

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FREDERIK ROSTGAARD
OG BØGERNE

KNUD LARSEN

Frederik Rostgaard
og bøgerne

With a Summary

G·E·C GAD KØBENHAVN 1970

© Knud Larsen 1970
ISBN 87 12 16611 1
Printed in Denmark by
Philips Bogtryk

Ⓕ

I tohundredåret for Frederik Rostgaards fødsel behandlede den lærde bibliograf og overbibliotekar for Det kongelige Bibliotek Chr. Bruun i en bredt anlagt biografi »Frederik Rostgaard og hans Samtid« denne kyndige bogsamler, som på sælsom måde har indskrevet sit navn i bibliotekshistorien uden nogen sinde at have arbejdet som bibliotekar.

I det foreliggende skrift, som er en bearbejdet og sammenfattende fremstilling af to tidligere publicerede artikler, har lektor Knud Larsen fremlagt en detailstudie, der ikke alene skitserer Frederik Rostgaard som den lærde samler i det 18. århundredes store stil, men tillige fremdrager og belyser den originale plan for en bibliotekssystematik, som har bevaret hans navn blandt dette fags dyrkere.

Det er med stor glæde, Danmarks Biblioteksskole publicerer denne studie den 18. januar 1970, hvor Knud Larsen fylder 75 år. Thi foruden den naturlige interesse, biblioteksskolen har i at fremme den bibliotekshistoriske forskning, vil institutionen gerne hylde en bibliotekar og lærer for hans sjældne arbejdsindsats inden for dansk biblioteksvæsen.

Efter i 1920 at have taget teologisk embedseksamen knyttedes Knud Larsen til Købmandsskolens –

senere Handelshøjskolens – bibliotek, hvis opbygning og hele udformning han forestod indtil 1962. I praktisk talt hele dette lange tidsrum var han desuden lærer for unge handelsfolk. Men dertil kom, at han så tidligt som 1933 knyttedes som lærer til Statens Biblioteksskole, og da den fik ny status i 1956, blev Knud Larsen lektor. Med orlov fra denne stilling ledede han 1963–64 opbygningen af den østafrikanske biblioteksskole ved Makerere University College i Uganda. Efter tilbagekomsten virkede han videre ved Danmarks Biblioteksskole, hvor han blandt andet leder de kurser for biblioteksskolelærere fra udviklingslandene, Unesco afholder her.

Forud for den vigtige opgave i Uganda var periodevis gået andet virke ved udenlandske biblioteker, og en hel del arbejde nedlagde Knud Larsen endvidere som medlem af forskellige styrelser og kommissioner inden for dansk biblioteksvæsen.

Knud Larsens ret omfattende produktion er oftest affødt af hans forskellige hverv. Han har sammen med Per Boesen redigeret 6. og 7. udgave af Hages håndbog for handel og industri og udgivet flere vejledninger i biblioteksvæsen og bibliografi; således skrev han for Unesco en vejledning i oprettelsen af National Bibliographical Services, der bruges som lærebog mange steder verden over; den foreligger på engelsk, fransk, spansk, arabisk og japansk. Efterspurgt og benyttet er også bogen *On the Teaching of Bibliography*.

Men herudover har Knud Larsen ofret årelange studier på en stor dansk personlighed, der vedkommer hans oprindelige studium mere end hans bibliotekariske løbebane, nemlig Niels Stensen. Allerede i 1933 udgav han og V. Meisen Stenoniana, og i 1941-47 besørgede han sammen med Dr. G. Scherz udgivelsen af de to monumentale bind: Nicolai Stenonis Opera theologica.

Den monografi, der her føjes til Danmarks Biblioteksskoles endnu så korte publikationsrække, ligger i et skæringspunkt mellem sin forfatters to arbejdsområder, den rene forskning i ældre tids lærdom og det praktisk-teoretiske bibliotekariske arbejde. Skolen ønsker dermed at give varigt udtryk for taknemmelighed over den uvurderlige gavn, den har draget af Knud Larsens altid redbonne og redelige viden og virke.

Preben Kirkegaard

INDHOLD

Opvækst og uddannelse	11
Udenlandsrejsen	19
Tyskland og Holland	19
England	23
Frankrig	26
Bibliothèque royale	27
Katalogsystemet	29
Rostgaards system 32-33, Rostgaards ændrede system 48-51, Kgl. Biblioteks system 53	
Bibliotekssystematik og Biblioteksindret- ning	55
Håndskrifter	59
Italien	66
Embedsmand med litterære planer	73
Biblioteket	75
Bordings digte	80
Ordbog og leksika	82
Kongeloven	84
Libanios	86
Hoyer, Holberg	88
Reitzers bibliotek	90
Grønnegadescenen	93
Anklage og dom	94

INDHOLD

Auktionen	97
Katalogen	97
Bøgernes gruppering	100
Sjældenhederne	108
Køberne	111
Tilbagekøbene	114
Udbyttet. Bøgernes skæbne	119
Genoprejsningens år	124
Antvorskov, Helsingør og Krogerup	124
Det efterladte bibliotek	131
Noter	139
Summary: Frederik Rostgaard and the Books	149-165

Grundlaget for denne fremstilling er manuskriptet til en behandling af Rostgaard som bogsamler, der i forkortet form blev trykt i Bogvennen, årg. 1, 1945, pp. 27-72. En behandling af Rostgaard som biblioteksmand blev trykt i Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, årg. 26, 1939, pp. 72-94. Dette stof er indarbejdet i denne samlede fremstilling. Det biografiske stof er for størstedelen hentet fra Chr. Bruun: Frederik Rostgaard og hans Samtid. Kbh. 1870-71. Bd. 1-2.

ILLUSTRATIONER

Slutvignet fra Projet 1697	3
Origenes/Rufinus' Romerbrevskommentar	21
Digt med antikva og kursiv	24-25
Projet 1697: Thukydid	32-33
Afskrift af det Manessiske Håndskrift . .	61
Italiensk bind til Thukydid-håndskrift . .	64
Lascaris: Erotemata, trykt 1476	69
Hörner/Haas: Portræt af Fr. Rostgaard . .	77
Udsnit af Kongeloven 1709	84
Tabel 1: Inddeling af Rostgaards bibliotek	102-103
Tabel 2, 3 og 4	105
Auktionskatalogen 1726, tekstsider	113
Samme, dedikation og titelblad	116-117
Rostgaards våben	120
Rostgaards store exlibris	121
Prospekt af Krogerup	128
Tabel 5: Det efterladte bibliotek	133
Rostgaards notat i Rimkrøniken	167

Opvækst og uddannelse

Der kan være to grunde til at samle sig et bibliotek. Den ene er, at man har brug for det i sit daglige arbejde, den anden grund, at man holder af bøger og som enhver anden samler har sin glæde i stadig at forøge sin samling. En videnskabsmand, som samler sig et bibliotek efter det første princip, vil efterhånden skaffe sig et godt håndbibliotek i sit fag, og det vil han holde ved lige, og han vil stadig udskille det, som er blevet forældet. Af monografier vil han købe, hvad han til stadighed har brug for, og derudover vel navnlig en række bøger til supplering af de offentlige bibliotekers samlinger, men han vil efterhånden udskille, hvad han ikke mere har brug for. Et sådant bibliotek vil kun sjældent vokse sig meget stort. Samleren derimod vil sætte sig et mål, han vil i de fleste tilfælde samle på et begrænset område, men vil ligesom frimærkesamleren lægge vægt på fuldstændighed. Disse to måder at samle på træffer man sjældent i rendyrket form. Også videnskabsmanden betragter sit bibliotek som mere end

et redskab; det vil også for ham blive en samling, han holder af, og som han kun med blødende hjerte skiller sig ved; og han vil måske endda bilde sig selv og sine nærmeste ind, at det er, fordi hans studier kræver det. På den anden side vil samleren i de fleste tilfælde være en person, som holder af at læse, og det felt, han har valgt sig, vil være et område, hvor han også har en stærk interesse i bøgernes indhold. Men trods alt vil det for enhver, der har et bibliotek, være af betydning at prøve at holde de to linjer klare af hinanden.

Går vi tilbage til det 17. og 18. århundrede, var det langt mere nødvendigt for en videnskabsmand at have et bibliotek, end det er nu. Man havde ikke dengang de store biblioteker at ty til, og havde man dem endelig, var adgangen til dem så begrænset og besværlig, at nytten var problematisk.

Frederik Rostgaard var en mand, som var overbevist om, at han havde brug for et stort bibliotek og også nåede at få en anelig samling, men anvendt den fik han egentlig ikke nogensinde. I virkeligheden var han mere samler, end han var videnskabsmand. Nu havde samlerne på den tid en langt større betydning for videnskaben, end de i almindelighed har nu, fordi mange af dem i stor udstrækning hjalp de mindre heldigt stillede videnskabsmænd ved at give dem adgang til at benytte samlingerne, og vi skal se, hvorledes Rostgaards samlerglæde fik både en fremmende og hæmmende indflydelse på videnskaben.

Rostgaard havde gode betingelser for at blive til noget i verden. Han var et lyst hoved, han var levende interesseret i, hvad han gav sig af med, og navnlig var han myreflittig. Til disse indre kvaliteter kom, at han var søn af Hans Rostgaard, som var blevet belønnet rundeligt af kongen for sine fortjenester under svenskernes belejring af København og nu sad godt i det på sin gode gård Krogerup ved Helsingør. Hans Rostgaard giftede sig anden gang med en velhavende købmandsdatter, og i dette ægteskab fødtes Frederik Rostgaard 30. august 1671. Han var sin faders eneste levende barn, og hans økonomiske kår var derfor mere end almindeligt gode.

Hans barndom prægedes noget af, at hans moder døde, mens han var ganske lille. Faderen var en optaget mand, der ikke havde megen tid til at tage sig af ham, og han sendte ham derfor til Helsingør, hvor han først fik privatundervisning og senere blev sat i den lærde skole. I sit 13. år mistede han sin fader og blev så sendt til København, hvor rektor ved Københavns skole Peder Foss tog sig af hans videre uddannelse. Peder Foss havde en søn Niels, der var jævnaldrende med Rostgaard, og disse to drenge blev undervist sammen. Niels Foss blev senere en kendt bogsamler, så det er muligt, at de to har passet godt sammen. I en alder af godt 15 år blev Rostgaard i 1687 dimitteret til universitetet.

Hans formynder var Willum Worm, der var professor i medicin og desuden bibliotekar ved kongens

bibliotek og assessor i højesteret. Det blev denne mand, som i de følgende år ledede Frederik Rostgaards studier. Han sørgede først og fremmest for, at Rostgaard kom til at bo hos hofpræsten dr. theol. H. G. Masius, som havde en del velhavende folks sønner i huset. For en ung mand som Rostgaard, hvis opdragelse havde været så som så, har det sikkert haft sin betydning at færdes i disse kredse. Masius gjorde forøvrigt, hvad han kunne, for at fremme sine pensionærers dannelse. Der førtes f. eks. stadig diskussioner ved bordet, og samtalen førtes nogle af ugens dage på latin, tysk eller fransk for at fremme de unge menneskers talefærdighed i disse sprog. Rostgaard må vel have følt, at han trængte til yderligere at oparbejde de levende sprog, for han tog undervisning i tysk, engelsk og fransk, og efter navnene på hans lærere ser det ud, som om han har foretrukket indfødte lærere. Allerede på dette tidspunkt har han antagelig været klar over, at det gjaldt om at forberede sig til udenlandsrejsen. Han tog også undervisning i fægtning, ridning og dans, som det sømmede sig for en velhavende ung mand. Et år efter, at han var kommet til universitetet, tog han den filosofiske eksamen, som var af rent forberedende art, men til nogen højere eksamen ved universitetet forberedte han sig ikke. Det betød dog ikke, at han sløsede med sin tid; han var meget flittig; men han spredte sig over mange fag og skaffede sig på den måde en omfattende almindannelse. Han fik blandt

andet indsigt i fysik og kemi og endogså i anatomi; når hans studier fik en drejning mod naturvidenskabene, skyldtes det antagelig Worm, hvis interesser navnlig gik i den retning. Naturligvis kom man dengang ikke uden om teologien. Hans lærer i dette fag var Søren Lintrup, en dygtig ung teolog, som boede hos Masius sammen med Rostgaard. Han skrev ligefrem for sin elev et lærd værk *Armilustrium*, opkaldt efter en romersk fest, hvor våbnene indviedes. Dette skrift skulle netop give Rostgaard indviede våben i hænde mod de farer for hans sjæl, han på sin udenlandsrejse kunne blive udsat for ved at omgås katolikker og reformerte. De lange udenlandsrejser, som da var almindelige, medførte i en del tilfælde, at landets bedste folk konverterede, navnlig til katolicismen. Netop på den tid, da Rostgaard var i Paris, opholdt der sig en anden dansker dernede, lægen Jacques Bénigne Winsløw, som af Bossuet blev overbevist om katolicismens sandhed og konverterede.¹ Rostgaard tog da også på sin rejse oftere sin tilflugt til *Armilustrium*. Et andet fag, som han også dyrkede, var dansk ret. Hans viden på dette område kom ham til gode under en proces om en familiebegravelse, han blev indviklet i og vandt.

Man spørger sig uvilkårligt, hvor Rostgaard fik adgang til litteratur om de mangfoldige emner, han studerede. Hos hans formynder Willum Worm fandtes et stort privatbibliotek, som til dels stammede fra faderen Ole Worm, og her har Rostgaard nok

haft lejlighed til at låne bøger. Også Masius var vel-forsynet, og hans pensionærer har sikkert kunnet benytte hans bøger. Endelig var der universitetsbiblioteket, hvor Rostgaard lod sig indskrive 9. august 1687.

Rostgaard ville imidlertid ikke nøjes med at låne bøgerne, han ville eje dem, og som de fleste andre bogsamlere lagde han allerede i de ganske unge år grunden til sit bibliotek. Hans formynder havde en søn Christen Willumsen Worm, som havde lignende samlerinteresser, og sammen med ham aflagde han jævnligt besøg i byens boglader, og de to unge mennesker indkøbte både moderne og klassisk litteratur. De var også altid til stede på bogauktionerne, f. eks. efter biskop Mathias Foss og hofretspræsident Anders Guntzov, hvor de vel foreløbig har indskrænket sig til at købe de mere almindelige skrifter, som kunne fås ret billigt. Endelig måtte de tage deres tilflugt til Christian Hyldal, som var datidens »antikvar«, der mod en provision opsøgte litteratur til samlerne. Han gik under navnet »Jerusalems bogfører«, og Rostgaard syntes nok, at han tog sig rundeligt betalt for sine tjenester, men det fik være, for bøgerne måtte Rostgaard have.

For datidens privatbiblioteker spillede håndskrifter en væsentlig større rolle end for vor tids. Det hang naturligvis sammen med, at bogtrykkerkunsten endnu på den tid ikke havde formået at skabe de talrige kildepublikationer, som senere så dagens lys.

Der fandtes overalt i bibliotekerne store mængder af meget væsentlige, uudgivne håndskrifter. Desuden var man ikke så fjern fra den tid, da afskrivning var den naturligste måde at skaffe sig bøger på. Også – og navnlig – på dette område satte Rostgaard ind. Der fandtes i universitetsbiblioteket en hel del håndskrifter til Danmarks historie og dens hjælpevidenskaber, og han ansatte nu studenter til at afskrive de manuskripter, som særlig interesserede ham, og så kollationerede han dem selv; på den måde skabte han allerede i 17–18 års alderen grundlaget for sin håndskriftsamling. Blandt andet lod han afskrive 2. del af Pontanus' Danmarks historie. Originalen gik tabt ved branden i 1728, og Rostgaards afskrift måtte derfor lægges til grund for den udgave, som kom i 1740, og reddede altså værket fra undergang.

Rostgaard samlede på et bredt område, men derindenfor havde han som speciale danske digtere og navnlig Anders Bording. Det var et brydsomt arbejde dengang at samle digte, som for en stor del var lejlighedsdigte, der var trykt på et enkelt blad og spredt for alle vinde. Få af digterne var så omhyggelige som Ole Borch, der kunne forære ham en fuldstændig samling af sine digte.

I 1689 skulle Masius på en kort studierejse til Wolfenbüttel for at samle materiale til en dansk kirkehistorie, som han havde fået til opgave at skrive. På denne rejse tog han Rostgaard med, som for første gang fik lejlighed til at se et bibliotek af euro-

b

pæisk format. Biblioteket i Wolfenbüttel stod da i sin fulde blomstring og kunne nok få en mand som Rostgaard til at spærre øjnene op. På vejen derned havde de også i Glückstadt set et privatbibliotek af betydeligt omfang hos filologen Marquard Gude, og skønt de hurtigt måtte videre, gjorde de dog nogle excerpter og optegnelser.

Denne lille udenlandsrejse var dog kun en mundsmag på, hvad Rostgaard senere skulle opleve.

Århundreder igennem var det almindeligt, at de mennesker, som forberedte sig til de store stillinger inden for statsstyrelsen og videnskaben, i deres ungdom foretog omfattende studierejser til udlandet. Det drejede sig ikke sjældent om rejser, som varede indtil en halv snes år, og de var af den største betydning. I en tid, hvor kommunikationsmulighederne var ret sparsomme, var disse rejser et bindeled mellem landene, som skabte en international vesteuropæisk videnskab, der med latinen som meddelelsesmiddel ikke kendte til landegrænser.

Udenlandsrejsen

I sommeren 1690 drog da Frederik Rostgaard ud på sin store udenlandsrejse, som skulle komme til at vare 9 år. Det første mål for rejsen var Giessen. Masius havde studeret der i sin ungdom, og det var på hans anbefaling, Rostgaard rejste dertil. Ved hans ankomst omkring 1. september var der dog ingen undervisning af hensyn til bogmessen i det nærliggende Frankfurt a. M. Disse forårs- og efterårsmesser i Leipzig og Frankfurt var centrene for den tyske boghandel. Der kunne man se alt det nye, som var trykt i det sidste halvår, og Rostgaard var ikke sen til også at begive sig derhen.

Hvad han særlig gav sig af med i Giessen, var jura og navnlig folkeret. Desuden tog han et særligt kursus i at skrive tyske breve og dokumenter, hvilket kom ham til gode under hans senere kancellivirk-somhed. Men også et så fjerntliggende studium som det arabiske sprog tog han op.

Hans fritidssyssel var de danske digte. Sine samlinger havde han ført med sig, og nu blev de ordne-

de og kompletterede med udgivelse for øje. Og så naturligvis bøger. Sammen med danskeren Hans Steenbuch, som han hernede havde sluttet venskab med, rejste han med mellemrum til Frankfurt for at hæve de penge, som kom til dem hjemmefra, og sådanne lejligheder lod de ikke gå fra sig til at besøge de lærde og se deres biblioteker, og de besøgte også bogladerne og antikvariatene. Efter halvandet års ophold i Giessen havde Rostgaard samlet en stor kasse bøger, som han tog med til Holland.

Den næste station på vejen, hvor han ligeledes tilbragte halvandet år, var Leiden. Han fortsatte i denne by sine studier over folkeretten, men hørte også en del forelæsninger over klassisk filologi og historie og tog et formeligt kursus i veltalenhed. Selvfølgelig forsømte han ikke bibliotekerne, navnlig kom han i Bibliotheca Thijseniana, der var tilgængeligt for alle videnskabsmænd. At biblioteket var tilgængeligt onsdag og lørdag kl. 14–16, giver et lille indtryk af, hvad man dengang forstod ved, at et bibliotek var tilgængeligt. Også i bogladerne og ved bogauktionerne var han en flittig gæst. Hos en antikvarboghandler fandt han f. eks. blandt en mængde ligegyldige ting et håndskrift, som indeholdt Rufinus' oversættelse af Origenes' kommentar til Romerbrevet på pergament i smuk og velholdt stand. Det findes nu i Det kgl. Bibliotek.²

I Leiden fik han udgivet sin samling af danskeres latinske digte under titlen *Deliciae quorundam poe-*

Incipit translatio Rufini pbr̄i de greco in latinū
comentariorū Origenis in eplā pauli ad Rōnos
libri decem: qui p̄t̄ eius subitū uite finem in
Bibliothecam ppriā uerū editū uel emendatū
a posteris sunt reperti. Amen

Kirkefaderen Origenes' kommentar til Romerbrevet, oversat fra græsk til latin af Rufinus. Pergamentmanuskript fra 9. årh., skrevet med karolingisk minuskel; det oprindelige titelblad er imidlertid noget slidt, og dette titelblad med en tidlig gotisk hånd er derfor indsat. Købt af Rostgaard i Leiden 1692, siden via Danneskiold-Samsøe (der betalte 8 rigsdaler 4 mark) indgået i Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1338, 4°. Orig. bredde c 210 mm.

tarum Danorum collectae et in II tomos divisae a Frederico Rostgaard. Den blev trykt hos Jordan Luchtmans i 1693 og er dediceret til Willum Worm; den indledes med en fortale af Rostgaard, dernæst følger et afsnit af Ole Borch om de danske digtere, taget fra hans *Dissertationes academicae de poetis*, og nogle gratulationsvers til Rostgaard for hans arbejde med udgivelsen. Endelig kommer i bind 1 digte af Henrik Albertsen, Johan Høpner og Christian Aagaard og i bind 2 af Vitus Bering, Henrik Harder og Ole Borch. Det var dog ikke en udgave i moderne forstand, for så vidt som der ingen oplysninger er om, hvor digtene stammer fra, affattelsestid, kommentar, oplysninger om digterne o.s.v.³

I Leiden havde Rostgaard sluttet sig til sin landsmand Laurids Thura, og sammen med ham rejste han om efteråret 1693 til Oxford. Han var nu blevet 22 år gammel og havde i tre år i udlandet studeret de forskelligste fag med stor interesse og energi, men han havde endnu ikke kunnet samle sig om noget enkelt område, og hans studier i Oxford blev af samme spredte karakter. Han kastede sig her over et nyt studium, nemlig dansk. I den anledning satte han sig i forbindelse med Peder Syv, som arbejdede på en dansk-latinsk ordbog, og fik eksemplarer af et prøvetryk, som Peder Syv netop havde udsendt. Rostgaard arbejdede nu med dette stof og lod nogle sider trykke for at vise, hvorledes han mente, en sådan ordbog burde være indrettet, og sendte det med

sine øvrige bemærkninger til Peder Syv. Rostgaards prøvesider er trykt i *Theatrum Sheldonianum*, som var indrettet af ærkebiskoppen af Canterbury Gilbert Sheldon og blandt andet indeholdt et trykkeri. Typematerialet dertil var skænket af den nedennævnte Junius.

I Oxfords Bodleian Library var Rostgaard naturligvis en flittig gæst. Han stod i et godt forhold til bibliotekaren Thomas Hyde og fik gennem ham adgang til at benytte bibliotekets store håndskriftsamling. Det, der særlig fængslede ham, var de håndskrifter, som var efterladt af sprogforskeren Franciscus Junius. De indeholdt navnlig afskrifter af oldhøjtyske og angelsaksiske skrifter, ordbogsarbejder o. l. Rostgaard afskrev en del af disse ting, f. eks. en samling oldhøjtyske glossarer, Tatians evangelieharmonie på oldhøjtysk, et stykke af Heliand på oldsaksisk og et stykke af Junius' angelsaksiske leksikon. Dette arbejde førte ganske naturligt Rostgaard ind på studiet af angelsaksisk, og ved siden af de nævnte sprog dyrkede han også islandsk.

Under en alvorlig sygdom oversatte han Georg Neumarks salme »Hvo ikkun lader Herren raade«, og da han var blevet rask, lod han den trykke sam-

---

Fransk digt med Rostgaards danske oversættelse. I flere småtryk af denne art, fortrinsvis fremstillet i Frankrig, benytter Rostgaard kursiv eller antikva til dansk tekst i stedet for fraktur og er på dette punkt foregangsmand. Ny kgl. saml. 1380,2°.

Les oyseaux vivent sans contrainte,
S'engagent sans crainte,
Leurs noeuds sont doux.
Tout leur rit, tout cherche à leur plaire:
Nous devons en estre jaloux.
La raison ne nous sert de gueres;
En amour ils sont tous
Moins bestes que nous.

§ * § * §

Dans leur chant ils disent sans cesse,
Que l' amour les blesse
D'aimables coups.
Tout leur rit, tout cherche à leur plaire:
Nous devons en estre jaloux.
La raison ne nous sert de gueres;
En amour ils sont tous
Moins bestes que nous.

Fuglen' ej med bekymring plagis,
De uden frygt magis;
Sligt baand er let.
Alt er lyst, alt vil dem fornöje:
Bör vi ej misunde dem det?
Lit os gavner forstandsens öje;
I at elsk' ere vi
Meer blinde end di.

§ * § * §

Deris qvidden os gir tilkiende,
De af elskov brende
Og smelte slet.
Alt er lyst, alt vil dem fornöje:
Bör vi ej misunde dem det?
Lit os gavner forstandsens öje:
I at elsk' ere vi
Meer blinde end di.
F. R. G.

men med den tyske tekst i samme trykkeri, hvor ordbogsprøven var blevet trykt. Se herom note 43.

Endelig gav hans umådelige flid sig udslag i en slags dansk rimordbog. Han samlede alle danske enstavelsesord og ordnede dem dels efter begyndelsesbogstaverne og dels efter vokalerne. Dette arbejde kan i og for sig have været meget fortjenstfuldt, men har dog nok været ret overfladisk, når man tænker på de 10 måneder, han var i Oxford, og hvad han ellers udrettede. Arbejdet gik til hans store sorg tabt ved branden i 1728.

Ved begyndelsen af 1695 var Rostgaard i Paris. Af alle de byer, han på sin udenlandsrejse besøgte, synes denne at have fængslet ham mest, og først tre år efter forlader han den. Paris var da også en by, som nok kunne fastholde ham. Han havde anbefalingskrivelser med fra England og Holland, som straks skaffede ham gode forbindelser i de lærde kredse, og han kom til stadighed hos den danske gesandt Henning Meyercrone, i hvis hus han gjorde mange interessante bekendtskaber. Desuden hjalp han Meyercrone med gesandtskabets korrespondance og fik på den måde god øvelse i at skrive fransk og fik tillige indblik i, hvorledes et gesandtskabs forretninger behandledes. Gennem Meyercrone fik han også lejlighed til flere gange at besøge hoffet og tage del i dets fester. Gesandtskabets litterært dannede frue kom han til at stå nær, og på hendes opfordring oversatte han en scene af Corneilles Cid til dansk og

lod den trykke med fransk tekst på venstre side og dansk på højre, endda i to tryk samme år.⁴ Det var dog naturligvis særlig videnskabsmændene, som interesserede ham, og han skaffede sig forbindelse med en række fremragende orientaler, historikere og polyhistorer.

En konsekvens af de gode forbindelser, han havde, var, at han fik lettere adgang til bibliotekerne end de fleste andre fremmede. Det gjaldt særlig Bibliothèque royale (det nuværende Bibliothèque nationale), der allerede dengang var meget anset med sine 35000 bd. trykte bøger og ca. 12000 manuskripter. Biblioteket var kun åbent for offentligheden to gange om ugen, men Rostgaard fik hurtigt langt friere adgang dertil og fik endog lov til at låne ikke blot bøger, men også håndskrifter med hjem, og det benyttede han sig af i stor udstrækning. Yderligere kom han i et fortroligt forhold til de to bibliotekarer Nicolas Clément og Jean Boivin.

Nicolas Clément karakteriseres som en af de virksomste, nidkæreste og klogeste, som har virket ved dette bibliotek.⁵ Da han som ung kom ind i biblioteket, trængte det stærkt til en nykatalogisering, og det blev hans indsats at gøre dette på en sådan måde, at katalogen har været benyttet til helt op mod vor tid. Den første katalogisering begyndte han 30 år gammel i 1675, og efter 9 års vedholdende arbejde afsluttede han katalogiseringen af de trykte bøger. Den systematiske katalog fyldte 7 foliobind, hvortil

kom 7 andre, som indeholdt et alfabetisk register dertil. Som bekendt kommer de fleste til den erkendelse, når de har udført et stort arbejde, at hvis de nu kunne begynde forfra, ville de kunne gøre det væsentligt bedre. Clément tog konsekvenserne af denne erkendelse. Han reviderede systematikken og fastlagde nøjagtigere og bedre katalogiseringsprincipper og begyndte påny. Denne nye katalogs systematiske del fuldførte han manuskriptet til i 1697, netop på den tid, da Rostgaard omgikkes ham på fortrolig fod. Det er forståeligt, at disse to mænd, Clément,⁶ for hvem biblioteksarbejdet var selve livet, og Rostgaard, den interesserede og altid modtagelige, har fundet hinanden. Da Clément var ved slutningen af sin systematiske katalog, var han klar over, at det ville have sin store betydning, om den kunne blive trykt. Boivin⁷ fortæller i sine *Mémoires*, at Clément i 1698 søgte udveje til at få en sådan trykning i stand. Allerede i 1695 omtaler han dog denne mulighed i et brev til Ed. Bernard i London: *Il y a plusieurs années que je travaille au Catalogue de cette Bibliothèque royale, tant pour les mss. que pour les livres inprimez: mais quoy qu'il soit déjà fort avancé, il n'y a pas apparence qu'il soit de long tems en état d'etre mis sous la presse, le tems n'estant nullement propre pour les depenses qui seroient à faire pour la rendre plus complete et en estat d'en rendre le Catalogue public.*⁸ Clément var klar over, at en trykt katalog over et for sin tid så betydningsfuldt

bibliotek som Bibliothèque royale ville være til uvurderlig nytte for andre biblioteker og for videnskabsmænd og bogsamlere. Rostgaard var ikke mindre overbevist om nytten af et sådant foretagende, som vi senere skal se.

Rostgaard syslede åbenbart stadig med tanken om, hvorledes han skulle indrette sit bibliotek, når han kom hjem; og om indretningen af katalogen havde han allerede sin særlige mening. Da der nu blev tale om at trykke en katalog, blev han fyr og flamme for, at man dertil skulle anvende hans katalogform; og for at vise Clément, hvorledes den ville tage sig ud, lod han trykke og udgav et skrift på 8 sider i folio: *Projet d'une nouvelle Méthode pour dresser un Catalogue selon les Matieres, avec le Plan.*⁹ Skriftet indeholder på side 3 et forord: *Au lecteur*, dernæst følger side 4–5 (*le plan*) et eksempel på en katalog efter hans metode, side 6 indeholder *Lettre écrite a Monsieur C[lément]*, side 7–8 danner i 19 paragraffer et *Supplément aux premiers articles, pour répondre aux difficultés, que l'on y a trouvées, & pour servir d'un plus grand éclaircissement au Projet.*

Forudsætningerne for hans forsøg angiver han at være de ulemper, som findes i de fleste af de systematiske kataloger, man hidtil har haft. I nogle af dem har man alle folianterne i en katalog for sig, kvarterne for sig osv. Man må i så tilfælde, hvis man vil se, hvad biblioteket har om et bestemt emne – hvis katalogen er delt efter 4 formater – blade frem

til emnet på fire forskellige steder. I andre katalogsystemer har man inden for samme klasse først anført folianter, dernæst kvarter osv., men det forhindrer ikke, at der kan være mange blade mellem de steder, hvor man skal finde, hvad man søger. Så er der endelig en tredje slags kataloger, hvis eneste orden er fordelingen i visse grupper, men inden for de enkelte grupper står formaterne mellem hinanden, og som regel er der heller ingen orden på forfatternavne og udgaver. Ingen af disse kataloger har en virkelig orden i forfatterne og udgaverne af dem; i den ene er der forvirring i emnerne, i den anden i formaterne og i den tredje i begge dele.

På disse ulemper vil Rostgaard råde bod med sin opstilling. Katalogen indrettes på den måde, at man deler hver side ved en lodret linje på midten. I den opslåede katalog, hvor man overser 2 sider, vil man altså have fire kolonner ved siden af hinanden. Oven over hver side angives gruppens navn, f. eks. *Historia græca*, og oven over de fire kolonner angives 1. *in folio*, 2. *in quarto*, 3. *in octavo*, 4. *in 12°*, *16°*, *24°* etc. Se side 32–33.

Inden for den enkelte gruppe anbringes først de forfattere, som har behandlet emnet i almindelighed, og dernæst de, som har behandlet dele deraf, men i øvrigt anbringes de strengt kronologisk og således, at bøger med samme udgivelsesår i forskellige formater kommer til at stå ved siden af hinanden. Bøgerne nummereres fortløbende inden for samme

hovedgruppe, således at folianterne får numrene 1 ff., der fortsættes med kvarterne osv. Dette gøres af hensyn til det alfabetiske register, hvor man da nemt og kort kan henvise til de forskellige bøger, katalogen indeholder om en enkelt forfatter, f. eks.:

Grotius [Hugo] in folio A, 112. B, 9. 18. C, 88. 109. in quarto A, 359. C, 240. D, 408. in octavo F, 602. in duodecimo E, 810. 840. F, 809.

Bogstaverne A ff. er signaturer til de systematiske grupper. Hvis flere bøger er indbundet sammen, anfører man samlingsbindet under den første, idet dog samtidig de andre skrifter, som bindet indeholder, anføres. Disse sidste anføres tillige på deres plads i systemet med henvisning til bindets første skrift.¹⁰

Rostgaard opstiller på to sider et eksempel på gennemførelsen af sit princip, og han benytter dertil Thukydid, som han siger, fordi han har så godt som alle udgaverne af denne forfatter selv.

Man kunne spørge, hvad Rostgaards hele opstilling skal til, hvorfor man ikke ganske enkelt kan opføre bøgerne under hinanden uden hensyn til formatet og så blot efter titlen angive formatet. Forklaringen er den, at det, Rostgaard vil give, ikke blot er en systematisk katalog, men tillige en pladskatalog;¹¹ og i så tilfælde må man af hensyn til opstillingen let kunne adskille de forskellige formater fra hinanden. Rostgaard nævner ikke dette hensyn, og han reflekterer næppe over det, som det synes at fremgå af andre steder i skriftet; men man må betænke, at

I. In Folio.

12. Herodotus Græcè & Latinè ex secundâ Editione Henr. STEPHANI. 1592.
13. Herodoti Historiarum Libri IX. Ejusdem Narratio de vita Homeri, Græcè & Latinè ex interpretatione Laur. VALLÆ ab Hen. STEPHANO recognita cum spicilegio Frid. SYLBURGII. Item excerpta è CTESIÆ Libris de rebus Persicis & Indicis, Curante JUNGERMANNO. *Francfurti apud Marium.* 1608.
14. Herodoti Historia, Græcè & Latinè, cum Apologia Henr. STEPHANI. *Londini.* 1679.
15. Thucydides. *Venetis apud Aldum.* 1502. Græcè.
- ** Enarrationculæ antiquæ & perbreves in totum Thucydidem. [Cum Xenophontis omnibus. *Venetis apud Aldum.* 1503. Græcè. Vide I, 33.]
16. Thucydides Græcè, cum Scholiis Græcis. *Florentia apud Junram.* 1526.
17. Thucydides Græcè, cum Scholiis antiquis ex castigatione Joachimi CAMERARII & cum ejusdem annotationibus. *Basilæ apud Hervagium.* 1540.
18. Thucydides Græcè cum Scholiis Græcis. In calce voluminis habetur versio Latina VALLÆ ab Henr. STEPHANO recognita. Excudebat H. STEPHANUS. 1564.
19. Thucydides Græcè & Latinè conjunctim ex versione VALLÆ ab H. STEPHANO denuo recognita, cum Scholiis Græcis & annotationibus H. STEPHANI. *ibidem.* 1588.
20. Thucydides Gr. & Lat. cum Scholiis ex editione & cum commentariis Francisci PORTI & Æmilii PORTI. *Francfurti apud VVachel.* 1594.
21. Thucydides Gr. & Lat. cum Scholiis, variantibus Lectionibus, & Chronologia Henr. DODWELLI in singulis paginis adscripta. Curante Jo. HUDSON. *Oxonii.* 1696.
22. Thucydides Laurentio VALLENSI interprete, unâ cum vita auctoris ex Marcellino, Bartholomæo PARTHENIO Benacensi interprete. Venundatur in adibus *Ascensianis.* 1513. Latinè.
23. Thucydides Laurent. VALLA interprete & nunc à Conrado HERESBACHIO ad Græcum exemplar recognitus. *Colonia apud Euchar. Cervicornum.* 1527. Latinè.
24. Idem eodem modo. *ibidem ap. eundem Cervicornum.* 1543. Latinè.
25. Idem eodem modo. *ibidem ap. Jasparem Gemneum.* 1550. Latinè.
26. Thucydides VALLÆ nunc postremò correctus & ex Græco emendatus à Sebastiano CASTELLIONE. *Basilæ ap. Henric. Petri.* 1564. Latinè.
26. Thucydides Latinè. à Vito VVINSFEMIO. *Witteberge.* 1569.
27. Thucydides ex interpretatione VALLÆ à STEPHANO & Æmil. PORTO recognitus. *Francfurti apud VVachelium.* 1594. Calend. Februar. Latinè.
28. Thucydide traduit en François par Claude de SEYSEL, publié par le commandement de François I. imprimé *A Paris* en lettres Gothiques.
29. Thucydide translâté en François par feu Messire Claude de SEYSEL. *A Paris chez Jasse Badius.* 1527.
30. La même version. *A Paris chez Vascosan.* 1559.
31. Thucydide traduit en François par Monsieur d'ABLANCOURT. *A Paris.* 1663.
- 1-32. Thucydides in Anglicam Linguam conversus à Thoma HOBBSO. *Londini.* 1629.
- ** Orationes Thucydidis Gr. & Lat. [inter Conciones & Orationes ex Historicis Græcis & Latinis, quas edidit H. STEPHANUS 1570. quarum multas vertit Jobus VERATIUS. Vide X, 49.]
- ** Harangues & Concions de Thucydide, & autres Auteurs, faites Françaises par Fr. de BELLEFOREST. *A Paris.* 1572. Vide X, 50.
- ** Thucydidis Oratio funebris Periclis, Guil. CANTERO interprete. [Kœpferus fol. 380. post Aristidis Orationes. *Basilæ.* 1566. Vide X, 51.]
33. Xenophontis omnia, quæ & græca gesta appellantur. — Georgius GEMISTUS. — HERODIANUS. — Enarrationculæ antiquæ in THUCYDIDEM. Omnia Græcè. *Venetis apud Aldum.* 1503.
34. Xenophontis opera quæ exant, Græcè & Latinè cum notis PORTI & LEUNCLAVII. *Francfurti apud varcos VVachel.* 1556.

I. In Quarto.

111. Herodoti Historia ex Græco in Belgicum sermonem conversâ ab Olferto DAPPER. *Amstelædam.* 1665.
112. Thucydidis Historiæ Liber primus. *Parisii apud Vassij, anust.* 1548. Græcè tantum.
— Ejusdem Liber secundus. *ibidem.* 1549. Græcè.
— Ejusdem Liber tertius. *ibidem.* 1549. Græcè.
113. Thucydide tradotto dal Greco per Franc. di Soldo STROZZI, & di nuovo ristampato. *In Venetia.* 1563.
114. Thucydide nouvellement traduit en François par Loys JAUSAUD d'Uzès. *A Geneve.* 1600.
- *** Plures Orationes Thucydidis in Linguam Latinam conversæ per JOANNEM CASAM [vulgo Giovanni della Casa]. Quæ repertiuntur inter ejus Latina monumenta. *Florentia ap. Inuar.* 1564. Vide Z, 391.
115. Thucydidis Historia de Peste Atheniensium Græcè & Latinè cum Commentariis Fabii PAULINI, quos vocat Pralectiones Marcus. *Venetis ap. Inuar.* 1603.
116. Dionysii Halicarnassensis Thucydidis Historia judicium Andrea DUBITTO Pannonio interprete. *Venetis apud Aldum.* 1560. Latinè.
117. Le Opere di Senofonte, tradotte da Merc-Antonio GARDINI. *In Venetia.* 1587.

I.

In Octavo.

215. Herodoti Historia per Laurentium VALLAM interpretata, & à Conrado HERESBACHIO castigata. I juld. m de genere & vita Homeri eodem HERESBACHIO interprete. *Lugduni apud Gryphum.* 1542. Latine.
216. Thucydidis interpretatio Latina à Vito VVINFEMIO Patre facta & à Vito VVinfemio Filio edita cum Scholiis Latinis. *Wittembergæ.* 1580. Latine.
217. Thucydidis L. VALLA à STEPHANO iterum recognitus cum Chronologia CHYTRÆ. *Francofurti apud Wechelium.* 1589. Latine.
218. Thucydidis in Latinum sermonem nova interpretatione converfus, cum annotationibus perpetuis, Nominum propriorum & regionum descriptionibus & Chronographia &c. Auctore Georgio ACACIO ENENCKEL, Lib. Barone Hoheneccio. *Argentorati.* 1614. Latine.
219. Thucydidè traduit en François par Claude de SEYSSEL. *À Paris par Charles l'Angelier.* 1555. 8°.
220. Thucydidè tradotto in Italiano da Francesco di Soldo STROZZI. *Venezia.* 1545.
221. Conversa quædam è Thucydidis Historia: & de Auctore illo deque scriptis ejus exposita aliqua à Joachimo CAMERARIO. *Wittembergæ.* 1565.
222. Xenophontis omnia quæ extant opera Græcè & Latine ab Henr. STEPHANO, cum ejusdem annotationibus. *Apud H. Stephanum.* 1561.
223. Xenophontis opera Latine ex versione LEUNCLAVII cum notis Æmilii PORTII. *Francofurti apud Claudium Marnium.* 1595.

I.

In Duodecimo. 16°, 24°, &c.

306. Herodoti Historiarum Libri IX. Ejusdem de genere & vita Homeri libellus Conrado HERESBACHIO interprete. *Lugduni apud Gryphum.* 1550. Latine.
307. Les Histoires d'Herodote, mises en François par P. du RYER. *À Grenoble.* 1665. 3. Volum.
308. Thucydidis Liber tertius Gr. & Lat. in gratiam Clæssicæ juventutis. *Paris. apud Morellum.* 1626. 16°.
309. Thucydidis ex interpretatione VALLÆ à STEPHANO & Æmil. PORTO recognitus. *Francofurti apud Wechelium.* 1594. Calend. Martii 16°. Latine.
310. Thucydidè traduit en François par Claude de SEYSSEL. *À Paris par Esienne Groulleau.* 1555. 16°.
311. Thucydidè traduit en François par Mr. d'ARLANCOURT. *À Paris.* 1671. 12°. 3. Volum.

pladskatalogen, eller måske rettere inventariet, er den oprindelige katalog, som først efterhånden udvikler sig til også at være en egentlig systematisk katalog.

En anden ting, som det er af største vigtighed at lægge mærke til, er, at Rostgaards forslag kun drejer sig om en trykt katalog, da opstillingen ellers bliver uforståelig. Hvor Chr. Bruun i sin bog om Rostgaard omtaler bibliotekssystemet, siger han blandt andet »... ordnede saaledes, at den venstre Side indbefattede i to Kolonner alle Folianter og Qvarter, den høire ligeledes i to Kolonner alle Oktaver og mindre Formater, med behørig Plads til nye Tilføielser«. Dette sidste er imidlertid forkert; der var ingen sådan plads afsat og heller ingen brug derfor, når det drejede sig om manuskriptet til en trykt katalog. Bruuns kritik rammer derfor også ved siden af, når han siger: »men om Planen lod sig udføre ved et stedse voxende Bibliothek, om den nye Tilvæxt altid kunde indordnes indenfor den engang givne Ramme, det kunde vel være Tvivl underkastet«. ¹² Det kan nemlig ikke være tvivl underkastet, at planen i den form, Rostgaard har givet den i sit trykte skrift, i virkeligheden slet ikke tillader tilføjelser; og det er måske den alvorligste indvending mod den, at man ikke engang kan interfoliere den trykte katalog og fortsætte den på denne måde, da højre- og venstresiden danner en helhed. ¹³ Når Rostgaard siger til forsvar for de tomme rum, at man jo kan bruge dem

til deri at tilføje ny tilkommende bøger, så skyder han som så ofte i sit forsvar for planen over målet. Naturligvis kan hvidt papir bruges til at skrive på, men nogen systematisk fortsættelse af katalogen kan der ikke være tale om. Hvis Rostgaard oprindeligt havde tænkt, at hans katalog skulle anvendes som grundlag for fortsættelser, havde han næppe givet et forslag, der fuldstændig blokerer udvidelser. I Cléments første katalog var kun højresiden beskrevet, medens venstresiden var blank, og bøgerne var nummereret med springende numre. I hans anden katalog var der desuden på højresiden sat mellemrum til tilføjelser. Og disse kataloger benyttede Rostgaard dog jævnlige.

Når Rostgaard allerede i indledningen nævner, at den væsentligste, måske den eneste indvending, der kan gøres mod hans system, er, at der vil blive en del ubeskrevet plads på siderne, så er dette uden mening, hvis det drejede sig om en almindelig håndskreven katalog – i Cléments kataloger er der mange gange så megen ubeskrevet plads som i Rostgaards eksempel – medens det naturligvis bliver et problem, når katalogen skal trykkes. At han anerkender berettigelsen af denne indvending – som også træder klart frem i den prøve, han selv trykker – fremgår af hans overdrevne forsvar og af de sære krumspring, han gør, for at komme fejlen til livs. Han opstiller i første omgang 3 punkter til sit forsvar: 1. Thukydid, som han har brugt som eksempel, er

for så vidt uheldig, som de gamle forfattere overvejende er trykt i folioudgaver; ved andre emner vil misforholdet mellem kolonnernes indhold blive mindre grelt. 2. Hvis der bliver nogen plads tilovers, gør det ikke så meget, man kan så benytte den til indføjelser af bøger, som man senere erhverver til supplerings af sine samlinger. 3. Man kan gøre den kolonne på en side bredere, som skal tage de fleste bøger, derved vil man til en vis grad ophæve misforholdet.

Efter katalogeksemplet følger »Lettre écrite a Monsieur C[lément]«. Det lyder således:

Monsieur,

Il y a plus de deux mois que j'eus l'honneur de vous dire, que j'avois trouvé une Méthode toute nouvelle pour dresser un Catalogue, & que j'en ferois imprimer une Feuille pour vous la montrer, afin d'avoir vôtre avis là-dessus; estant persuadé que vous estiez l'homme du monde le plus capable d'en juger. Je ne vous ay point expliqué mon dessein, que depuis Lundy dernier, que vous me fistes la grace de me communiquer le vôtre, que je trouvai beaucoup conforme au mien. Cela m'a extraordinairement flatté, & m'a fait estimer cette petite découverte plus que je ne l'aurois fait, puisqu'elle répond si heureusement aux pensées d'une personne aussi versée dans ces sortes de matieres, que vous l'estes. Je vous envoie donc maintenant la Feuille en question, que je

suppose avoir esté déjà mise en œuvre dans le Catalogue, que j'espere un jour faire de mon Cabinet. Je vous l'aurois donnée écrite à la main, si je n'eusse crû, que dans l'Imprimé on remarqueroit bien mieux les défauts & les perfections. J'ay choisi Thucydide pour exemple, parce que c'est l'Autheur dont je possède presque toutes les Editions. C'est presentement à Vous, Monsieur, d'examiner si ce dessein pourra estre utile; Et s'il y a quelque chose à réformer, je vous prie de vouloir me le dire avec autant de sincérité, que je suis,

Monsieur,

*Vôtre tres-humble & tres-obéissant Serviteur,
Fr. R[ostgaard]*

*A Paris, le 19. d'Aoust
1697.*

Det fjernere formål med systemet var altså for Rostgaard at benytte det til sit eget bibliotek, men det, som i øjeblikket interesserede ham, var at få Clément til at anvende det i Bibliothèque royale's projekterede trykte katalog. Antagelig har Clément været noget skeptisk, da Rostgaard »for mere end to måneder siden« havde talt med ham om det, siden Rostgaard trykker det, så at Clément kan se, hvorledes det vil komme til at tage sig ud i sin endelige form, og tilmed tilføjer et *Supplément aux premiers articles pour répondre aux difficultés, que l'on y a trouvées & pour servir d'un plus grand éclaircisse-*

ment au projet. Dette supplement beskæftiger sig først i 7 paragraffer med det, som synes at være blevet betragtet som hovedanstødsstenen, nemlig de tomme rum på siderne (*le vuide*). Han søger at bortforklare dem eller dog at reducere dem til noget betydningsløst. Man har indvendt, at man sommetider har grupper med lutter folianter, f. eks. gruppen med de polyglotte bibler, men dertil siger han, at man jo så kan sætte folianter i alle kolonnerne. Man har indvendt, at der altid i et bibliotek er mange flere oktaver og duodezer end folianter. Men det betyder mindre, siger han, for det vil kun sige, at værkerne fylder flere bind, når de trykkes i mindre formater, mens de ikke af den grund fylder mere i katalogen, f. eks.:

Les œuvres de M. Moliere. A Paris, 1682.

12°. 8 Vol.

Desuden er samlede værker gerne i folio, og ved disse plejer man i katalogen at opregne de enkelte værker, og på den måde kommer en foliant ofte til at fylde mere i katalogen end et mindre format osv. Paragraf 8–19 skal vise alle fordelene ved hans system. Det væsentlige derom har han allerede sagt i indledningen. Han udbreder sig ret vidtløftigt om det samme her, som om han var ængstelig for, at han ikke rigtigt bliver forstået. Som alle opfindere mener han vel, at hvis man blot forstår hans opfindelse, må det være soleklart, hvor udmærket den er. Han ligefrem presser sin hjerne for at finde stadig

flere fordele ved sit system, så han næsten beviser for meget; han anfører f. eks., at man efter hans system spares for den kedsommeligt gentagne anførelse af in folio, in 4°, in 8° osv. efter titlerne, som ellers er nødvendig.

Det interessanteste er paragraf 16, hvori han siger: *Dans la methode, que l'on pretend être meilleure que celle-cy, on met à la fin des lignes, 4. petites colonnes, pour y marquer les chiffres des Livres selon leurs différentes grandeurs, afin qu'il y ait au moins un ordre dans les chiffres, ne l'ayant pû observer dans les Livres, à cause que les Grandeurs sont confonduës les unes avec les autres.* Det fremgår heraf, at det problem, som Rostgaard giver en løsning af, allerede tidligere har været stillet og forsøgt løst, hvadenten det nu er det system, han sigter til i brevet til Clément, eller ikke.

I de tidligere omtalte *Mémoires* af Boivin er opbevaret et brev fra Clément til Rostgaard, hvori han giver en bedømmelse af planen. Det aftrykkes her i sin helhed, da det er af væsentlig betydning at se, hvad den mand mente om sagen, hvis dom Rostgaard utvivlsomt har lagt hovedvægten på, ligesom han er den eneste kompetente samtidige, hvis syn på systemet vi kender.

Monsieur,

Votre nouvelle méthode pour dresser un catalogue de bibliothèque, dont vous m'avez envoyé le

projet, me persuade de plus en plus que vous estes un homme d'exécution, puisqu'à peine en avons-nous raisonné ensemble, que vous faites voir qu'elle est aussi facile à mettre en pratique qu'elle est ingénieusement imaginée. Vous ne doutez pas, Monsieur, qu'estant sur le point de donner au public celui de la Bibliothèque du Roy, parmi toutes les différentes manières dont on peut le former, celle-là ne me soit venue dans l'esprit. J'en ai d'abord compris l'usage et la commodité. L'artifice ingénieux avec lequel elle présente aux yeux en mesme temps les livres de mesme matière et de différentes grandeurs, par le moyen des colonnes, m'a paru très bien inventé, et il ne peut estre mieux comparé qu'à nos Bibles polyglottes, où l'on voit aussi d'un coup d'œil, sur plusieurs colonnes, les textes et les versions originales de l'Écriture sainte. Mais en mesme temps que j'en ay envisagé l'utilité, j'en ai aussi préveu les inconveniens, auxquels il est difficile de remédier.

Cette méthode seroit admirable, s'il se trouvoit toujours à peu près une pareille quantité de livres de chaque grandeur sur la mesme matière, et rien ne seroit plus beau que de voir ces colonnes se répondre les unes aux autres, comme font celles des Bibles polyglottes. Mais vous sçavez aussi bien que moy, Monsieur, qu'il s'en faut beaucoup que la partie ne soit égale; et si vous trouvez à peu près cette égalité dans les historiens grecs, que vous avez choisis pour composer vostre modèle, vous vous trouverez bien

éloigné de votre compte dans les historiens d'Italie, par exemple, où le nombre des volumes in-4° surpasse de plus des deux tiers celui des in-folio et celui des in-8° et in-12, ce qui arrivera sans doute dans plusieurs autres facultés, où les in-folio forment toujours de petites troupes en comparaison des moyens et des petits livres. Si, pour suppléer à cet inconvénient, vous faites regner tout le long de la page les lignes de la colonne qui est la plus fournie, vous changez l'uniformité d'ordre, et ce n'est plus un catalogue par colonnes.

Je conviens avec vous, Monsieur, que l'on peut se servir utilement de cette méthode pour dresser le catalogue d'un cabinet ou d'une bibliothèque particulière, qui demeure écrit à la main pour l'usage du maître de la bibliothèque, sans que le public s'intéresse beaucoup si les colonnes sont remplies ou non. Mais, lorsqu'il s'agit de mettre sous la presse le catalogue d'une bibliothèque riche et nombreuse, lequel doit remplir cinq ou six volumes in-folio, ce seroit abuser le public de luy en offrir douze pour avoir le plaisir d'y trouver des colonnes dont la moitié des espaces seroit vuide. Encore si ces vuides se rencontroient assez juste pour y placer les livres qui surviendroient! Mais, outre que c'est difficile que cela soit, il arrivera toujours que les colonnes qui seront toutes remplies seront celles où il y en aura le plus à insérer. Par exemple, il est certain que, parmi les théologiens, le nombre des petits livres sur-

passé de beaucoup celui des grands et des moyens. Il est certain aussi qu'il s'en fait journellement plus de petits. Il sera donc difficile de les ajouter dans leur colonne, qui sera déjà remplie. Que si vous les jetez par des renvois dans les vuides des colonnes voisines, vous interromprez votre ordre, et vous changerez absolument votre dessein.

Voilà, Monsieur, les principales observations que j'ay faites sur votre projet, duquel je ne prétends point par là diminuer le mérite. Je crois seulement pouvoir assurer que, sans s'embarrasser parmy ces rangs de colonnes, d'où l'on aura peut-estre de la peine à sortir, il vaut mieux, dans le catalogue d'une grande bibliothèque, suivre l'ordre naturel des matières auquel on est accoutumé, en mettant par exemple des Bibles in-folio, in-4°, in-8° et in-12, séparées par les grandeurs, en autant d'articles, puisque ce qu'il peut y avoir d'inconvénients dans cette manière sera facilement réparé par deux tables alphabétiques faites avec l'exactitude nécessaire: l'une, des matières, où l'on trouvera ensemble et tout de suite tout ce qui aura esté écrit sur un mesme sujet; l'autre, des auteurs, où, après avoir mis en peu de mots leur âge, leur profession, leurs dignités, on donnera une énumération fidelle de tous leurs ouvrages et des éditions qui en ont été faites. Je suis, Monsieur, etc.¹⁴

Trods den høflighed og venlighed, Clément viser Rostgaard, må brevet dog betragtes som en bestemt

afvisning af muligheden for at anvende systemet i den katalog, som Clément endnu mente, at han i en nær fremtid skulle til at trykke. Da dette havde været hovedformålet med skriftet, synes der ikke at have været nogen grund til at udsende en ny udgave. Dette skete imidlertid ret hurtigt. Det brev til Clément, som Rostgaard aftrykker, er dateret 19. august 1697, og man må derfor kunne gå ud fra, at skriftet i hvert fald er udkommet efter denne dato, men allerede i 1698 kommer *Seconde édition. Augmentée de quelques Articles tres-necessaires & mise en meilleur ordre*. Denne udgave er på 11 sider. Nogen principiel forskel på denne og den første er der ikke. Han har fundet lidt mere til forsvar for *le vuide* (og han retter den misforståelse hos nogle, at der også på reolerne skulle være tilsvarende tomme rum!),¹⁵ og han kan anføre endnu nogle fordele ved sit system, han retter nogle fejl, og han tilføjer kloge ord om, at man skal forkorte titler, men passe på, at man alligevel ikke berøver dem noget af det karakteristiske, men alt i alt er det småting af uvæsentlig betydning. Først henimod slutningen af skriftet forstår man, hvad grunden er til den nye udgave.

Der er i mellemtiden udkommet et anonymt skrift på 6 sider *Idée d'une nouvelle maniere de dresser le catalogue d'une bibliotheque*. Det fremtræder uden titelblad med en side indledning og 3 sider eksempler. Det er i samme folioformat som Rostgaards og i lignende udstyr. Eksempelsiderne har ligefrem som

overskrift *Catalogus librorum impressorum Bibliothecæ Regiæ*, og indledningen slutter med *Comme on est sur le point de donner au Public le Catalogue d'une des plus riches Bibliothèques du monde, on ne peut chercher avec trop de soin les moyens de le rendre utile aux personnes qui sont dans le goust de ces sortes d'Ouvrages: mais on les prie aussi de vouloir bien par leurs avis rectifier les veües que l'on peut avoir, afin de contribuer de plus en plus à la perfection d'une si grande entreprise*. Dette kunne tyde på, at det var biblioteket selv eller dog en, som var knyttet til det, der gerne ville høre andres mening om det, da man nu står over for offentliggørelsen. I Bibliothèque nationale's trykte alfabetiske katalog sættes skriftet da også uden videre under Cléments navn. Det eneste, som er lidt vanskeligt at forligne med Cléments forfatterskab, er, at denne, som i slutningen af sit brev til Rostgaard synes at være tilhænger af den gamle katalogform, et halvt år efter skulle udsende et ganske andet forslag og vel at mærke et, som han i længere tid har kendt, i hvert fald fra før han skrev brevet til Rostgaard.

Indledningen begynder med at fremstille de velkendte ulemper ved de gamle katalogformer og fortsætter: *On a proposé plusieurs moyens d'y remedier. Voicy celuy qui a semblé estre le plus praticable, & avoir le moins d'inconveniens*. Denne form synes at vise, at forfatteren ikke vil give sig ud for at være ophavsmand til systemet. Clément har vel da haft

flere systemer – eller måske kun disse to – at vælge imellem og er så foreløbig blevet stående ved dette.

Indretningen går ud på, at man anbringer bøgerne i deres grupper uden hensyn til formaterne, og at man så i venstre side afsætter 3 smalle kolonner. I en af disse anføres bogens nummer, og ved dettes placering kan man angive, om bogen er i 1. folio, 2. kvart eller 3. mindre format. Som man ser, adskiller denne fremgangsmåde sig kun fra den, som Rostgaard sigter til i 1. udg. af sit skrift, deri, at kolonnerne nu er anbragt til venstre, mens de før var anbragt til højre. Det sidste system kan altså kun betragtes som en variant af det første, mens det i og for sig ingen tilknytning har til Rostgaards.

Rostgaard omtaler Cléments system som *L'Idée d'une Nouvelle Maniere de dresser le Catalogue d'une Bibliotheque, que l'on a donnée au Public peu de temps après ma Methode*, og han opregner en række ulemper ved det, som sædvanlig uden hensyn til, at futiliteter svækker argumentationen. Han nævner, at titlerne så alligevel står i en forvirring, og at der på den måde ikke bliver nogen støtte for hukommelsen med hensyn til formater således som ved hans system. Man har søgt at bøde på forvirringen, indrømmer han, ved efter titlerne at angive fol., 4., 8., 12., men det tilfredsstillende ikke den, som gerne vil have orden både i formaterne og i emnerne. Forvirringen i formaterne har man så prøvet at ophæve ved de omtalte 3 kolonner, men hvis man kaster et

blik på en sådan side, vil man se, at det blot er tallene i kolonnerne, man har ordnet, titlerne er stadig lige forvirrede. Desuden vil man meget let kunne anbringe nummeret forkert i disse tre små kolonner, og navnlig hvis katalogen skal trykkes, vil der uvægerligt blive mange fejl på dette punkt.¹⁶ Men det værste mener han er, at hvis man vil finde en bog, hvis format man kender i forvejen, kan man ikke genkende den, før man har konstateret, hvilken af betegnelserne fol., 4., 8., 12., der står efter titlen, og så må man endda verificere den ved at se, i hvilken kolonne nummeret står, og hvis den ene af disse angivelser er forkert, er man lige vidt. Endelig kommer han til det, som hans kritikere lagde mest vægt på, at katalogen efter hans system ville fylde mere end efter det andet, og han påviser, at det slet ikke er tilfældet, tværtimod. I hans system er siden delt i 2 kolonner, medens det andet system skriver over hele siden. Fra almindelig bogtrykkerpraksis ved man, at man ikke gerne trykker i folio uden at dele siden i to kolonner. Hvis man endelig vil gøre det, må man bruge større skrift, for at øjet ikke skal have vanskelighed ved at finde fra slutningen af en linje til begyndelsen af den næste. Desuden vil man – navnlig ved bogtitler, hvor man stadig begynder på ny linje – ødsle en mængde papir ved, at den sidste linje kun er halvt fyldt. Han tager sig endda for at give et faktisk bevis. Han har taget to sider af Cléments eksempel og opstillet dem efter sit system, og

derefter har han ladet dem trykke på to sider med samme skrift, som der er anvendt til det andet system, og det har vist sig, ikke blot at de to sider let går ind på siderne efter hans system, men på det ubeskrevne, som jo findes i hans system, kunne der stå endnu 137 linjer, som kunne rumme andre to sider af Cléments katalog, hvis han ikke troede, at det var langt bedre at beholde de tomme rum, når man til gengæld får klarhed og overskuelighed.

I universitetsbiblioteket i København findes Rostgaards eget eksemplar af hans skrift. I samme bind er indbundet 1. og 2. udg. og tillige Cléments lille tryk. Mærkeligt nok findes ikke der det tryk, han i 2. udg. omtaler, hvori han har opstillet Cléments eksempel efter sin metode, men derimod et håndskrevet eksemplar deraf. Måske er det endda kun et udkast dertil, og det tillader i hvert fald ikke nogen bedømmelse af Rostgaards argumentation.

Af større interesse er et andet håndskrevet indklæbet blad, som viser, at Rostgaard har arbejdet videre med sin plan for at overvinde kritikken af de tomme rum. Han skriver nu hen over hele siden (skønt han tidligere har påvist, hvor upraktisk det er) og benytter kun en forskellig indrykning for at betegne de forskellige formater. Man må indrømme, at han nu har besejret problemet: de tomme rum, men til gengæld er det hele blevet vanskeligt at praktisere, mindre overskueligt og med rige fejlmuligheder. Systemet er spændt ud over bristepunktet.

Rostgaards variation af sit system.
 Efter manuskript i Universitetsbiblioteket.

- F. Q. O. D.
- 15 THUCYDIDES. Venet. apud Aldum. 1502. Græcè.
 Enarratiunculæ antiquæ & perbreves in totum Thucydidem [cum Xenophontis omissis. Venet. ap. Aldum. 1503. Græcè. Vide K. 33.
- 16 THUCYDIDES Græcè, cum Scholiis Græcis. Florent. ap. Iuntam. 1526.
- 17 THUCYDIDES Græcè, cum Scholiis antiquis ex castigatione Joachimi CAMERARII et cum eiusdem annotationibus. Basileæ ap. Hervagium. 1540.
- 112 THUCYDIDIS Historiæ Liber primus. Paris. ap. Vascosan. 1548. Græcè tantùm.
 Eiusdem L. II. ibid. 1549. Græcè.
 Eiusdem L. III. ibid. 1549. Græcè.
- 18 THUCYDIDES Græcè cum Scholiis Græcis. In calce voluminis habetur versio Latina VALLÆ ab Henr. STEPHANO recognita. Excudeb. H. S. 1564.
- 19 THUCYDIDES Græcè & Latinè conjunctim ex versione VALLÆ ab H. STEPHANO denuò recognita, cum Scholiis Græcis & annotationibus H. STEPHANI, ibidem. 1588.
- 20 THUCYDIDES Gr. & Lat. cum Scholiis ex editione & cum commentariis Fr. PORTI & Æm. PORTI. Francofurti ap. Wechel. 1594.
- 21 THUCYDIDES Gr. & Lat. cum Scholiis, variantibus Lectionibus, & Chronologia Henr. DODWELLI in singulis paginis adscripta. Curante Jo. HUDSON. Oxon. 1696.
- 310 THUCYDIDIS Liber III. Gr. & Lat. in gratiam Classicæ juventutis. Paris ap. Morellum. 1626.

KATALOGSYSTEMET

- 22¹ THUCYDIDES Laur. VALLENSI interprete, unà cum vita auctoris ex Marcellino, Barptolomæo PARTHENIO Benacensi interprete. Venundatur in ædibus Ascensianis. 1513. Lat.
- 22² THUCYDIDES Laur. VALLA interprete & nunc à Conr. HERESBACHIO ad Græcum exemplar recognitus. Colon. apud Euchar. Cervicornum. 1527. Lat.
- 23 THUCYDIDES VALLÆ à doctissimis viris cum Græcis collatus. Paris ap. Badium Ascensium, Septembri. 1528. Lat.
- 24 THUCYDIDES VALLÆ ab HERESBACHIO recognitus. Colon. ap. Euchar. Cervicornum. 1543. Lat.
- 25 Idem eodem modo. ibid. ap. Jasp. Gennepæum. 1550. Lat.
- 26¹ THUCYDIDES VALLÆ nunc postremò correctus & ex Græco emendatus à Seb. CASTELLIONE. Basileæ apud Henr. Petri. 1564. Lat.
- 26² THUCYDIDES Latinè à Vito WINSEMIO. Witteb. 1569.
- 216 THUCYDIDIS interpretatio Latina à Vito WINSEMIO Patre facta & à Vito VINSEMIO F. edita cum Scholiis Latinis. Witteb. 1580. Lat.
- 217 THUCYDIDES Laur. VALLÆ à STEPHANO iterum recognitus cum Chronologia CHYTRÆI. Francofurti apud Wechelium. 1589. Lat.
- 27 THUCYDIDES ex interpretatione VALLÆ à STEPHANO & Æm. PORTO recognitus. Francof. apud Wechelium. 1594. Kl. Febr. Lat.
- 311 THUCYDIDES ex interpretatione VALLÆ à STEPHANO & Æm. PORTO recognitus. Francof. ap. Wechel. 1594. Kl. Mart. Latinè.
- 218 THUCYDIDES in Latinum sermonem nova interpretatione conversus, cum annotationi-

d

- bus perpetuis, nominum propriorum & regionum descriptionibus & chronologia &c. Auct. Georgio Acacio ENENCKEL, L. B. Hoheneccio. Argent. 1614. Latinè.
- 28 THUCYDIDE traduit en François par Claude de SEYSSEL, publié par le commandement de François I. imprimé à Paris en lettres Gothiques, sans date.
- 29 THUCYDIDE translaté en François par feu Messire Claude de SEYSSEL. A Paris chez Josse Badius. 1527.
- 30¹ La même version. A Paris chez Vascosan. 1559.
- 30² THUCYDIDES ex Gallico Seyssellii in Anglicum translatus à Thomas NICOLLS. Lond. 1550. Characterè antiquo nigro.
- 219 THUCYDIDE traduit en François par Claude de SEYSSEL. à Paris chez Charles l'Angelier. 1555.
- 312 THUCYDIDE traduit en François par Claude de SEYSSEL. à Paris par Estienne Groulleau. 1555.
- 220 THUCIDIDE tradotto in Italiano da Francesco di Soldo STROZZI. Venegia. 1545.
- 113 THUCIDIDE tradotto dal Greco per Fr. di Soldo STROZZI, & di nuovo ristampato in Venegia. 1563.
- 114 THUCYDIDE nouvellement traduit en François par Loys JAOSAUD d'UZÉZ. à Geneve. 1600.
- 31 THUCYDIDES immediatè ex Græca in Anglicam linguam conversus à Th. HOBBS. Lond. 1634.
- 32 THUCYDIDE traduit en François par M^r d'ABLANCOURT. à Paris. 1662.
- 313 } THUCYDIDE traduit en François par
 314 } M^r d'ABLANCOURT. à Paris. 1671.
 315 } 3 Voll.
- 221 Orationes ex historia THUCYDIDIS & insigniores aliquot Demostenis &c. in Lat. sermo-

- nem conversæ à Ph. MELANCHTONE, editæ à Casp. Peucero. Witteb. 1562.
- Plures orationes THUCYDIDIS in linguam Lat. conversæ per Jo. CASAM, quæ reperiuntur inter eius Latina monumenta. Flor. ap. Iuntas. 1564. Vide Z, 393.
- 222 Conversa quædam è THUCYDIDIS historia: & de auctore illo, deque scriptis eius exposita aliqua à Joach. CAMERARIO. Witteb. 1565.
- Orationes THUCYDIDIS Gr. & Lat. [inter Conciones & Orationes ex Historicis Græcis & Latinis, quas edidit H. S. 1570. quarum multas vertit Jobus VERATIUS. Vide X, 50.
- Ex libro II. THUCYDIDIS oratio funebris Periclis, Guil. CANTERO interprete. [reperitur f. 580 post Aristidis orationes. Basil. 1566. Vide X, 51.
- 115 THUCYDIDIS historia de Peste Atheniensium Gr. & Lat. c. comment. Fabii PAULINI, quos vocat Prælectiones Marcias. Venet. ap. Iuntas. 1603.
- 116 Ex secundo THUCYDIDIS libro, Periclis funebris laudatio eorum, qui in bello occubuerunt. Paris. 1605. Græcè.
- 117 De Atheniensium in Siciliam expeditione è L. VI. THUCYDIDIS. Paris. 1611. Græcè.
- 118 Dionysii Halicarnassensis de THUCYDIDIS Historia iudicium, Andr. DUDITIO Pannonio interprete. Venet. ap. Aldum. 1560. Lat.

Det må retfærdigvis tilføjes, at dette system vinder i overskuelighed, når det opstilles på et langt større format med færre liniebrydninger og flere titler på en side. Udeladt i trykket er desuden korte lodrette stregstykker foran de indrykkede titler; de antyder spaltedeling i de fire formater, som er angivet med F, Q, O, D forrest i listen.

Rostgaards system har næppe nogensinde fået nogen væsentlig praktisk anvendelse udover den håndskrevne katalog til nogle grupper af hans eget bibliotek, som findes blandt hans papirer.¹⁷ Dog blev det benyttet af J. E. Schlegel, da han skulle katalogisere den russiske minister i København, baron Korffs bibliotek, og Schlegel kalder det »eine sehr bequeme Einrichtung«. Der var nogle af Rostgaards samtidige, der undrede sig over, at han ikke anvendte det, da han trykkede sin auktionskatalog; men man må indrømme, at til et sådant formål egnede planen sig i hvert fald ikke.

Chr. Bruun fortæller, at planen for den systematiske katalog til Danske Afdeling i Det kgl. Bibliotek, som fremstilledes i hans tid, er en modifikation af Rostgaards forslag til ordningen af et bibliotek.¹⁸ Det kgl. Biblioteks danske katalog er imidlertid ordnet således, at der til venstre på siden er anbragt fire kolonner, hvoraf de tre første benyttes til at angive et af formaterne fol., 4°, 8°, mens den fjerde med et nummer betegner bogen som hørende til Hiemstiernes samling. Men denne ordning er jo netop ikke Rostgaards, men en let varieret form af Cléments, som Rostgaard altså bekæmpede på det heftigste. Den følger Cléments system så nøje, at den endog har de punkterede linjer, som fører tallet i en af de første kolonner hen til bogens titel.

KATALOGSYSTEMET

Eksempel på Det kgl. Biblioteks danske Katalog.
(Efter CHR. BRUUN, *Det danske Katalog*. S. 73.)

Format		Hjelm- stjerne	
Fol.	.....	.....	<i>Saxonis Grammatici</i> Historiae Danicae libri XVI. E. rec. Steph. Jo. Stephani cum prolegomenis et lectionis varietate ed. Chr. Ad. Klotzius. Lips. 1771.
		2024	Samme Bog.
	4	.....	<i>Pt. E. Müller</i> , Conspectus novæ editionis Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ parandæ. Havn. 1832 (4 S.)
		8	<i>Saxonis Grammatici</i> Historia Danica. Recensuit et comment. illustravit <i>P. E. Müller</i> ; opus morte Mülleri interruptum absolvit <i>I. M. Velschow</i> . Part. prior., textum et notas breviores complect., Vol. 1-2. Havn. 1839. Pars posterior, prolegomena et notas uberiores complectens, c. V tab. æn. Sst. 1859. (2 Bd.)

Skal man bedømme Rostgaards forsøg, må man sige, at det ud fra tidens forudsætninger og de krav, man dengang måtte stille til en katalog, er særdeles smukt udtænkt og gennemført. Det viser praktisk sans og sund fornuft. At han så i kampens hede kommer et stykke uden for den sunde fornuft, forringer ikke det oprindelige udkast.

Et andet eksempel på hans gode indfald og praktiske greb er det forslag til en fælleskatalog, han giver i sidste paragraf af 2. udg. af sit skrift. Han siger der, at det var at ønske, at man havde en trykt katalog – naturligvis efter hans eget system – over et af de største biblioteker i Europa eller endnu bedre, hvis det overhovedet lod sig gøre, over alle gode bøger om alle emner, som kunne samles fra de bedste kataloger. Man skulle dog i alle tilfælde sammenholde de titler, man således samlede, med selve bøgerne for at sikre sig, at de var rigtige, og hvor det ikke var muligt, skulle man i hvert fald angive, hvor man havde dem fra. En sådan katalog ville være såre nyttig for folk, som har interesse for bogkundskab, og den ville rent praktisk kunne anvendes af enhver, som har et bibliotek, idet man med en stjerne kunne markere de bøger, ens bibliotek indeholder, og derved spares for udgifter og besvær ved selv at fremstille en katalog. – En sådan universalbibliografi kom først et halvt hundrede år senere med Georgis Europäisches Bücher-Lexicon og da alfabetisk, ikke, som Rostgaard havde tænkt sig, systematisk.

Rostgaard måtte naturnødvendigt interessere sig for bibliotekssystematik. I *Projet d'une nouvelle méthode* siger han, at man kan nøjes med 24 grupper, for så har man bekvemt et bogstav til hver gruppe, men han kommer ikke der nærmere ind på, hvilke grupper man skal have.

I Rostgaards papirer findes flere til dels meget omfattende afskrifter af bibliotekssystemer, alle åbenbart franske. Det kendteste af dem er Garnier's fra Jesuiter-kollegiet i Paris.¹⁹ Det er i sin oprindelige form bygget på en rent abstrakt betragtning, hvorved Garnier er kommet til det resultat, at alt i verden kan deles i 1. *Theologia*, 2. *Philosophia*, 3. *Historia*, 4. *Eunomia* (retslære). Rostgaard gengiver dog systemet i den reviderede form, hvorefter der er tilføjet 5. *Heterodoxia* (kætteri) og 6. *Cimelium* (skatkiste), der indeholder manuskripter, mønter og sjældenheder. Flere andre systemer findes i hans optegnelser. De ligger alle hinanden nær uden dog at overholde Garniers filosofiske ordning af stoffet. Heller ikke Cléments system er så meget forskelligt fra disse systemer og ganske åbenbart i slægt med dem.

Rostgaard nåede i København at få udfærdiget en smuk håndskreven katalog over sine bøger, opstillet efter hans egen systematik. Det system, han her anvender, ligger Cléments reviderede system meget nær, men bærer forøvrigt også spor af de andre systemer, han har bragt med hjem.²⁰

UDENLANDSREJSEN

Cléments reviderede system.

- A. Biblia sacra
- B. Bibliorum explanatores seu interpretes
- C. Sancti patres graeci et latini
- D. Theologi
- E. Concilia. Jus canonicum. Libri rituales
- F. Jus civile
- G. Geographi. Chronologi et historici
- H. Historia ecclesiastica
  - I. Historia graeca et romana
- K. Historia Italiae
- L. Historia gallica
- M. Historia germanica. H. Europae orientalis. H. regionum septen-

Rostgaards system.

- A. Bibliae et concordantiae
- B. Explanatores textus biblici. Commentatores
- C. Patres. Concilia. Theologi ante reformationem
- D. Historia ecclesiastica: Theologici
- E. Rituales et liturgici
- F. Juridici
- G. Politici. Ethici. Morales
- H. Geographici et topographici
  - I. Chronologici
- K. Historia generalis
- L. Historia judaica et graeca vetus
- M. Historia romana vetus
- N. Historia italica
- O. Historia hispanica et lusitanica
- P. Historia gallica
- Q. Historia Magnae Britanniae et Hiberniae
- R. Historia Germaniae superioris

BIBLIOTEKSSYSTEMATIK

---

trionalium. H.	S. Historia Germaniae inferioris
N. Historia britannica	T. Historia Daniae et Norvegiae
	V. Historia Sveciae
	X. Historia Moscoviae, Poloniae
O. Historia hispanica, lusitanica, exotica. Itinera seu peregrinationes	Y. Historia Asiae, Africae, et Americae
	Z. Peregrinationes et itinera
	AA. Antiquitates
P. Historia miscellanea. Illustrium vitae et elogia	BB. Historia gentilitia. Genealogici
Q. Bibliothecarii	CC. Historia literaria: Bibliothecaria
R. Philosophi	DD. Vitae personarum illustrium
S. Historia naturalis	EE. Historia naturalis
T. Medicina	FF. Medicina ejusque partes
	GG. Philosophici
V. Mathematici	HH. Mathematici et bellici
X. Grammatici. Lexicographia. Oratores	II. Grammatici et lexicographi
Y. Poëtae. Erotici	KK. Orationes et epistolae
Z. Philologi. Mythologi. Pompae variae	LL. Poëtae
	MM. Philologici. Critici. Literatores

Som det ses, er den væsentligste forskel på de to systemer, at Rostgaard har delt nogle af Cléments grupper. Navnlig inden for historie måtte ikke blot den tyske, men naturligvis særlig den nordiske historie langt mere i forgrunden. Rostgaard tilføjer en helt ny gruppe: G Politici. Den findes hverken i Cléments system, hvor hele området har en lille undergruppe i filosofien, eller i de andre systemer, Rostgaard har afskrevet, så hvis det er hans egen tanke, viser han på dette som på andre områder sin praktiske sans.

Også signaturerne beskæftigede Rostgaard sig med. Han havde engang udkastet den tanke, at man kunne betegne de enkelte grupper ved personnavne, både bibelske og andre, opstillet i alfabetisk orden. På den måde ville man kunne få lige så mange grupper, man ønskede, mens man ved den almindelige bogstavsignatur er mere begrænset. Denne egentlig ganske gode idé bliver dog ikke til mere end et flygtigt notat og er senere glemt eller opgivet.²¹ I sin *Projet* nævner han, at man helst bør indskrænke sig til 24 grupper, da man så kan nøjes med et enkelt bogstav til hver gruppe. Da han endelig når til at opstille sit eget system, må han dog have 35 grupper. Han benytter 25 bogstaver og fortsætter AA–MM.

Antagelig med henblik på det privatbibliotek, han ville indrette, når han kom hjem, lægger han mærke til den måde, hvorpå en parisisk abbed har indrettet sig. »Hans kammer er just 2 gange saa høit som

hand mageligen, naar hand staar ret op, kand opløfte sin haand for at tage en Bog«. ²² På midten har han så anbragt et trægalleri hele stuen rundt. Rostgaard har nedskrevet en meget detaljeret beskrivelse af dette galleris enkelte dele og omhyggeligt gjort rede for, hvorledes de var samlede og gjort fast – altsammen for en håndværker lige til at bygge efter.

Umiddelbart forud for denne notits fremsætter han en idé til en økonomisk anbringelse af bøgerne. Han vil gøre oktavyhylderne så brede, at der kan stå to rækker bøger bag hinanden. Den bageste løfter han så 4 tommer ved hjælp af en lille ekstra hylde, således at rygtitlen kommer over første række. På den måde får han plads til to rækker bøger på mindre end halvanden bogs højde. ²³

Som det ses af det foregående, er de forberedelser, Rostgaard gør til indretningen af sit bibliotek, meget omfattende. Når man så tænker på, at selve biblioteket kun skulle være grundlaget for det egentlige, nemlig det videnskabelige arbejde, kommer man uvilkårligt til at tænke på licentiaten hos Poul Møller, som Rostgaard mere og mere kom til at ligne.

Bortset fra disse formelle studier fortsatte Rostgaard sit indsamlingsarbejde. Bibliothèque royale var en sand guldgrube for ham. Han fandt der den største samling af de tyske minnesangere i en smukt illustreret membran fra det 13. århundrede, som han dels selv afskrev (se s. 61) og dels lod afskrive og selv afkonfererede med originalen. På samme måde

behandlede han Notkers parafrase af Davids salmer.²⁴ I det Colbertske bibliotek gjorde han et interessant fund, nemlig af den oldhøjtyske oversættelse af Isidors *Historia nativitatis, passionis et resurrectionis Christi*. Det var hans tanke at udgive den, men en tysker Johan Palthen, til hvem han havde omtalt sit fund, kom ham i forkøbet. Rostgaard havde endda mistanke om, at en dansker Terkel Carlsen Langebek, han havde benyttet som afskriver, havde taget en ekstra afskrift og solgt den til Palthen, eftersom den var så fuld af fejl, at den næppe kunne skyldes Palthen selv. Rostgaards afskrift kom senere i *Dänische Bibliothec II*, 1738, s. 340—409.

Også græske håndskrifter beskæftigede ham. Han gennemgik, hvad han fandt, og gjorde ret fyldige excerpter af uudgivne forfattere. En græsk forfatter, som flere dengang beskæftigede sig med, var

---

Rostgaards afskrift af Det Manessiske Håndskrift (Heidelberg *Liederhandschrift*). Dette håndskrift er dels bekendt som den største tekstkilde til den middelhøjtyske minnesang, dels for sine ofte gengivne godt hundrede helsidesmalerier af digterne. Stammer fra familiens Manesse i Zürich (kort efter 1300) og kom senere til Heidelberg, men var på Rostgaards tid i *Bibliothèque royale* i Paris, hvor han afskrev teksterne på godt 800 foliosider. Originalen kom i 1888 atter til Heidelbergs universitetsbibliotek. Afskriften kom via Danneskiold-Samsøe (der betalte 27 rigsdaler 2 skilling) til Det kgl. Bibliotek. Gl. kgl. saml. 439,2^o, udsnit af digt af Heinrich Veldeke. Orig. størrelse.

XVI. Her Heinrich von Velwig.

31.

1. **E**s sint gütü nürwe mere
 Das die vogel offenbere
 Singent da man die blumen siet
 Ze den ziter in dem iare
 Stünde wol das man vrowere
 Leider des en bin ich niet
 Mintombes herze mich verriet
 Das mi vnsanfte vñ swere
 Tragen das leit das mir beschieet

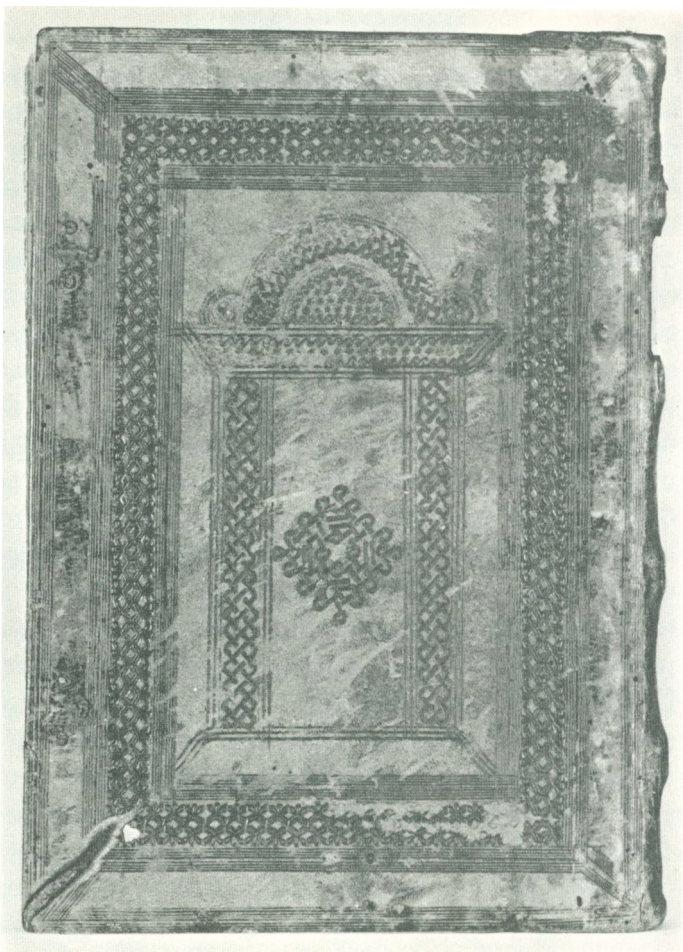
2. **D**ü schönste vñ dü beste frowen
 Zwischen dem rotten vñ der söwe
 Gab mir blide schaft hie bevorn
 Das ist mir komen alze röwe
 Wn tombheit vñ von tröwe
 Das ich ir hulde han verlorn
 Die ich ze der besten hat erkorn
 Oder in der welta ieman schöwe
 Noch sere fürht ich ir zorn.

3. **A**lze hobe minne
 Brahten mich vñ dem sinne
 Do ich ir ögen vñ muot

Libanios, en sofist og veltalenhedslærer fra det 4. århundrede e. Kr. Rostgaard fik navnlig interesse for hans breve, som var spredt på mange steder. Han satte et stort afskrivningsarbejde i gang og kollationerede afskrifterne ved gode venners hjælp. Ved siden af skaffede han sig en afskrift af et Libanios-håndskrift, som fandtes i Leiden, og han var stærkt opsat på at udgive Libanios, når han kom hjem, men foreløbig havde han nok at gøre med indsamlingen.

Det var ikke helt billigt for Rostgaard at holde afskrivere beskæftigede i så lang tid, og hjemme har man sikkert været noget misfornøjet med, at der tilsyneladende ikke kom noget ud af hans lange udenlandsophold, som dog alligevel kostede mange penge. Vi har et brev fra Rostgaard til hans fætter Jens Rostgaard, dateret 8. november 1697, hvori han leverer en formelig apologi for sine dispositioner.²⁵ Han siger deri: »Men, naar ieg tar fra det, som ieg aarligen anvender paa det, som hører til Studeringerne, dend bekostning ieg gjør paa at underholde correspondentz med lærde mænd paa adskillige stæder, og de penge ieg kjøber bøger for, saa er det som bliver tilovers til de daglige nødvendige udgifter for min egen person, ikke den fierde deel af det, som mine landsmænd og de andre fremmede fortærer aarligen, omendskiønt de ikke anvende en skilling paa alle de ovenmeldte poster«. I en kladde til et brev antagelig til Worm, skriver han: »at ieg aldelis fornemmer, at være paa dend rette vej, naar ieg lige

som Myren samler om sommeren det dend kand leve af om vinteren, saa ogsaa paa mine reiser samler det tilsammen, som ieg, naar jeg kommer til rolighed, i mange aar kand smaamore mig med og videre udarbeide enten det haver fornødent at oversettis eller med anmerkninger at forklariss«. Dette giver os et billede af Rostgaard, som svarer godt til, hvad vi ellers ved om ham, en mand, som er uhyre flittig med at samle bøger, skaffe sig håndskrifter, dyrke videnskabelige bekendtskaber, og, så vidt tiden tillader det, drive studier; han sparer ingen nødvendige udgifter til disse formål, men på andre områder er han nærmest påholdende. Han lever et stilfærdigt liv uden excesser af nogen art. Selv hans erotiske liv var præget af orden og borgerlighed. Han havde et forhold til en ung pige og fik med hende en søn i januar 1697 og allerede 14 måneder efter en datter. Disse to børn bragte han senere til Danmark og gav dem en god opdragelse. Hans mål var at blive privatiserende videnskabsmand. Det fremgår også af et af de nævnte breve, hvori han siger: »Ieg haver fundet efter flittig overslag, at ieg skulde gjøre største uret imod mig selv, om ieg ikke gav mig gandske og aldeles hen til studeringerne, eftersom ieg baade merker, det at være min høieste inclination, saa ogsaa er forsikkert om, at ieg for min hele lives tiid skal finde dend største rolighed i det største arbeid, som studeringerne kan bringe med sig, men tvært imod ingen stadighed eller retskaffen fornøjelse

Thukydids Historie. Græsk papirhåndskrift fra 14. årh.s slutning. Samtidigt italiensk bind af brunt skind med blindtryk. Købt af Rostgaard i Venezia 1699, siden via Dannekiold-Samsøe der betalte 6 rigsdaler) indgået i Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 490, 2°. Orig. bredde c. 205 mm.

kand vente mig i nogen anden stand. Og forresten skulde ieg tænke, at man ikke er sit fædreland til mindre ære og nytte, naar mand bliver i en privat rolighed og legger sig efter at excolere studia og bringer adskillige videnskaber i flor, end om mand søger forfremmelse ved hoffet eller krig«.

Af Rostgaards videnskabelige korrespondance er ikke meget bevaret, skønt den utvivlsomt har været af stort omfang. Det væsentligste, der er bevaret, er kladderne til en del af hans breve. Af størst interesse i denne sammenhæng er, at han gennem sin forbindelse med den germanske filolog Joh. Schilter i Strasbourg skaffede sig en meget sjælden bog, Flacius Illyricus' udgave af Otfrid, Basel 1571.

De mange korrespondancer førte også til, at Rostgaard fik forskellige opgaver at løse for sine venner og bekendte. Gennem Christian V's bibliotekar, Johan Conrad Wolfen, blev han således opfordret til at søge at skaffe Tyge Brahes observationer tilbage, som var udlånt en snes år i forvejen for at blive udgivet af matematikeren Picard. Udgaven var for længst gået i stå, men alligevel holdt det meget hårdt for Rostgaard at få dem. Han fik dem først, da den danske gesandt udvirkede en befaling fra den franske finansminister.

En anden opgave, som Rostgaard havde lovet at tage sig af, var udgivelsen af Otto Sperlings skildringer af danske mænd under titlen Valerius Maximus Danicus. Det lykkedes dog ikke at få den ud.

Johannes Laverentzen havde oversat Saxo og ville gerne have den trykt i Paris. Rostgaard fik også sat en prøveside op, men videre nåede han ikke.

Tiden var løbet for ham i Paris. Efter hans plan skulle han allerede i efteråret 1695 have været videre, men først i foråret 1698 kom han af sted, umiddelbart efter, at hans datter var født.

Han rejste over Lyon, Orange, Avignon, Nîmes, Montpellier, Arles, Aix, Marseille, Nice, Monaco, Genua til Milano. Han havde tænkt sig at blive der et par uger, men blev der i omtrent tre måneder, fordi han var ganske betaget af Bibliotheca Ambrosiana. Bibliotekaren Antonio Muratori følte sig meget tiltalt af Rostgaard, som trods sin ungdom viste sig i stand til at vurdere bibliotekets håndskriftsamling. Her som i Paris lykkedes det ham ved sin elskværdighed at få uhindret adgang til at afskrive håndskrifter, og han benyttede sig deraf, især til at afskrive en hel del Libanios-breve, som fandtes der. Libanios var hans hovedinteresse, og i alle italienske byer, han kom igennem, søgte han Libanios-håndskrifter og fandt efterhånden også en del.

Fra Milano rejste han over Pisa, Parma, Bologna til Firenze. Her traf han den danske prins Carl, en søn af Christian V, og var flere gange til taffel hos ham. Hos prinsens præst Bartholomæus Deichmann, som senere skulle blive hans modstander, var han til alters, men Deichmann blev fornærmet over, at Rostgaards offer var for ringe, og det kan jo også

nok være, at Rostgaard har været lidt kneben. Hvad der mest tiltrak ham i byen, var naturligvis det medicæiske bibliotek. Bibliotekaren Antonio Magliabecchi, som 30 år før med stor imødekommenhed havde hjulpet hans landsmand Niels Stensen med litteratur, åbnede også med velvilje biblioteket for Rostgaard, som straks gik i gang med sine afskrifter, blandt andet af en samling uudgivne breve fra kejser Julian. I Firenze traf han Antonio Maria Salvini, der var professor i græsk og også havde givet sig af med Libanios. Det var et meget frugtbart bekendtskab. Rostgaard fik de latinske oversættelser, som Salvini havde foretaget, og denne fortsatte oversættelserne til fordel for Rostgaard.

Om efteråret 1698 kom han til Rom. Han havde efterhånden så mange lærde forbindelser og så mange anbefalingskrivelser, at det var let for ham overalt at komme i forbindelse med de mennesker, som kunne være af betydning for ham, og få adgang til de biblioteker og samlinger, han havde brug for. Også i Rom er det særlig Libanios-breve, der har hans interesse; men i Rom genoptog han tillige sine oldhøjtyske studier. Anledningen var den, at han blev gjort opmærksom på et håndskrift i Vatikanbiblioteket, som viste sig at være grundlaget for Flacius Illyricus' udgave af Otfrid fra 1571, som Rostgaard havde erhvervet sig i parisertiden. Han sammenlignede nu udgaven med håndskriftet og fandt, at der var mange afvigelser, og han opstillede et helt vari-

antapparat. Da han nu var kommet i gang med disse studier og vel sagtens også for ved et trykt arbejde at dokumentere sin flid, var det hans tanke at udgive hele sin samling af oldhøjtysk litteratur. Det blev dog for omfattende en opgave, og han indskrænkede sig derfor til Isidor, som han ville udgive med kommentar og glossar. Ordforklaringerne var vanskelige, fordi man ikke på den tid havde de fornødne hjælpemidler, og Rostgaard måtte søge hjælp forskellige steder; men det gik med dette arbejde som med de fleste andre, han planlagde, han druknede i forarbejder og fik aldrig værket færdigt.

Det var dog ikke udelukkende håndskrifter og bøger, Rostgaard beskæftigede sig med. Han kunne

---

Til illustrationen på modstående side: Den ældste udgave af denne vigtige græske grammatik, trykt hos en lille omrejsende bogtrykker og indbundet med et lidt ældre håndskrift om emnet. Kgl. Bibl. inkunabel 2456,4°. Kgl. Bibliotek ejer desuden tre andre inkunabler med lignende signatur, tre folianter, som indholdsmæssigt, boghistorisk og i tilstand er i højeste klasse: Livius' Romerske historie, trykt af Windelinus de Spira, Venezia 1470; Plinius' Naturhistorie, trykt af Nicolas Jenson i Venezia 1472; førsteudgaven af Homer, trykt på græsk af Bernardus Nerlius, Firenze 1488-89. Alle fire bøger er købt af Rostgaard i Venezia 1699 og tilfaldt på hans auktion Danneskiold-Samsøe, som betalte 2 rigsdaler for Lascaris, 24 for Livius, 5 rdl. 5 mark for Plinius og 32 rdl. 2 mark for Homer, der p.g.a. mange samtidige tilskrifter var opført blandt håndskrifterne. De tre klassikere lod Danneskiold-Samsøe ombinde i ensartede spejlbind med sit superexlibris, svanen.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
 ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙ-
 ΩΝ· ΣΥΝΤΕΘΕΪΣΑ ΠΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝ-
 ΤΙΝΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

✱ Περὶ Διαρίσεως Τῶν γραμμάτων ✱
 ✱ βιβλίον πρῶτον ✱

Γράμμα ἐστὶ μέρος εὐλαχίστου φωνῆς ἀδι-
 αρέστον· εἰσι δὲ ἑξήκοντα εἰκοσιτέσσαρα·
 ἑξήκοντα τῶν φωνηέντων μὲν ἑπτὰ· α· ε·
 η· ι· ο· μικρὸν ὑ· φιλόν· καὶ ὦ μίσα·
 ἑνμφωνὰ δὲ δεκάεπτὰ· β· γ· δ· ζ·
 θ· κ· λ· μ· ν· ξ· π· ρ· σ· τ· φ· χ· ψ· Τῶν
 δὲ φωνηέντων μὲν ἑξήκοντα καὶ ὦ μίσα·
 Βραχέα δὲ δύο· ε· φιλόν· καὶ ο· μικρὸν· Δίχρομα
 δὲ τρία· α· ι· υ· ἑξῶν δὲ φθογοὶ κυρίως μὲν ἐξ
 γίνονται· αι· αυ· οι· εἰ· ου· Καταχρηστικῶς
 δὲ τέσσαρες· α· η· ὦ· υ· Τῶν δὲ ἑνμφώνων ἡ
 μίφωνα μόνον· ζ· ξ· ψ· λ· μ· ν· ρ· σ· φ· ψ·
 ἑξῶν μὲν τρία· ζ· ξ· ψ· Ἀμετάβολα δὲ τέσσαρα·
 λ· μ· ν· ρ· ἄφωνα δὲ εἰς ἑννέα· β· γ· δ· κ· π·
 τ· θ· φ· χ· ἑξῶν φιλὰ μὲν τρία· κ· π· τ· Δασέα
 α· δὲ τρία· θ· φ· χ· Μίσα δὲ τρία· β· γ· δ·
 ἑκτῶν διηρημένων δὲ τῶν δὲ γραμμάτων αἰσὺν
 λαβαί γίνονται· οἶον τε· ὄθεν αὐλίξος· οἶον πῆ-
 τρος· ἐξ ὧν ὁλόθος οἶον ὄππρος ἀγαίγωσκη·

Fridericus Rostgaard emit Venetijs 1699.

Constantin Lascaris: Erotemata. Milano: Dionysius Paravisinus, 30.I.1476. Første side af hovedtext med Rostgaards notits. Orig. kolumnebredde 97 mm.

naturligvis ikke opholde sig i Rom uden at betragte, hvad der var tilbage af oldtidsmindesmærker. Han gør endog nogle særdeles kloge bemærkninger om de mange restaurerede statuer, han ser. Han beklager, at man ikke tydeligt har angivet, hvad der er antikt, og hvad der er senere tilføjjet, og ville for sit vedkommende foretrække, at man præsenterede antikkerne, som de var, og ikke, som man tænkte sig, de havde været. Fra disse arkæologiske ekskursioner, som han foretog sammen med kyndige mænd, medbragte han kopier af græske og latinske indskrifter, som var fremstillet ved hjælp af vådt papir, som var presset ned i de indhuggede bogstaver. Det skrevne var nu engang det, som interesserede ham mest.

I foråret 1699 rejste han sydpå. Han tog over Napoli til Sicilien og Malta for der at finde håndskrifter, men resultatet var ringe; alle gamle manuskripter var for længst bortført af spanierne.

Italiensrejsen gav stort udbytte for Rostgaards bibliotek. Under opholdet i Rom havde han købt 38 manuskripter foruden et par hundrede bøger. Manuskripterne var klassiske forfattere som Cicero og Plinius, men også en latinsk grammatik på vers, en kortfattet græsk grammatik og nogle bøger på gammelt fransk. Bøgerne var en broget blanding, teologi, historie, klassisk litteratur, bøger på syrisk, arabisk, persisk, georgisk, armensk, annamitisk, japansk, ætiopisk. Man forstår, at han med glæde køber *Vita e miracoli di S. Canuto Martire Re della Dania da*

Angelletti, 1667, sværere er det at forstå, hvad han vil med f. eks. *Istruzioni e regole degli ospizi generali per li poveri di ordine d'Innozenzo VII*, 1693.

På tilbagevejen fra Malta gjorde han ophold i Lucca, Firenze og Venezia for at købe bøger, og navnlig i Venezia erhvervede han sig en højst usædvanlig samling sjældenheder fra bogtrykkerkunstens første tid, bl.a. mere end en snes inkunabler. Han fik her i løbet af nogle dage ca. en fjerdedel af de sjældne bøger, som senere kom i hans besiddelse, bl. a. en del af dem, som nævnes under omtalen af hans bibliotek (se side 110). Også i Padua gjorde han gode indkøb. Han fik et halvt hundrede bind, væsentligt fra det 16. århundrede, men også en del fra det 15. århundrede. Det var græske og latinske klassikere i gamle udgaver og kommentarer dertil og desuden noget teologi og historie. I den lille notebog, hvorfra disse oplysninger er taget,²⁶ findes yderligere bagi en fortegnelse over 15 bøger, hvoraf 11 inkunabler; den er ikke dateret, og det ses ikke, hvortil den refererer sig, men på grund af dens placering er det sandsynligt, at det også er indkøb, han har gjort i Italien på samme tid. Det var således et meget udbytterigt besøg, han i sidste øjeblik, inden han forlod Italien, aflagde i de norditalienske byer, og at han var klar over, hvad det var for skatte han havde erhvervet, kan man se af, at han senere i sin auktionskatalog har karakteriseret en hel del af dem som sjældne eller meget sjældne.

Han rejste nu videre til Augsburg for at se på den afskrift af Otfrid, hvorefter Flacius Illyricus' udgave var trykt. Han havde tænkt sig endnu nogen tid at rejse rundt i Mellemeuropa, men han fik meddelelse hjemmefra om, at Christian V var død om sommeren 1699, og han blev opfordret til snarest muligt at komme hjem. Han gjorde dog ophold i Leipzig for at lade sine varianter til Otfrid trykke, så at han dog i det mindste kunne forelægge et enkelt videnskabeligt arbejde, når han kom hjem fra sin niårige rejse; men heller ikke dette lykkedes det ham at få gjort færdigt. Han sendte så hele manuskriptet til Schilter, hvem han havde tænkt at dedikere værket, og skyndte sig til Danmark. Med den orden, Rostgaard havde i sine sager, kan vi ret nøje angive, hvor meget rejsen havde kostet ham, nemlig 5164 rdlr., 50 pund sterling, 16000 frcs., 1300 scudi og 150 venezianske dukater.

Hvis man ser på frugterne af rejsen, må nævnes de mange kasser bøger, han havde sendt hjem; men endnu vigtigere var den mængde afskrifter af håndskrifter, han med så stor energi og ikke ringe bekostning havde fået fremstillet. Det vigtigste heraf var utvivlsomt Libanios-brevene. Det var den største samling af denne forfatters breve, som på den tid fandtes, og man så fra mange sider med store forventninger hen til den udgave med latinsk oversættelse, som man nu ventede ville komme fra Rostgaard.

Embedsmand *med litterære planer*

Da han drog ud 19 år gammel, havde han en fortrinlig almenuddannelse, og da hans formål var at blive videnskabsmand, måtte man vente, at han nu havde fordybet sig i et enkelt studium, men det var ikke tilfældet. Han havde studeret lidt jura, lidt græsk, lidt arabisk, lidt oldhøjtysk, men på intet område var han trængt dybere ned. Den store flid, han havde udfoldet, var væsentlig blevet anvendt på at skaffe sig bøger og håndskrifter. Hans litteraturkendskab spændte meget vidt, og hans idelige afskriven og kollationeren havde givet ham en kynighed på disse områder, som gjorde, at man måtte vente sig i ham at finde den ideelle udgiver af den ældre litteratur. Endelig havde han på sin rejse skaffet sig en mængde lærde venner overalt i Europa, som kunne være ham til udmærket nytte i hans videnskabelige arbejde.

Grunden til, at man hjemme havde presset så stærkt på for at få Rostgaard til at vende tilbage ved Frederik IV's tronbestigelse, ses ikke klart; men ud

f

fra det foregående må man vel antage, at Worm har næret mistillid til Rostgaards chancer for at drive det til noget ad den videnskabelige vej og derfor gerne har set, at han benyttede tronskiftet til at skaffe sig et embede i statsadministrationen. Dette stemmer da også godt med, at han fire måneder efter sin hjemkomst blev udnævnt til geheimearkivar 9. marts 1700. Det var et nyoprettet embede, og det må siges, at Rostgaard var vel kvalificeret dertil. Et andet spørgsmål er, hvorledes han selv kunne gå ind i administrationen og dermed opgive det stille liv som forsker, han tidligere mente sig som skabt til. Man kan forestille sig flere samvirkende grunde. Først og fremmest kan han have været under stærkt pres fra Worm, dernæst kan han måske ved at se tilbage være blevet klar over, at hans videnskabelige bane næppe ville blive så lysende, som han i pariser-tiden havde forestillet sig, og endelig har han måske tænkt sig, at en geheimearkivars stilling ikke var mere krævende, end at han ved siden af kunne få tid til at sysle med de studier, som under alle omstændigheder stod hans hjerte meget nær. At det sidste i hvert fald var tilfældet, fremgår tydeligt, blandt andet af hans forhold til Libanios-håndskrifterne, som vi senere skal se. Der er for efterverdenen næppe nogen grund til at beklage dette brud i Rostgaards udvikling; selv om han også i fremtiden havde haft tiden til sin rådighed, er det ikke sandsynligt, at han havde udviklet nogen evne til at gøre

sine arbejder færdige og give dem fra sig. Derimod er det nok muligt, at han personlig ville have fået mere ud af et stille studieliv end af at lade sig opsluge af det offentlige livs malstrøm, som bragte ham mange bekymringer.

Et par måneder efter udnævnelsen til geheimearkivar blev han forlovet. Storkansleren Conrad Reventlow havde med sin hustru kammerpige to sønner og en datter, Conradine, som var anerkendt og af kongen adlet under navnet Revenfeld. Det var med denne datter Rostgaard blev forlovet. Hun var da tolv år gammel, og han var 29. Det blev bestemt i ægteskabskontrakten, at ægteskabet skulle indgås tre år senere, og at medgiften skulle være 2000 rdlr. Det måtte for en mand, som var gået ind i administrationen, anses for et meget fordelagtigt parti, og Rostgaard havde altså atter fået en god start.

De følgende år bragte Rostgaards optagelse i adelsstanden og hans udnævnelse til justitsråd i 1702 og hans ægteskab i 1703. Som gift mand flyttede han ind i en stor gård på Købmagergade og havde allerede nu som toogtredivearig en god position i København.

Til gården på Købmagergade var alle bøgerne og manuskripterne, som han havde erhvervet i udlandet og efterhånden sendt hjem, bragt ind tillige med, hvad han i forvejen havde. Det hele blev opstillet i den sal, han havde indrettet dertil. Desværre hører vi ikke noget om, hvorledes den var indrettet. Det

ville være interessant at vide, om han har forsynet den med et galleri som i det bibliotek i Paris, der havde tiltalt ham så meget. For en samlernatur som Rostgaard må det i hvert fald have været en stor nydelse nu at have det hele smukt ordnet og opstillet i et passende lokale.

Han lod det naturligtvis ikke blive ved de bøger og manuskripter, han havde, men samlede stadig. Dels købte han bøger i udlandet, men navnlig holdtes ingen auktion i Danmark, uden at Rostgaards samling derigennem forøgedes, f. eks. erhvervede han på auktionen efter Peder Syv ikke blot en del bøger, men også hans uddgivne manuskripter, og efter Jacob Bircherod købte han dennes genealogiske samlinger. En samling som Rostgaards måtte dog også forøges ved gaver, og en hel del bøger er optegnet i en gavebog.²⁷ Af de navne, man der træffer, er nok Chr. Reitzers det hyppigst forekommende, ofte med tilføjelsen »for en anden bog« (*pro alio libro*). De to ivrige bogsamlere har altså byttet bøger, vel sagtens mest dubletter, men også jævnligt skænket hinanden bøger. Hans Gram og Arne Magnussen forekommer heller ikke sjældent. Mellem giverne er også hans formynder Willum Worm og dennes søn, Rostgaards jævnaldrende, Christen Worm.

Fr. Rostgaards portræt efter kobberstik af Jonas Haas, efter J. Hörners maleri 1741; maleriet tilhører Universitetsbibliotekets 1. afdeling.

FRIDERICH ROSTGAARD

*Herre til Kragerop Sejer-Öe Nexelöe og Anholt
Kongl. Majitt. Justits. Staats og Conferentz-Raad.
J. Haase sculp.*

Stukket af en Original som findes paa Rinde Taarns Bøg Sahl.

I reglen anføres ganske nøgternt, at bogen er en gave fra den eller den, men en enkelt gang får givernen et adjektiv; det siges, at en bog er en gave fra den »højt begavede« Londeman (*donum ingeniosissimi L.*), og bogen har fået en ekstra omhyggelig beskrivelse. Det drejer sig om en udgave af Hesiodos med noter af Daniel Heinsius, et Plantin-tryk fra 1603, og det tilføjes, at eksemplaret har tilhørt den lærde Peder Ivar Borch, som på næsten alle siderne har forsynet den med håndskrevne noter. Desuden har den tilhørt Peder Schumacher, som på forskellige nærmere angivne sider ligeledes med egen hånd har føjet noter til. Alt dette giver et ganske stærkt og friskt indtryk af den begejstring, der har grebet Rostgaard den dag, da han fik denne bog. Det er nu næppe af kærlighed til Rostgaard, at den gerrige Londeman har givet ham denne og andre boggaver, men han var en mand på vej opad, og han mente, at han var på gode veje, når han sikrede sig Rostgaards velvilje. Han skrev endogså et brev til ham, hvori han nævnte, at han gerne ville gifte sig, og spurgte, »om der motte være noget Fruentimmer min Velbaarne Herre eller Hans Velb. frue paa-rørende, hvormed de kunde og vilde gjøre mig lykkelig«. I samme brev anmoder han om at komme i betragtning til et bispeembede, helst i Viborg, men subsidiært i Bergen. Dette brev modtog Rostgaard dog først, da han var under arrest i januar 1725.²⁸

Man kunne have ventet, at der i en sådan samling

var lagt stor vægt på smukke indbindinger, men det var ikke tilfældet. Naturligvis købte han for en stor del indbundne bøger og deriblandt også mange smukke bøger, men når han selv lod bøger indbinde, var det i ret enkle bind. Skønt han nok kunne give penge ud, når det gjaldt om at sikre sig en bog, som han gerne ville eje, kom hans økonomiske sans frem, når det gjaldt indbindingen.

Katalogen over biblioteket spillede naturligvis for Rostgaard en stor rolle. Den blev udarbejdet efter hans eget system, men som tidligere anført egnede det sig ikke til en håndskreven katalog over et voksende bibliotek, og derfor måtte den gang på gang skrives om.

Da nu Rostgaard var kommet så vidt, at hans bibliotek var vel forsynet og i smuk orden, skulle man tro, at tiden var inde til at afslutte arbejderne med Libanios og de oldhøjtyske samlinger, men de blev hverken dengang eller senere afsluttede. Chr. Bruun mener, at forklaringen ligger ligefor. Hans hovedinteresse var i hans ungdom dansk historie og litteratur, men disse emner har han ikke kunnet give sig af med på udenlandsrejsen, og han har derfor kastet sig over, hvad han tilfældigvis er stødt på. Nu, da han igen er i sit fædreland og har lejlighed til at genoptage sine oprindelige studier, lader han alt det andet fare. Denne opfattelse holder ikke stik. Udenlandsrejsens 9 år var ikke en enklave i hans liv, hvor han nødtvungent havde måttet beskæftige sig med

ting, som ikke virkelig har hans interesse. Indsamlingen af Libanios-brevene havde snarere været en lidenskab for ham gennem år. Forklaringen skal ikke søges i noget ydre, men udelukkende i det indre. Grunden var den samme, som bevirkede, at han heller ikke på rejsen fik mere end et enkelt arbejde gjort færdigt, og beviset for, at det er her, forklaringen skal søges, ligger i, at han heller ikke på det område, som skulle være hans hovedinteresse, fik noget gjort færdigt. Naturligvis kan man anføre grunde som græs i hvert enkelt tilfælde for, at Rostgaard ikke fik sine arbejder afsluttede, men den virkelige grund var den, at enhver opgave, han kastede sig over, svulmede op til at blive af helt uoverkommeligt omfang, og når han så var kørt ganske fast i forarbejder, lod han hellere det hele ligge end at begrænse sig til det mulige og resignere med hensyn til fuldkommenhed. Dertil kommer, at hans interesser var spredte og springende, og at han manglede den selvdisciplin, der skal til for at bringe et arbejde til afslutning, når det har mistet sin friskhed, uden at lade nye og morsommere opgaver få råderum.

Et typisk eksempel har vi i hans arbejde med Bordings digte. Fra sin tidligste ungdom havde han samlet på Bordings danske digte. Han ville nu gøre alvor af at få dem supplerede og få dem udgivet. Det var ingenlunde nogen let opgave. En del af Bordings produktion bestod i den avis på vers, Den danske Mercurius, som var udkommet 1666 til 1677. Det

gik endda an, selv om det var vanskeligt at fremskaffe et fuldstændigt eksemplar. Værre var det med den anden del af produktionen, som udelukkende bestod af lejlighedsdigte, der var trykt på enkelte blade og spredt for alle vinde. Magister Peder Terpger havde i en menneskealder også samlet på Bordings digte med udgivelse for øje og havde allerede i 1679 i *Mercurius librarius* opfordret de mennesker, som havde materiale liggende, til at sende det til ham. Udgaven blev imidlertid ikke dengang til noget, men samlingen var blevet forøget i de mellem-liggende år. Da Rostgaard fik nys om denne samling, satte han sig i forbindelse med Terpger, og det lykkedes ham at erhverve samlingen. I forbindelse med sin egen samling havde han nu en meget fylldig repræsentation. Sammen med Terpger udsendte han derefter en trykt fortegnelse over indholdet af begge samlinger overalt, hvor der kunne være tale om at finde supplementter.²⁹ Foretagendet gav da også et godt resultat, og selv om samlingen stadig ikke var fuldstændig, og selv om der endnu manglede en del oplysninger om nogle af digtene, var der gjort så mange forarbejder, som man med rimelighed kunne forlange, og det ville have været et fortjenstfuldt arbejde, hvis det havde set dagens lys. Men i stedet for udsendte Rostgaard tre år senere en ny og forøget fortegnelse over Bordings digte. Hvorledes resultaterne af den er blevet, vides ikke, men det er på forhånd usandsynligt, at en fornyet

henvendelse til offentligheden så kort efter kan have givet væsentligt nyt stof. Og dermed blev det hele lagt hen. Rostgaard havde fået andre interesser. Først i 1735 udkom Bordings digte, ganske vist på hans foranledning, men dog væsentlig ved Hans Grams hjælp.

Et andet arbejde, hvorigennem Rostgaard ligeledes kunne få afløb for sin samletrang, var den danske ordbog. I Oxford var han kommet ind på ordbogsarbejde og havde i den anledning som omtalt haft forbindelse med Peder Syv. Da han nu efter dennes død købte hans efterladte samlinger til en ordbog, tog han arbejdet op igen. Peder Syvs manuskript var skrevet med en gnidret, vanskeligt læselig skrift, og Rostgaard lod den derfor først afskrive. Bogstav for bogstav blev så sendt ud til hans venner, som tilføjede deres supplementer og rettelser. Dernæst blev det hele igen skrevet om, og alt det nye stof tillige med det, Rostgaard selv havde samlet, blev indføjet. Dette nye eksemplar blev igen sendt ud til kyndige, som nu yderligere indsendte materiale. Endelig blev det hele klippet i strimler og i rigtig orden klæbet op på den ene side af folioark. I denne form fyldte værket 20 bind. Det, som Rostgaard tilsigtede med sin ordbog, var at give en ordbog over det danske sprog, som det blev talt og skrevet på hans tid; der skulle så tilføjes oversættelser på latin, tysk og fransk, og de ordsprog og vendinger, der var anført, skulle oversættes på latin. Der var imidlertid endnu

meget langt tilbage, før ordbogen kunne siges at være færdig, og Rostgaard lagde den hen, selv om han dog stadig samlede materiale. Først en snes år senere blev arbejdet taget systematisk op igen, og det blev da lagt over på Langebek, som sukkede under byrden, og det gik atter i stå. Først da Videnskaberne Selskab i 1776 tog sig af sagen, kom arbejdet atter i gang, og som bekendt blev den ordbog, der kom ud af det, et smertensbarn.

Rostgaard var imidlertid langt inde i et nyt samlerearbejde. Han ville skabe et dansk adelsleksikon. Han samlede dertil, hvad han kunne få fat på af de slægtsbøger, som forelå i manuskript, og af trykte ligprædikener; han satte som sædvanlig afskrivere i gang på bibliotekerne og satte tegnere til at kopiere våben, og han fik også på det genealogiske og heraldiske område en meget betydelig samling. Hvad der litterært kom ud af det, var enkelte stamtavler og nogle bidrag til Reventlow'ernes genealogi.

Endelig havde han planer om et dansk forfatterleksikon, vel på grundlag af de forarbejder, som Peder Syv havde gjort, og som han havde erhvervet sammen med hans andre manuskripter. Men det blev ved planerne.

Rostgaards embede som geheimearkivar gav ham meget arbejde og ikke få bekymringer. Han førte en stadig kamp for at skaffe arkivet bedre lokaler, for at ikke dokumenterne skulle gå til grunde i de fugtige kældre under Rosenborg, hvor de var anbragt.

dödelig eller an
til bestillingen
mere i Embedet
Regierende For
XIII. Regier
Kongen ikke a
deris Formynd
staa Regiering
verettighed i a
Efterkommere
det agter for C

En egen bygning fik arkivet dog først, da Rostgaard havde været arkivar i 20 år. Også de indre arbejder voldte vanskeligheder. Arkivet trængte hårdt til ordning og registrering, men da ingen fattede omfanget af et sådant arbejde, var det ham ikke muligt at få den fornødne medhjælp, og arbejdet skred derfor alt for langsomt frem, så meget mere som der jo stadig måtte modtages nyt materiale, og de dokumenter daglig måtte ekspederes, som regeringen havde brug for.

Et arbejde, som Rostgaard i embeds medfør fik overdraget, interesserede ham meget, nemlig udgivelsen af kongeloven. Den oprindelige lov er håndskrevet på pergament og forsynet med ornamenterede rammer og pennetegninger i tusch og guld. Rostgaard skrev nu et forord og et titelblad, og det var så meningen, at teksten skulle fremstilles i tryk, og ornamenterne i kobberstik. Yderligere skulle der fremstilles nye ornamenter til forord og titelblad. Under arbejdet fik Rostgaard den tanke, at det dog vist var bedre, at også teksten blev kobberstukket, og dette fik han gennemført. Tegningerne udførtes af Claus Møinichen, Andreas Reinhardt stak ornamenterne, og Michael Røg skrifterne. Det blev et stateligt værk i stor folio, som i forskellige fine indbindinger blev sendt til kongehuset og de højeste embedsmænd. Det gengivne udsnit i naturlig størrelse viser dels rammernes barokke slyng og naturalistiske dyrebilleder, dels lidt af antikvaskriften.

Rostgaards korrespondance med videnskabsmænd i udlandet var vel i tidens løb blevet mindre omfattende, efterhånden som hans embedsforretninger havde lagt mere og mere beslag på ham, men han havde dog bevaret en del venner, som han stadig stod i brevveksling med. Flere af disse spurgte med utålmodighed, hvorledes det gik med Libanios-udgaven, og Rostgaard hævdede, at han ikke for øjeblikket havde tid til at beskæftige sig med den. Det var kun delvis rigtigt. Ganske vist lagde det offentlige liv mere og mere beslag på ham, men når vi betænker de mange forarbejder, han gjorde til så mange andre skrifter, som han heller ikke »fik tid« at fuldføre, så må det siges, at Libanios kunne være avanceret et godt stykke, hvis han havde koncentreret sig om denne opgave. Bruun mener, at Rostgaard manglede kvalifikationerne til at gennemføre udgaven; det er svært at afgøre nu, men i hvert fald følte han næppe disse mangler, og med de gode forbindelser, han havde, ville det sikkert ikke have været vanskeligt for ham at få den fornødne kvalificerede hjælp. Der var i hvert fald en, som gjorde alt, hvad han kunne, for at få lov at være med; det var Joh. Chr. Wolf. Han havde selv samlet en del stof til en udgave af Libanios-brevene, men han havde langt fra så meget som Rostgaard; dog havde han kunnet benytte håndskrifter i engelske biblioteker, som Rostgaard ikke havde kendt. Wolf var derfor meget ivrig efter at sammensmelte de to samlinger og

udgive dem. Deres fælles ven Søren Lintrup forsøgte at bringe forbindelsen i stand, men Rostgaard ville ikke give slip på sin kæreste skat; han troede stadig med sin sædvanlige optimisme på, at det engang skulle lykkes ham at komme videre med arbejdet, selv om andre klart så, at chancerne var ringe. I de følgende år forlød det, at snart en, snart en anden skulle besørge udgaven for ham, men han gav ikke materialet fra sig. Først da han blev nødt til at sælge sit bibliotek, kom også Libanios-samlingen på auktionbordet og havnede i Danneskiold-Samsøes bibliotek, hvorfra den et par år senere gik over til Det kgl. Bibliotek, og først på den måde blev den tilgængelig for Wolf, som 1734–38 trykte sin udgave i Amsterdam.

Medens Rostgaard ellers med stor beredvillighed og forståelse stillede både sine bøger og sine håndskrifter til rådighed for videnskabsmændene og således havde en ikke ringe fremmede betydning, må man vist indrømme, at han sinkede Libanios-udgaven i mange år. Det er forståeligt, at han havde svært ved at opgive det eneste videnskabelige arbejde af betydning, som han bragte så vidt, at afslutningen kunne skimtes, og selv om det blev sent, og selv om Rostgaard ikke havde æren for, at hans arbejde kom til nytte, blev dog hans samling af stor betydning for den endelige udgave.³⁰

I årene efter 1709 blev der i stigende grad lagt beslag på hans kræfter. Han blev assessor i højeste-

ret, en virksomhed, der dengang ikke var et embede, men snarere et borgerligt ombud, der ikke honoreredes, men var meget tidkrævende. Det var først, da han i 1720 blev justitiarius, at arbejdet også fik økonomisk betydning for ham. I øvrigt blev han indsat i en hel del kommissioner, og mange private kom til ham og bad om hans hjælp og vejledning i retssager og andre praktiske forhold, og med den elskværdighed og tjenstvillighed, han fra sin tidligste ungdom havde lagt for dagen, havde han svært ved at vise den slags fra sig. Foruden til en hel række andre hverv udnævntes han til direktør for Det vestindiske og guineiske Compagni, og fra hans meddirektør findes der vidnesbyrd om, at han på ingen måde betragtede sit hverv som en sinecure. Ligeledes kom han i direktionen for brandvæsenet og vandværkerne i København.

I flere tilfælde blev Rostgaard indsat som censor over litterære værker. Det gjaldt f. eks. Holbergs »Anhang« til introduktion til de fornemste europæiske rigers historie, der havde titlen: Introduction til de trende høylovligste sidste Danske Kongers Historie. Men desværre ved vi ikke noget om, hvilke bemærkninger der ledsagede hans censur. Et andet tilfælde med videre perspektiv var censuren over Andreas Hoyers »Kurtzgefazte Dännemärckische Geschichte vom Anfang dieses mächtigen Reichs bis zum Ausgang des XVII Seculi«. Dette var i mange henseender en god bog, selv om dens forfatter

måske nok var gået noget overfladisk til værks i sin kildebennyttelse, men det, som havde vakt forargelse, var, at han på mange punkter havde udtalt sin kritik af forhold og personer i en unødigt skarp form, og navnlig, at han havde taget en stilling til det prekære spørgsmål om hertugdømmernes forhold til Danmark, som mentes at være både urigtig og upassende. Kommissionen, der bestod af Rostgaard og Wolfen, udtalte sig i overensstemmelse med disse synspunkter og fremhævede, at det navnlig var uheldigt, at sådanne mangler klæbede ved en bog, som var beregnet på at gives ungdommen i hænde. Hoyer følte sig meget krænket over denne bedømmelse, og der udvikledes deraf en modsætning mellem Rostgaard og ham, som gjorde, at de to mænd modarbejdede hinanden resten af deres liv.

En anden affære havde han i anledning af Peder Paars. Rostgaard kunne ikke udstå satiriske skrifter, og han og Hans Gram, som trods sine mange gode egenskaber heller ikke havde sans for spøg, ophidse- de hinanden over Holbergs skamløshed. Angrebet på universitetet og den klassiske litteratur var det, som måtte gå Gram mest til hjerte, mens Rostgaard som ejer af Anholt var særlig forarget over hans ned- sættende omtale af denne øs befolkning. Bogen var tilmed anonym, og trykkerens navn var ikke angivet. Resultatet blev, at Rostgaard indsendte en klage til kongen og anmodede om, at man ville undersøge, hvem der stod bag ved bogen, og straffe dem på

passende måde og brænde alle de eksemplarer af bogen, som kunne bringes for dagens lys. Conseillets betænkning om sagen gik imidlertid ud på, at selv om bogen helst ikke burde have været skrevet, så er det dog kun en spøg, som da heller ingen andre har opfattet alvorligt. Denne skærmydsel mellem Rostgaard og Holberg fik dog ingen varige følger for forholdet mellem dem, og i sine senere år fik han enten Holbergs bøger sendt fra forfatteren, eller han anskaffede dem selv, ja i hans efterladte bibliotek finder man endog den famøse Peder Paars.

En sag må her omtales lidt nøjere, nemlig Rostgaards medvirken ved salget af Chr. Reitzers bibliotek, da den giver et vist indtryk af, hvorledes man dengang vurderede bøger. Den gamle professor Chr. Reitzer havde i tidens løb samlet sig et bibliotek på 15000 bind, fortrinsvis historisk litteratur. Han havde regnet med, at denne samling til sin tid skulle kunne realiseres, og hans alderdom på den måde sikres. I 1717 ville han gøre brug af denne udvej og foreslog, at kongen skulle overtage samlingen mod at give ham en livrente på 600 rdlr. om året og fritagelse for skat. Han anmodede om, at man ville svare ham hurtigt, da han havde et tilbud fra England på 2000 pund; i den anledning var katalogen sendt derover. Det varede dog et halvt år, inden man overkom at udpege to mænd, som skulle afgive betænkning om biblioteket, nemlig Rostgaard og kongens bibliotekar Johan Conrad Wolfen. De to kun-

ne nu ikke enes om en fælles indstilling, men indgav hver sin. Wolfens erklæring går ud på, at kongens bibliotek på den måde ville få en mængde dubletter. Han finder det derfor ikke rådeligt at træffe afgørelse, før katalogen er skaffet til veje, så at man ved sammenligning kan få en klar forestilling om, hvor mange dubletter det drejer sig om. Rostgaard derimod anbefaler købet og giver følgende vurdering: Reitzer har udarbejdet to lister, A indeholder en optælling af hele biblioteket, fordelt efter grupper og formater, B er en »Specification paa endeel af de rareste og dyreste Bøger udi Justitzraad Reitzers Bibliothec«. ³¹ På grundlag af liste A findes bøgerne i følgende antal: Folio 2859, kvart 5800, oktav 4600, duodez og mindre formater 2199. Nu vurderer Rostgaard på den måde, at han af folianterne først udskyder 433 taler og traktater, som er så små, at de ikke kommer i betragtning ved vurderingen; de øvrige 2426 vurderer han til 1 rdlr. pr. stk. Af kvarterne udskyder han 800, og de øvrige 5000 vurderer han til 4 mk. pr. stk., i alt 3333 rdlr. 2 mk. Oktaverne sættes alle til 2 mk., i alt 1533 rdlr. 2 mk. De mindre formater sættes til 1 mk., i alt 366 rdlr. 3 mk. Hele biblioteket vurderes således til 7659 rdlr. 1 mk. Til denne vurdering bemærker Rostgaard, at for de store bøgers vedkommende har alene indbindingen kostet mere end vurderingssummen, og for de øvrige bøger det samme som vurderingssummen. Han mener derfor, det ville være rimeligt at tage hensyn

til liste B, som indeholder 626 bd. i folio og 107 bd. i kvart. Hvis man vurderer disse mere værdifulde bøger enkeltvis, kommer man nemlig til det resultat, at de tilsammen må vurderes til 3309 rdlr., d.v.s. gennemsnitlig 4 rdlr. 4 mk. pr. stk. Han mener nu, at det for denne del af samlingen er rimeligt at betale den fulde vurderingspris og lægger derfor til vurderingssummen 3309 rdlr. ÷ 697 rdlr., hvormed de på forhånd indgår i vurderingssummen, = 2612 rdlr. Den samlede vurderingssum bliver altså 10271 rdlr. Men dette beskedne beløb var det ikke muligt for Reitzer at få ind. De engelske forhandlinger gik i stå, og de danske trak i langdrag, og Reitzer, som var i bekneb for penge, syntes efterhånden, det så håbløst ud, og overdrog til sidst biblioteket til en justitsråd Nobel fra Norge, som mente, at han kunne tjene på forretningen. Ham lykkedes det endelig at få biblioteket afsat til kongen for 9000 rdlr. Hvor mange af disse penge Reitzer fik, vides ikke, men der var i hvert fald gået tre år, før han fik dem. Da sagen var afsluttet, sendte Reitzer Rostgaard 500 rdlr. som en erkendtlighed for hans medvirken. Det var ikke tilladt en embedsmand at tage mod »Skænk og Gave«, men ikke desto mindre var det ganske normalt, at sådanne erkendtligheder betaltes.

I 1721 fik Rostgaard en meget væsentlig forfremmelse, idet han udnævntes til oversekretær i Danske Kancelli. Han bevarede dog sin stilling som geheimearkivar, medens han afgav posten som justitiarius i

højesteret. I de administrative opgaver, han hidtil havde haft at løse, havde han vist megen dygtighed og omhu, og med stor interesse satte han sig ind i sit nye embede. Det var en meget betydningsfuld stilling. Alle retslige og kirkelige sager passerede ham, om alt vedrørende lovgivning og embedsbesættelser og om alle andragender til kongen skulle han afgive betænkning. Da Danske Kancelli havde forrang for de andre kollegier, blev Rostgaard på den måde den øverste embedsmand inden for kollegialstyret. Det falder uden for rammerne af denne fremstilling at gå nærmere ind på hans embedsførelse; det skal dog fremhæves, at hans grundighed og store arbejdssevne kom de sager til gode, han fik til behandling, men også på dette område kunne det knibe med at bringe tingene til afslutning, og da han personlig ville tage sig af alt, var han overbebyrdet med arbejde.

Hans indsats på et andet område, der viser hans litterære interesser, må nævnes. I efteråret 1722 åbnedes Grønnegadescenen, og den første forestilling indledtes med en prolog, som var forfattet af Rostgaard. Selv om der ikke er efterladt helt sikre vidnesbyrd om hans indflydelse på oprettelsen af det danske teater og på dets trivsel i de følgende år, er der meget, der tyder på, at den ikke har været af ringe betydning, og hvis dette holder stik, har det utvivlsomt været ham en tilfredsstillende således at bidrage til det danske sprogs udvikling og højnelse.

Rostgaard var nu nået så højt op, at det vakte misundelse hos mange. Det kunne heller ikke undgås, at han, som måtte tage afgjort stilling i mange sager, skaffede sig en hel del fjender, som søgte en lejlighed til at ramme ham. Det punkt, man mente at kunne fælde ham på, var overtrædelse af forordningen af 23. oktober 1700 om »Forbud paa Skænk og Gave at give og tage«. Der havde i tidens løb udviklet sig den sædvane, at man, når en sag skulle behandles, søgte at fremme den ved »Discretioner«, gaver i penge eller naturalier, som mere eller mindre diskret tilstilledes den embedsmand, som behandlede sagen, eller hans kone. Man forsøgte ved forskellige love og forordninger at komme dette uvæsen til livs, men den væsentligste grund til, at det ikke lykkedes, var, at embedsmændene var så slet lønnede, at fristelsen var for stor. Det skulle ikke gøre sagen bedre, at man med kongens billigelse ligefrem solgte embeder. Stillingerne opsloges ikke, man måtte selv være om sig, og boede man fjernt fra hovedstaden, måtte man have en kommissionær, som ligeledes mod betaling tog sig af ens sag. Yderligere bidrog det til løshed i forholdene, at embedsmændene delvis lønnedes ved sportler. Rostgaard havde således som oversekretær en fast løn på 2000 rdlr. om året, mens sportlerne et enkelt år androg 4000 rdlr. Det gik så vidt, at det ligefrem betragtedes som en fornærmelse, hvis en embedsmand nægtede at modtage gaver. Alt dette var naturligvis ikke tilstrækkelig grund til, at

en mand som Rostgaard gjorde sig skyldig i at modtage »Discretioner«, men dog en forklaring på, at det hverken i hans eller de fleste andres øjne blev betragtet som noget egentlig vanærende. Men hvis man tog sig for at drage sådanne forhold frem i dagens lys og sammenholde dem med lovene, kunne det let komme til at se anderledes ud. Det var den tidligere nævnte biskop Deichmann fra Christiania, som tog initiativet. Han havde under et ophold i København hørt, at mange højtstående embedsmænd, deriblandt Rostgaard, ikke blot modtog pengegaver, men at de afkrævede ansøgere penge under påskud af, at de gik i dronningens kasse. Hvis dette var rigtigt, var det majestætsfornærmelse og således en meget alvorlig forbrydelse. Deichmann meddelte dette rygte til kongen, og det blev ham af denne pålagt at foretage en undersøgelse i al hemmelighed. Deichmann dannede i forbindelse med et par andre en hemmelig undersøgelseskommission, og derefter rullede lavi-
nen. Sagen, som vi ikke her skal gå nærmere ind på, fik et meget stort omfang, da den på grund af de herskende tilstande stadig forgrenede sig videre. Da Rostgaard fik nys om sagen, tabte han besindelsen og gjorde det ganske tåbelige at flygte til Helsingborg. Derfra blev han hentet tilbage og fik arrest i sit eget hus den 20. januar 1725. Den 23. kom han i forhør. Han indrømmede, at han havde taget mod gaver, men hævdede, at disse aldrig var forud aftalt og altid givet frivilligt og ofte længe efter embeder-

nes besættelse, og at de således ikke havde haft indflydelse på, hvem af ansøgerne han havde valgt. Beskyldningen for majestætsfornærmelse afviste han, og der blev da heller ikke konstateret noget i den retning. Efter forhøret blev dommen, som var affattet i forvejen, afsagt. Den gik ud på, at han skulle miste sine stillinger som oversekretær og geheimearkivar, han måtte ikke vise sig for kongens ansigt eller ved hoffet, men skulle forlade København. Yderligere skulle han udarbejde en liste over de gaver, han havde modtaget, og tilbagebetale beløbet.

Det var et hårdt slag for ham. Først og fremmest gik det ud over hans ære. Men dernæst ramte det ham økonomisk hårdt. Hans økonomi havde i de senere år været mindre grundfæstet, og han havde nogen gæld; og selv om bestemmelsen om tilbagebetaling muligvis ikke blev håndhævet, betød tabet af indtægterne, at han måtte indskrænke sig meget betydeligt.

Auktionen

Da han skulle forlade København og ville slå sig ned på Krogerup, solgte han sin ejendom på Købmagergade og tillige sit bibliotek. Allerede før den tid havde Rostgaard talt om at sælge sit bibliotek, da hans embede gav ham så meget at bestille, at han ikke kunne få tid til at beskæftige sig med det, og han jo ikke havde sønner, som han kunne efterlade det til. Det fortæltes også, at kongen ville købe en del af biblioteket, men når man tænker på Reitzers bibliotek, er det vel ikke tænkeligt, at Wolfen skulle have vist initiativ, og i virkeligheden var man da også i byen af den opfattelse, at det slet ikke var Rostgaards alvor, at han ville skille sig af med sine kære bøger. Men nu følte han sig pludselig nødt til det.

I anledning af auktionen lod Rostgaard trykke en katalog over de bøger og manuskripter, som skulle sælges.³² Han havde i forvejen en meget smukt skrevet katalog over biblioteket,³³ men nu lader han fremstille manuskript til en trykt auktionskatalog.³⁴ Man har sommetider undret sig over, at den ikke

h

var indrettet efter hans bibliotekssystem således som hans håndskrevne kataloger, men dels kan det jo nok være, at han har erkendt, at den megen tomme plads ville gøre katalogen dobbelt så stor og derved væsentlig dyrere, dels må man indrømme, at det i en auktionskatalog er ganske uden betydning og snarest ville virke forvirrende. Katalogen er meget smukt trykt hos universitetsbogtrykker Joh. Georg Høpffner. Den er trykt på et ganske lille ark papir og er i 4°, skønt målet kun er 16 × 9 cm (se s. 113–17). Den falder i to dele: trykte bøger og manuskripter. Bøgerne er først delt efter formaterne i fire grupper, derindenfor i 23 grupper; det er hans sædvanlige systematik, som er anvendt, men i noget forkortet form. Bogtitlerne er, i hvert fald for de vigtigere bøger, meget omhyggelige. Når bogen er trykt hos en af de mere berømte trykkere, er hans navn også anført. Desuden er der i mange tilfælde en karakteristik af bogen (alle gruppebetegnelser og forklaringer er på latin). Det anføres f. eks., når en bog er uindbundet (*incompactus*). Den karakteriseres som sjælden (*rarus*) eller meget sjælden (*rarissimus*), undertiden anføres, at der mangler ikke så lidt (*desunt non pauca*), og i et enkelt tilfælde tilføjes et lille følelsesudbrud »hvilket er meget beklageligt« (*quod valde dolendum est*). Eksemplaret kan karakteriseres som smukt (*nitidus*), meget smukt (*nitidissimus*) eller ligefrem elegant (*exemplar splendidum*). Papiret kan betegnes som ekstra godt (*chartâ optimâ*)

eller som stort (*chartâ magnâ*) eller meget stort (*chartâ maximâ*), indbindingen som elegant (*ligaturâ splendidâ*) eller endnu mere detailleret, f. eks. ved Kongeloven: elegant indbinding i rødt tyrkisk skind, forgyldt (*ligaturâ splendidâ corio turcico rubro deauratâ*) og mange andre noter, som giver et udmærket indtryk af de enkelte bøger. Ved manuskripterne er beskrivelsen i mange tilfælde meget udførlig og i hvert fald altid fyldestgørende, f. eks.: *Psalterium Arabicum* oversat efter den syriske oversættelse og således forskellig fra de udgivne, skrevet med Jacob Salomons hånd til brug for Frederik Rostgaard i Paris 1697, papirkodeks, meget smukt skrevet og elegant indbundet, i lille oktav.

Efter de enkelte formater findes der supplementter og ved slutningen af bogen findes der ligeledes supplementter. Ikke desto mindre er der et særligt tillæg, som blandt andet indeholder bøger, der ikke er kommet med i hovedværket, men tillige en fortegnelse over hans usædvanlige samling af ligprædikener, som ikke skulle med på auktionen, da den var solgt underhånden til grev Otto Thott.

Denne katalog var ved sin omhyggelige udarbejdelse noget af et særsyn og blev i så henseende et forbillede for flere af de følgende auktionskataloger. Da den var færdig, sendte Rostgaard den ikke blot til dem, som kunne forventes at blive købere, men også til mangfoldige af sine gamle venner i udlandet, over for hvem det kun var en gestus. Det kan synes

mærkeligt, at han i den situation, han var i, havde sans for alle disse småting, men måske har han netop på dette tidspunkt følt trang til at hævde sig som bogsamler. Rostgaard var allerede i Paris begejstret for den tanke at udgive en katalog over et stort bibliotek, fordi en sådan katalog ville kunne få stor bibliografisk interesse. Selv om Rostgaards bibliotek nu ikke var synderlig stort, kan man ikke frigøre sig for den tanke, at han har forestillet sig, at katalogen kunne benyttes på den måde; derpå tyder også, at han har taget ligprædikenerne med, skønt de allerede var solgt. Katalogen har dog i den henseende en mangel: man savner et register, men grunden til, at det mangler, må vel være, at det ville have gjort trykningen væsentlig dyrere. Under alle omstændigheder giver katalogen, som den er, en fortrinlig lejlighed til at få et indtryk af resultaterne af Rostgaards energiske anstrengelser gennem 35 år.

Fortegnelsen over de trykte bøger omfatter 7683 numre, der er fordelt som vist i tabel 1 s. 102–03. Der til kommer en del bundter af skrifter, navnlig disputater, småtryk, kort- og billedsamlinger og en hel del rariteter. De 7683 numre svarer til et betydeligt større antal bibliografiske enheder, da mange af bindene er samlingsbind.

Hvis man på grundlag af denne katalog vil anstille betragtninger over Rostgaards bibliotek, kan man anlægge et af de to synspunkter, som er omtalt i indledningen, altså enten betragte det som et praktisk

brugsbibliotek eller som en bibliofil samling. Ud fra det første synspunkt vil man først se på bøgernes fordeling i de forskellige grupper. De er inddelt i 23 grupper, hvortil kommer en samling ligprædikener. Hvis man ser på tabel 1, er der to grupper, som straks falder i øjnene, nyere historie med 1246 bd. og poesi med 1140 bd. Den første er kun en del af gruppen historie. Hvis vi dertil lægger kirkehistorie, oldtidens historie, personalhistorie og ligprædikener, som i virkeligheden hører under personalhistorie, og de historiske hjælpevidenskaber kronologi, oldtidens kulturhistorie og genealogi, får vi 3252 bd. eller omtrent halvdelen af biblioteket. Det undrer, at historie har en så dominerende plads, eftersom man snarere har indtrykket af, at det var sprogvidenskaben, der stod i forgrunden. Man må dog her tage i betragtning, at der i gruppen Nyere Historie indgår en del stof af kulturhistorisk art, som i nyere systematikker ville være anbragt i andre grupper, men hovedsagen er vel, at der netop inden for historie findes en omfattende litteratur, og for en mand som Rostgaard, der var interesseret i alt, og som lidt kritiskløst køber ind, hvad han støder på, må dette fag blive stærkt repræsenteret; men når der som her er tale om 43 pct. af den samlede bogmængde, så må det dog også være udtryk for, at historie har været en hovedinteresse for ham. For at få et begreb om denne historiske samling kan vi foretage en stikprøve. Vi tager gruppen Nyere Historie og opdeler

AUKTIONEN

Tabel I Oversigt over Indholdet af Rostgaards Bibliotek
efter Auktionskatalogen.

	Folio	sjældne	meget sjældne	udenlandske Inkunabler	danske Palæotyper	Kvart	sjældne	meget sjældne	udenlandske Inkunabler	danske Palæotyper
1. Bibelen og Konkordanser	36	2	5	3	2	69	3	—	—	—
2. Bibelkommentarer	9					50	1			
3. Kirkefædre, Koncilier, Teologi før Reformationen	26		3	7		20				
4. Kirkens og Teologiens Historie	24					196	8		2	1
5. Ritualer og Liturgi	2					21	7			
6. Retsvæsen	39	2	1	1		29	3			7
7. Statsvidenskab og Etik	15	1		1		41				
8. Geografi og Topografi	40		1			29	1		3	
9. Kronologi og almindelig Historie	25	6		3		35				
10. Oldtidens Historie	53		2	6		41	1			
11. Nyere Historie	212	7	2		2	529	13	1		1
12. Rejsebeskrivelser										
13. Oldtidens Kulturhistorie	40	1				66	1			
14. Adelens Historie og Genealogi	24					18				
15. Litteraturhistorie. Biblioteksvæsen	19					121	1			
16. Personalhistorie	52			2		102	1			
17. Naturvidenskab og Medicin	53	8	3	6		119	2	1	2	
18. Filosofi	36	3	2	8		102		2	1	
19. Matematik og Krigsvæsen	45	1				75			5	
20. Sprogvidenskab	88	8	1	10		144	4		1	
21. Taler og Breve	32	4		6		78	5		5	
22. Poesi	84	7	3	15		280	6	1	13	1
23. Filologisk Tekstkritik	9			1		24				
Ligprædikener (L.)	66					418				
	1029	50	23	69	4	2607	57	5	32	10

Ved inkunabler forstås bøger trykt indtil 1500, ved danske palæotyper forstås bøger trykt i Danmark og danske bøger eller bøger af danske trykt i udlandet indtil 1550.

BØGERNES GRUPPERING

Oktrav	sjældne	meget sjældne	udenlandske Inkunabler	danske Palæotyper	Mindre formater	sjældne	meget sjældne	udenlandske Inkunabler	danske Palæotyper	I alt	sjældne	meget sjældne	udenlandske Inkunabler	danske Palæotyper	pet. af det samlede Antal
58	1	-	-	-	51	-	-	-	-	214	6	5	3	2	2,8
19	2				5					83	3				1,1
32	2		3		12					90	2	3	10		1,2
214	19			8	110					544	27		2	9	7,1
70	1				58				1	151	8			1	2,0
73					25					166	5	1	1	7	2,2
45	1				66					167	2		1		2,2
30					37					136	1	1	3		1,8
47					104					211	6		3		2,8
71		1			39					204	1	3	6		2,7
301	8			1	204					1246	28	3		4	16,4
					23					23					0,3
52					17					175	2				2,3
5					13					60					0,8
98	1				73					311	2				4,1
36					29					219	1		2		2,9
85					49	1				306	11	3	8		4,0
205	1				136	2				479	6	5	9		6,3
52					30	1				202	2		5		1,7
316	1	1			70					618	13	2	11		8,1
107	1				46					263	10		11		3,5
512	2				264	2				1140	17	4	28	1	14,9
36					13					82			1		1,1
108					1					593					7,7
2572	40	2	3	9	1475	6			1	7683	153	30	104	24	

Tallene angiver antallet af numre, ved inkunabler og palæotyper dog antallet af værker. Se iverigt teksten s. 101 ff. samt tabellerne s. 105 og 133.

bøgerne efter deres årstal. Kun de bøger er medtaget, hvor årstallet er angivet, samlingsbind er opløst, og flerbindsværker betragtes som hver et bind. Resultatet ses af tabel 2 overfor.

Det falder straks i øjnene, at tiden 1701–25 er meget svagt repræsenteret. Man kunne ellers tænke sig, at en mand som Rostgaard, der ikke egentlig var videnskabsmand, men dog levende interesseret i videnskaben, havde indkøbt det væsentligste af, hvad der udkom af dansk og udenlandsk historisk litteratur i dette tidsrum, da han var en uhyre optaget mand; for en sådan læsning var det dog snarest muligt for ham at overkomme. Men det er altså ikke tilfældet. Ganske vist købte han også i denne periode mange bøger, men det var mest på de talrige bogauktioner, og det, han der har fået, har fortrinsvis været den lidt ældre litteratur. Når der er et så skarpt skel ved år 1700, skyldes det vel, at det var ved den tid, han kom hjem fra sin udenlandsrejse. Hovedparten af den historiske litteratur, hvoraf kun en lille del er dansk, stammer fra hans ophold rundt omkring i Europa. Havde han nu gjort systematiske indkøb af rent videnskabelig interesse, ville den største gruppe sikkert være blevet den fra hans samtid, 1676–1700, men således købte han ikke. Han gik omkring hos antikvarerne og købte, hvad der tiltrak sig hans interesse. Det er derfor ikke underligt, at det største tal kommer på den tid, der ligger 25–50 år forud for hans egen; det er gerne den, der er stær-

BØGERNES GRUPPERING

Tabel 2 Fordeling efter Tidsrum af Gruppen Nyere Historie i Auktionskatalogen.

	Folio	Kvart	Oktav	Mindre Formater	i alt	pct. af det samlede Antal	tilsvarende pct. i Auktionskat.
-1550	9	10	18		37	3	
1551-1600	21	59	70	3	153	13	
1601-1625	22	74	59	7	162	14	
1626-1650	50	103	47	34	234	19	
1651-1675	44	128	62	88	322	27	
1676-1700	39	73	54	52	218	18	
1701-1725	14	31	24	2	72	6	

Tabel 3 Fordeling efter Tidsrum af de sprogvidenskabelige Grupper i Auktionskatalogen.

-1550	26	15	22		63	9
1551-1600	17	25	66	1	109	17
1601-1625	13	23	30	12	78	12
1626-1650	16	29	53	16	114	18
1651-1675	10	34	46	22	112	18
1676-1700	22	29	62	24	137	21
1701-1725	4	10	19		33	5

Tabel 4 Fordeling efter Tidsrum af Gruppen Historie i det efterladte Bibliotek.

-1550		1			1		3
1551-1600	1	2	2	1	6	2	13
1601-1625	1	2	2	1	6	2	14
1626-1650	5	20	2	3	30	9	19
1651-1675	17	26	3	4	50	16	27
1676-1700	18	18	17	4	57	19	18
1701-1725	25	31	14	14	84	28	6
1726-1745	9	37	26		72	24	
	76	137	66	27	306		

kest repræsenteret hos antikvarboghandelen; og så aftager tallene jævnt bagud. Det er det samme indtryk af tilfældighed, man får ved at se på de enkelte bøger i gruppen, alle mulige lande og tidsaldre er repræsenteret ved et vilkårligt udvalg af bøger, der er alt for specielle for Rostgaards behov. Det er en samling tilfældige monografier, som hver især kan have interesse for specialisten, men også kun for ham.

Vi vil tage en anden stikprøve på et område, hvor Rostgaard måske heller ikke egentlig var fagmand, men hvor han dog under sin udenlandsrejse var nået et godt stykke frem, nemlig sprogvidenskaben. Vi tager gruppen af dette navn i katalogen og føjer dertil gruppen filologisk tekstkritik, som også hører derhen. Af tabel 3 ser vi det samme som ved den forrige stikprøve, at de sidste 25 år er meget svagt repræsenteret. Derimod træffer vi i denne gruppe det største tal i gruppen 1676–1700, og det synes at tyde på, at Rostgaard her har lagt større vægt på at skaffe sig den nyeste litteratur, men hovedparten af bøgerne er dog fra før 1650. Ved at gennemgå de enkelte bøger i gruppen får vi det samme indtryk som af historiegruppen. Der er bøger om dansk, svensk, islandsk, tysk, engelsk, fransk, spansk, italiensk, polsk, russisk, latin, græsk, tyrkisk, hebræisk, arabisk, ætiopisk, malajisk og endnu flere sprog. Det er en samling, som atter viser Rostgaards store interesseområde og mangel på evne til at koncentrere sig om noget, han kan overkomme, og ligesom på det histo-

riske område er samlingen her et noget tilfældigt udvalg.

Et andet område, hvor han har en stor samling, er digtningen. Rostgaard var jo selv digter. Det er navnlig lejlighedsdigte, han har skrevet. De var i tidens blomstrende stil, men meget omhyggeligt gennemarbejdede. Denne digteriske virksomhed var forbundet med stor interesse for andre digtere. Vi har allerede hørt om hans samlinger af danske digteres værker, og i hans bibliotek har det sat sig spor i en betydelig samling af både ældre og nyere digtning. De klassiske digtere har han næsten alle og som regel i mangfoldige udgaver og oversættelser og med kommentarer; men han har også de følgende århundreders digtning, både den, der efterhånden er blevet klassisk, og den, som nu er ganske glemt.

Foruden på de nævnte områder indeholder biblioteket et ganske anseligt antal bind inden for alle de øvrige dele af den menneskelige viden. Teologien, som Rostgaards papirer og trykte værker kun viser meget svage spor af, er repræsenteret ved over 500 bind foruden de nævnte mere end 500 bind kirkehistorie. Af de 311 bind i gruppen litteraturhistorie og biblioteksvæsen handler største delen netop om bog- og biblioteksvæsen, og i betragtning af, at denne litteratur i sig selv ikke er meget omfattende, er det en ikke ubetydelig samling.

Hvis man skal sammenfatte disse betragtninger over biblioteket som brugsbibliotek, må man spørge

sig selv, af hvem det skulle bruges og til hvad. Rostgaard, der interesserede sig for lidt af alt, kunne naturligvis i bibliotekets rigdomme altid finde underholdning, der lå i et tilstrækkelig højt plan, og man må derfor sige, at det bød på alt, hvad han kunne ønske sig. Hvis det derimod skulle bruges som studiebibliotek, indeholdt det både for meget og for lidt, det indeholdt lidt på alle områder, men ingen steder tilstrækkeligt til et dyberegående studium. Derimod må det siges, at de store dele af det, som efterhånden ad mange veje havnede i de offentlige biblioteker, som supplement har været overmåde værdifulde, navnlig fordi Rostgaard fra sin rejse medbragte mange bøger, som ellers næppe nogen-sinde ville være kommet her til landet.

Man kan som nævnt også se på biblioteket fra et andet synspunkt, man kan spørge, om det indeholder mange sjældne, d.v.s. efterspurgte bøger. Hvis man vil se på Rostgaards bibliotek ud fra vor tids synspunkt, så er det klart, at det må indeholde en mængde bøger, som i tidens løb er blevet sjældne. Fra hver tidsalder udkrystalliserer der sig en vis portion bøger, som stadig efterspørages af en eller anden grund, og da efterspørgselen er stigende, bliver de sjældnere og sjældnere. Man kan f. eks. se på, hvor mange inkunabler der findes i biblioteket.

Det er ikke så helt let at foretage nogen nøjagtig opgørelse, da ikke alle bøger er forsynet med trykkeår, men et tilnærmelsesvis rigtigt resultat kan man

dog komme til ved at optælle de daterede bøger, eftersom de allerfleste bøger i Rostgaards katalog er forsynet med årstal. De er ikke optalt blot efter numre; hvert værk er betragtet som ét, idet samlingsbind er opløst. Af tabel 1 ser man resultatet. Der er udskilt udenlandske inkunabler (trykt til og med 1500) og danske palæotyper (trykt til og med 1550), og det viser sig, at man på den måde kan udskille 104 inkunabler og 24 danske palæotyper. Det er for vore begreber et meget stort antal, når man tænker på, hvor sjældent de forekommer i handelen. Men til bedømmelse af Rostgaards bibliotek er det et ganske forkert synspunkt at anlægge. Vi må langt snarere se på, hvilke af hans bøger der på hans egen tid var sjældne. Det kan man naturligvis ikke have meget præcise forestillinger om, men det er så heldigt, at Rostgaard selv i forbindelse med Hans Gram har forsynet en del af bøgerne med angivelse af, at de er sjældne eller meget sjældne, og disse to udmærkede bogkendere er næppe gået meget fejl. Det viser sig, at 153 numre har fået betegnelsen sjælden og 29 betegnelsen meget sjælden. Dette tal er ikke egentlig imponerende, og tyder på, at Rostgaard ikke i nogen videre udstrækning har anlagt bibliofile synspunkter ved sine indkøb. Som allerede tidligere nævnt må man snarest sige, at han har købt noget kritikløst, hvad der i en antikvarboghandel er faldet inden for hans meget vidtsvævende interessesfære.

Af de bøger, der angives som sjældne eller meget

sjældne, er der en del fra det 16. århundrede og navnlig fra det 17., som i tidens løb har tabt deres interesse. De, der fanger vor opmærksomhed, er navnlig bøgerne fra det 15. og begyndelsen af det 16. århundrede og da væsentligt af boghistorisk interesse. Der findes f. eks.

fra Nicolas Jensons Presse:

Plinii Historia naturalis. Venet. 1472

Nonius Marcellus: De proprietate latini sermonis.

Venet. [1476]

fra Sweynheym og Pannartz:

Plinii Historia naturalis. Romæ 1473

fra Aldus er der en hel Række:

Thesaurus Cornucopiæ & Horti Adonidis, Græcè.
1496

*Aristotelis Ethica, Politica &c. Græcè cum scho-
liis. Procli Sphæra.* 1499

Epistolæ diversorum philosophorum &c. 1499

Pollucis Onomasticon, Græcè. 1502

Stephanus Byzantinus: De Urbibus, Græcè. 1502

Galenus Opera, Græcè. 1525

fra Plantin kan nævnes:

*Car. Clusii Curæ posteriores, s. plurimarum non
ante cognitarum stirpium, peregrinorumque
aliquot animalium novae descriptiones.* 1611

fra Johann Numeister i Foligno:

Dante: Divina commedia. Venet. 1472 (1. udg.).

Af de danske er de sjældneste de to, som er trykt af Gotfred af Ghemen:

Den Danske Riim-Krønicke. 1495

Selandske Lov. 1505.

Hele denne samling kom nu på auktion. Den begyndte den 7. januar 1726 og afsluttedes den 28. februar efter at have varet i 30 dage. Der er bevaret to eksemplarer af auktionsprotokollen, hvori det for hvert nummer er anført, hvem der købte det, og hvor meget det betaltes med.³⁵ Det er ganske interessant at blade i en sådan protokol og følge bøgernes skæbne. Vi skal her indskrænke os til at følge et par af de ivrigste købere. Den, som fik det største antal, var den kun 23-årige lensgreve Christian Danne-skiold-Samsøe. Han var under vejledning af Hans Gram ved at skabe sig et stort og værdifuldt bibliotek; ved sin død et par år senere havde han ca. 7500 bd. trykte bøger, og af disse havde han erhvervet godt og vel 1000 på Rostgaards auktion, i dette tilfælde formodentlig også under Grams vejledning. Hans Gram købte et lignende antal bind, og man må vel formode, at de to købere på forhånd har truffet aftale om, hvilke bøger de skulle have hver især. Grams indkøb var nu kun delvis til hans eget bibliotek, han havde mange kommissioner for venner ude i landet og endog fra den engelske bogsamler Sloane, så hvad han i virkeligheden selv har fået, kan vi ikke sige. Efter disse to storkøbere kommer de næste langt nede. Skønsmæssigt er den næste Arne Magnussen, som køber godt 400 bind, men i øvrigt træffer man naturligvis på mange af tidens

kendte mænd. Først og fremmest er der de store bogsamlere, der her sværmer som fluer om et stykke sukker. Der er Rostgaards ungdomsven højesterets-assessor Niels Foss, der er godsejer Abraham Lehn og stiftsprovst Morten Reenberg, og der er kværu-lanten og klæbehjernen provst Christen Lassen Ty-chonius, også Karen Brahe får nogle enkelte bøger til sit udsøgte bibliotek. Fra den lærde verden træf-fer vi navne som biskop Christen Worm, professor, kgl. konfessionarius Søren Lintrup, professor An-chersen, hvormed formodentlig menes Mathias An-chersen, der på det tidspunkt var sognepræst i Tårn-by, historikeren Niels Slange, den medicinske pro-fessor G. F. Franck de Franckenau, rektor Thomas Bircherod fra Odense, den senere professor Marcus Wøldike, som dengang var famulus ved Det kgl. Bibliotek. Selv den gamle professor Reitzer, der net-op med så stort besvær var kommet af med sit biblio-tek, gør et beskedent indkøb. Så træffer vi en mon-sieur Stub, som måske er Ambrosius Stub, der nylig som ung student var kommet til København. Ende-lig er der nogle, som kan tænkes at have købt bøger som minde om Rostgaard; det gælder Morten Hau-gaard, som i syv år havde været amanuensis hos Rost-gaard og nu var sognepræst i Køge, og Nicolai Isen-

---

En side af auktionskatalogen fra 1726 med hollandsk og dansk skønlitteratur i kvartformat. Titelbladet og dedika-tionen i Det kgl. Biblioteks eksemplar er gengivet s. 116-17. Orig. st. Se s. 97 f.

2094. Virgilius Maroos VVercken, vertaelt in Neder-
duitsch Dicht door J. v. Vondel. Amst. 1660.
2095. Ovidius Herscheppinge, vertaelt van Vondel.
Amst. 1671.
2096. J. v. Vondels Adam in Balling(schap. Amsterd.
1664.
2097. Ejusdem Sophompanecas of Joseph in 't Hof. ib.
1635.
2098. Een Zeep-Balletje voor den ongewassen Moor,
hem vereert door Therfites.
2099. De Historie van de Borchgravinne van Vergi in
Bourgondien. Antv. 1596.
2100. And. Arboe's Hexæmeron. Kiøbenh. 1661.
2101. Dito.
2102. Dito.
2103. Claus Andersen Trundhiems Heptaæmerinon,
eller Glds Hvile paa den syvende Dag. Kiøbenh.
1678.
2104. Dito.
2105. Dito, uindbunden og defect.
2106. Jens Bielekes Summarier over Bibelen, paa
Vers. Kiøbenh. 1633.
2107. J. Bircherods Begravelse; Vers over Karen
Risbrick. Kiøbenh. 1686.
2108. Jens Goldings Sebulon eller Søv. Havn. Kiø-
benh. 1720.
2109. Susanna, Comico-Tragædia, ved Peder Jensen
Hegelund. Kiøbenh. 1578. Ejusdem Bagtalelses
Beskrivelse. ib. 1677.
2110. Hieron. Iusti Comædie om Salomons Hylding.
2111. Samtale imellem Forsarenhed og en Hof-Tie-
ner, om Verdens Elendighed, paa Skotsk skreven af
Dav. Lyndsay, paa Dansk af Jac. Madsen. Kiø-
benhavn, 1591.
2112. Eliae Naurs Golgatha paa Parnasso. Odensee,
1689. c. figg. A a 2 2113.

feldt, der i forbindelse med bestikkelsessagen var blevet relegeret fra universitetet. Han blev dog ligesom Rostgaard og de øvrige implicerede hurtigt taget til nåde igen. Vi træffer også navnet på Rostgaards gode ven forretningsmanden Abraham Kløcker, men det er muligt, han har købt til andre. Ejendommelig er angivelsen ved en enkelt bog: Peder Abel her i gården. Ved »her i gården« må menes Rostgaards gård på Købmagergade, hvor auktionen holdtes. Det drejer sig om en udgave af Curtius, og det ses, at Rostgaard selv har betalt den, så det er nok en af hans unge venner, der har fået den som minde ved afskeden.

Rostgaard selv havde før auktionen taget de bøger ud, han selv ville beholde. I et håndskrift om sine *Occupationes literariae* skriver han,³⁶ at hele hans bibliotek kom på offentlig auktion »paa en liden andeel nær, som han forud til sig selv udtog«. Hvor mange det var og hvilke, ved vi ikke noget om, men det er vel sandsynligt, at det netop har været nogle af de bøger, som man undrer sig over ikke at finde i katalogen, f. eks. Holbergs værker, som senere i stor udstrækning forekommer i hans samling. Men da han har set den trykte katalog, har der åbenbart været endnu en del, som han ikke har kunnet skille sig ved, og han købte mere end halvandet hundrede bind tilbage. Nu hedder det i annoncen i »Nye Tidender om lærde Sager« den 20. december 1725, at liebhaverne bliver forsikrede om, »at samme Auction

hverken ved nogen foreskreven Taxt eller paa anden Maade skal lide mindste Tvang, men alle Bøgerne bortsælges for, hvad de kand gielde«. Det kan derfor ikke have været passende, at tilbagekøbet er sket alt for åbenlyst. Der findes en fortegnelse over de bøger, Rostgaard købte tilbage, og når man sammenligner den med auktionsprotokollen, ser man da også, at der ved en del af disse numre står: »mangler« (*deest*) eller en enkelt gang »mangler fuldstændigt« (*plane deest*), ved de fleste står Svane, som er navnet på hans amanuensis; på nogle steder veksler navnet med Bing eller Krog eller Madame von der Maa-se, som er Rostgaards datter Conradine Sophie. Det har altså været nødvendigt på forskellig måde at camouflere tilbagekøbet. De ting, han på denne måde bevarede for sig selv, var gennemgående ikke særlig kostbare bøger, bortset fra Rimkrøniken fra 1495, som er det eneste fuldstændige eksemplar, der er bevaret i Danmark, og det betaltes med godt 10 rigsdaler.³⁷ Der var udgaver af tragikerne på græsk med både prosa- og versificeret oversættelse, Pindar, Plinius og Ovid; der var Petrarca, Boccaccio og la Fontaine, en hel samling bøger på spansk og en del digte. Af den nordiske litteratur lægger man mærke til Saxo på latin og dansk, Snorre, Huitfeldt og Jydske Lov; og så var der praktiske bøger som Gerners danske ortografi og Peder Syvs danske grammatik, en evighedskalender, en bog om ekstempererede taler, en anden om brevskrivning o.s.v. og mærkvær-

BIBLIOTHECÆ
REGIÆ

Subjectissimè offert
Fridericus Rostgaard.

BIBLIOTHECA
ROSTGARDIANA,

IN DUAS PARTES DIVISA,

QUARUM

Prior IMPRESSOS LIBROS
Altera MANUSCRIPTOS
exhibet.

Vendenda

HAFNIÆ, Anno 1726.

a. d. 7. Januarii & seqq.

H A F N I Æ,
Apud JOHANN. GEÖRG. HÖPFFNERUM,
Univerſitat. Typographum.

digvis en anatomi for malere. Nogle af disse bøger findes blandt dem, han et par år senere tog med til Antvorskov, og mange af de andre finder vi i hans efterladte bibliotek.

Af manuskripter var der 1068 numre. Af disse fik grev Danneskiold-Samsøe mere end en tredjedel, mens Gram og Magnussen tilsammen fik ca. en fjerdedel. Karen Brahe, som kun købte enkelte trykte bøger, fik 36 manuskripter, væsentlig teologi.

Ikke blot fik Danneskiold-Samsøe broderparten af manuskripterne, han fik gennemgående også de bedste. Han fik f. eks. en membran fra det 11. århundrede »Job og Ordsprogene«, smukt kalligraferet og med ornamenten og billeder i guld og farver, han fik et Livius-manuskript fra det 4. århundrede, en Isidor fra det 12. århundrede med gode noter til. Han fik også den afskrift af den uudgivne 2. del af Pontanus' Danmarks Historie, som Rostgaard i sin ungdom havde ladet tage efter universitetsbibliotekets eksemplar, et annoteret Suidas-manuskript og Homer-udgaven fra 1488 med mange græske skolier i marginen og mellem linjerne, et bibelhåndskrift fra det 12. århundrede på pergament, tospaltet med mange kommentarer. Endelig kan man nævne, at han fik hele Rostgaards Libanios-samling, men navnlig fik han en meget stor del af membranerne. Man undres, når man ser de ringe priser, der betaltes. Kun de allersjældneste ting kommer op på 20–30 rigsdaler; 10 rigsdaler er en høj pris, og de fleste holder

sig på en rigsdaler eller derunder. Hvis man sammenholder priserne med Rostgaards vurdering af Reitzers bibliotek, ser man, at de ligger på samme beskedne niveau. Selv hele materialet til Libanios på 13 bind sælges for 110 rdlr. 3 mk.

Efter et notat af Rostgaard³⁸ beløb hele udbyttet af auktionen sig til 6673 rdlr., hvilket i forhold til de beløb, som Rostgaard var vant til at regne med, ikke var nogen stor sum, og hvis det havde været ham magtpåliggende at få sit bibliotek med ud til Krogerup, havde det vel været muligt. Men han havde ganske tabt hovedet og så sikkert sine forhold i et mørkere lys end strengt nødvendigt; måske er dog samlingen også efterhånden vokset ham over hovedet, således at han blot skal have dette skub for at skille sig af med den, så at han kan begynde forfra. Han holdt nemlig aldrig op med at samle, men fortsatte lige til sin død.

Om Rostgaards følelser ved salget af det bibliotek, som han med så megen opofrelse af tid og så store bekostninger havde skabt, er der os ikke overleveret noget. Den omstændighed, at han allerede tidligere har omtalt, at han kunne tænke sig at sælge det, synes at tyde på, at han dog har kunnet forlige sig med tanken; men når hans samtidige siger, at man ikke skal tage sådanne udtalelser alt for alvorligt, betyder det måske alligevel, at hans hjerte var uløseligt knyttet til det. Set fra en senere tids synspunkt var salget på det tidspunkt et gode. Dels op-

AUKTIONEN

*Quae quidem insignia sic aucta, ornata, illustri-
ta coloribus representantur*

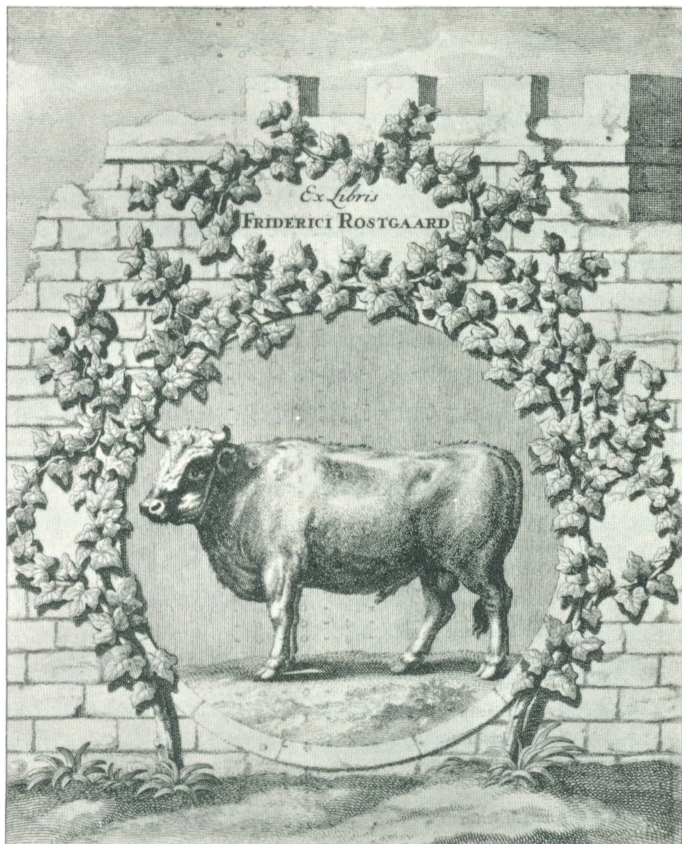

*ico Rostgaard ejusq. liberis legitimis, descendenti-
bus aeterna serie ubique locorum in cunctis hunc*

Rostgaards våben: grønt græs og rød himmel, hvorpå grå okse, efter tegning i samlebindet Ny kgl. saml. 1380,2°. Dette bind er samlet af B. W. Luxdorph, der har ladet trykke titelblad dertil og indbundet det med titlen Rostgardiana. Indholdet er håndskrifter og småtryk af og vedr. Rostgaard. Tegningens orig. bredde c. 110 mm.

UBRUGTE EXLIBRIS

Rostgaards store exlibris, orig. bredde 201 mm, kobberstik i Ny kgl. saml. 1380,2°. Mindre exlibris med hele våbenet findes sammesteds. Der kendes dog ikke eksempler på, at Rostgaard har anvendt disse exlibris.

nåedes, at Libanios-manuskripterne blev tilgængelige for mennesker, som virkelig kunne få noget ud af dem, og hvad der var mere væsentligt, de fleste af bøgerne undgik branden i 1728. Ved denne lejlighed nedbrændte nemlig ejendommen på Købmagergade. Ganske vist gik alligevel de bøger med, som var havnet hos Gram og Arne Magnussen, og antagelig også mange andre, men bøgerne var nu spredt på så mange hænder og så heldigt, at største delen blev reddet. De, der blev reddet, fortsatte nu deres vej mod Det kgl. Bibliotek. Ved Danneskiold-Samsøes auktion i 1732 indgik allerede en stor del af manuskripterne og de sjældneste af bøgerne, det meste af de øvrige blev købt af Andreas Hoyer og Niels Foss, og fra disse gik de over til Klevenfeldt, Luxdorph og Thott, fra de to første af disse gik de videre til Suhm, og fra Thott og Suhm gik de så lige ind i Det kgl. Bibliotek.

Ved overflytningen fra København til Krogerup benyttede Rostgaard lejligheden til at skænke en samling arabisk, persisk og tyrkisk trykkemateriale til universitetet i det håb, at det skulle virke fremmende på studiet af de orientalske sprog. Det blev foreløbig i en kasse anbragt på Elers' kollegium, og der gik det til grunde et par år senere under branden. Rostgaard anskaffede dog lidt senere nyt materiale, som han skænkede universitetet.

Rostgaard havde gennem sin nære tilknytning til familien Worm en stor samling af Ole Worms breve,

de originale breve til ham og kladderne til hans breve. Denne vigtige samling skulle nu udgives. Rostgaard havde indkøbt ny skrift fra Holland til dette formål, og han havde fået sin trofaste ven Hans Gram til at forestå udgivelsen og lede trykningen, hvad så grunden har været til, at han ikke selv kunne påtage sig den, skønt han nu havde tid nok. Gram havde fået trykt teksten, men var endnu ikke nået til sit egentlige arbejde, indledning, kommentar og register, da branden ødelagde det hele, kun nogle få eksemplarer blev reddede, deraf findes et par stykker i Det kgl. Bibliotek. Dermed gik dette foretagende i stå og blev først i 1751 taget op af andre.

Et andet arbejde, som Rostgaard selv tog sig af, var udgivelsen af Laurids Thuras store digt om Hans Rostgaard, som var skrevet, mens Thura og Rostgaard opholdt sig i Holland og England i halvfemserne. Rostgaard gennemgik manuskriptet kritisk, og han udvidede kommentaren og lod det hele trykke i 1726. Også af dette værk gik de fleste eksemplarer tabt ved branden, men der blev dog en del flere tilbage end af Worm.

Genoprejsningens år

Den strenge dom, der var overgået Rostgaard, blev snart mildnet. Da han stadig var direktør for det vestindiske kompagni, fik han lov til at komme til København, når hans forretninger krævede det; og denne tilladelse benyttede han sig ofte af, blandt andet vel for at vise byens befolkning, at dommen var blevet mildnet. Som tidligere nævnt er det tvivlsomt, om han nogensinde kom til at tilbagebetale de penge, han havde modtaget i gaver. Men både han selv og hans familie arbejdede ivrigt for, at han igen kunne komme i kongens tjeneste og derigennem få en slags æresoprejsning. Det havde også pint ham meget, at han ikke måtte »lade sig see af sin allernaadigste Souverains allermildeste Øjne«. I sommeren 1727 fik han den eftertragtede tilladelse til at vise sig ved hoffet, og om efteråret udnævntes han til amtmand over Antvorskov og Korsør amter. Hans kone var meget imod dette; hun mente, at deres fjender havde planer om at fordrive dem fra Krogerup, så hun blev for at passe på gården.

Da nu Rostgaard flyttede til Antvorskov, tog han blandt andre ting et hundrede bøger med, og vi har endnu både fortegnelsen over disse bøger og en liste over de ca. 70 bøger, han købte, mens han var dernede. I den første fortegnelse findes først og fremmest en række håndbøger, som han kunne have praktisk nytte af. Der er samlinger af love og forordninger, ordbøger, retskrivningsbøger, grammatikker o.l. og nogle bøger om matematik og renteberegning, og hvad der ellers kunne blive brug for i hans nye embede; han har også sørget for litteratur om jagt. Naturligvis kan han ikke undvære en bibel, og det er mærkværdigt nok Luthers tyske oversættelse; men det var en vane han havde fået på sin udenlandsrejse at benytte denne oversættelse, og den bevarede han siden. Yderligere er der en katekismus og nogle salmebøger. Af større interesse er det at se, hvad han har taget med til mere personlig læsning. Der er først og fremmest de latinske klassikere Vergil, Cicero, Plinius, Ovid, Horats, Phædrus' Fabler, derimod ingen græske. Af egentlig underholdningslitteratur fandtes der jo ikke så meget på den tid, men han har dog Dekameron, Reineke de Vos, la Fontaines Fabler og Fénelons moraliserende roman Télémaque. Da det må formodes at være et skønsomt lille udvalg, undrer det, at det bortset fra håndbøgerne væsentligt er fiktionslitteratur, han har med, og så er der endda ingen digte, som dog ellers var hans kæreste læsning. Historie, som han interesserede sig

så stærkt for, er kun svagt repræsenteret, der findes ikke væsentligt andet end Holbergs introduktion til de europæiske rigers historie. Det bliver ikke meget mere forståeligt, når man ser på listen over de bøger, han anskaffede, mens han var dernede. Den indeholder foruden håndbøger, salmebøger og opbyggelsesskrifter atter nogen fiktionslitteratur; han købte to værker af den samtidige franske forfatter Alain Houdier de la Motte, der dengang var meget på mode og stærkt omdisputeret, nemlig hans *Odes* og hans *Oeuvres de Théâtre* i to bind. Når der i listen nævnes *l'Illiade d'Homer* Tome 1, er det antagelig netop la Mottes oversættelse og bearbejdelse, der var et forsøg på at modernisere Homer og af Voltaire sammenlignes med et afpillet skelet. Der kommer dog nu nogle historiske bøger til, deriblandt Holbergs Danmarks og Norges Beskrivelse, og han får et eksemplar af Peder Syvs ordsprog og desuden *Teutsche Sprichwörter* fra 1565, hvad så grunden har været til disse anskaffelser; Falsters *Amoenitates Philologicae* har han sikkert fået af forfatteren, da 1. bind udkom i 1729. Han anskaffer Peder Palladius' alterbog fra 1652 og desuden den autoriserede alterbog; det er dog vist et udtryk for, at hans interesser stadig var meget spredte.

Man skal være meget forsigtig med at drage for vidtgående slutninger af et sådant dokument som denne liste, men hvis vi her har Rostgaards væsentligste læsning i de tre år, han var i Antvorskov, fra

hans 56. til hans 59. år, så er der ikke megen plan i den, hvad man heller ikke ville vente, men den er langt mindre omfattende, end man ville have forestillet sig. Nu kan embedet naturligvis have lagt ret meget beslag på ham i disse år, så at der ikke er blevet megen tid til læsning; i hvert fald synes det, som om han i de følgende år var en flittig læser.

I 1730 forfremmedes han yderligere, idet han uden ansøgning udnævntes til translatør ved Øresunds toldkammer, et embede, der gav en meget større indtægt end amtmandsembedet. Det viste sig imidlertid, at han havde vanskeligt ved at bestride embedet. Der krævedes nemlig kendskab til russisk, og dette sprog var ham ukendt, skønt han også til sit første bibliotek havde købt bøger på dette felt. Desuden krævedes der også mere af ham i regning, end han kunne klare; og da han var nær ved de 60, syntes han, han var for gammel til at begynde at sætte sig ind i disse fag, og han søgte derfor sin afsked, som han også fik i begyndelsen af 1731 med en pension på 600 rdlr. Han slog sig derefter til ro på Krogerup i de sidste 15 år af sit liv.

I denne periode beskæftigede han sig mest med administrationen af sin gård og af de øer, han ejede, Anholt, Sejro og Nexelø, men der levnedes ham dog megen tid til litterære sysler. Det var i den henseende noget ubekvemt for ham at bo så langt fra København, men han tog jævnligt derind og besøgte sine gamle venner blandt videnskabsmændene, først

og fremmest Hans Gram. Blandt de yngre havde han en trofast ven i Jacob Langebek, der ligefrem var en slags kommissionær for ham. Af en samling breve til ham fra Rostgaard får man et indtryk af kommissionernes forskelligartethed, men de fleste drejede sig dog om bøger.³⁹ Rostgaard samlede og læste nemlig stadig bøger med lige stor interesse og på alle områder, f. eks. skriver han, at Langebek endelig må skaffe ham dr. Dethardings dissertation om orme, som nylig er påvist i Norge. Han har haft den til låns og har læst i den med fornøjelse.

Ganske interessant er det at se de instruktioner, han giver Langebek om nogle bøger, som skal indbindes. Der er et dansk-fransk leksikon, som skal

---

Krogerup efter litografi i Prospecter af danske Herregaarde af Richardt, Becker og Secher, Kbh. 1844-68.

indbindes i et engelsk bind (d.v.s. spejlbind), og det tilføjes, at det ikke må beskæres for stærkt.⁴⁰ Et halvt år senere kommer han i et brev tilbage til dette leksikon, som han endnu ikke har fået; det var et par måneder før hans død.⁴¹ En disputats af professor Bloch skal hæftes i blåt papir, men må ikke beskæres. En håndskreven tysk kogebog skal indbindes i et fransk eller engelsk bind, men heller ikke den må beskæres for stærkt. Det synes, som om han uden bekymring overlader til Langebek at bestemme, hvorledes bindene skal se ud, mens selve bogens trykte blade ligger ham meget på sinde.⁴² Det stemmer godt med, at han i andre breve giver Langebek meget minutiøse anvisninger til trykningen af nogle småting. Han anviser nøje, hvilke skrifter der skal anvendes,⁴³ og han siger, at så vidt han ved, er pæretræ det bedste til stokkene, der skal skæres til træsnittene, og han får aftryk ud, som han kritiserer og får lavet om.⁴⁴ Besværligt var det tit, når han skulle have sine bogpakker ud med bondevogn. Kuskene havde ikke altid forståelse for at behandle dem på rette måde. Han fortæller således, at en kusk har puttet en bogpakke i en vadsæk sammen med en hestestrigle, og den har gnavet hul på pakken og beskadiget de uindbundne bøger. Nu er skaden i dette tilfælde ikke så stor, han tager det derfor fra den spøgefulde side og siger, at bøgerne i modsætning til hestene ikke er kommet helskindet fra berøringen med striglen.

I samme brevsamling er en lille bemærkning, som kaster et lys over det forhold, Rostgaard blev dømt for. Han skriver: »Men jeg beder indstændig om, at lade mig vide, i ald fortrolighed, om bemte Sørensen er misfornøjet med mig i henseende til hvis hand af mig kan have faaet til discretion; om det maaske har været for lidt: Eller om hans forretninger ere allene aarsag til, at hand ikke haver besvaret mit brev; det jeg dog saa meget længes efter.«⁴⁵ Man skulle tro, at Rostgaard havde fået en sådan skræk for »Skænk og Gave at give og tage«, at han ikke mere indlod sig derpå; men det er åbenbart meget vanskeligt at få svar på sine breve, når der ikke følger en passende discretion med.

Eftersom Rostgaard var åndsfrisk lige til det sidste, må der i disse 15 år have været tid for ham til at gøre noget af alt det litterære arbejde færdigt, som han i tidens løb havde lagt ufuldendt til side. Man kan måske sige, at det nu ikke var muligt for ham at arbejde videnskabeligt, da han manglede sit bibliotek og ikke havde adgang til de københavnske samlinger, men hovedsagen var, at det ikke var ham muligt at afslutte et arbejde af et vist omfang, han blev stikkende i detaillerne. Da han nu gerne ville have sin samling af Bordings digte ud, overlod han derfor det hele til Hans Gram; og denne mand, som synes at have kunnet overkomme alt, og som aldrig nægtede sine venner en tjeneste, udgav så digtene i 1735. Det er tidligere nævnt, hvorledes det gik hans

Libanios-samlinger og hans ordbogsarbejder, og der kom på denne måde et resultat ud af de vigtigste ting, som Rostgaard havde samlet. Kun hans oldhøjtyske manuskripter er vist næppe nogensinde kommet til nytte.⁴⁶

Den 25. april 1745 døde Rostgaard pludseligt 73 år gammel uden at have været syg i forvejen.

Det seneste testamente, han og hans kone havde gjort, var fra 1741. Det ses deraf, at han døde som en ret velhavende mand. Den pension, han i sine senere år havde fået fra Øresunds toldkammer, havde han sat hen, og heraf dannedes nu et legat, som først skulle have lov at vokse sig stort og dernæst skulle anvendes til aflønning af en *Professor Rostgardianus* i nordisk historie ved Københavns universitet, en titel, som endnu er bevaret.

Det bibliotek, han havde fået samlet siden 1726, havde han testamenteret til universitetet, og det blev efter hans død overgivet til universitetsbiblioteket. Der medfulgte to kataloger over det, skrevet af Langebek. Af disse er den ene bevaret, således at fortegnelsen over håndskrifterne findes i et samlingsbind med Rostgaard-dokumenter i Det kgl. Bibliotek,⁴⁷ mens fortegnelsen over de trykte bøger findes som et selvstændigt indbundet bind i universitetsbibliotekets arkiv.⁴⁸ På ryggen af dette sidste står *Donat. Rostgardiana*. Katalogen er gennemgået af Rostgaard og forsynet med hans tilføjelser og rettelser, og med en tredje hånd er der ved slutningen

tilføjet et alfabetisk register. Man kan se, at biblioteket ved afleveringen er blevet konfereret med katalogen; de bøger, der manglede, er streget ud, medens andre, som ikke fandtes i katalogen, er tilføjede, og endelig er alle de bøger, som biblioteket overtog, nummereret. Alle disse angivelser fra bibliotekets side er foretaget med rød blyant.

Selv om tabet af det første bibliotek vel nok for Rostgaard har været smerteligt, så har han fået den usædvanlige chance at kunne begynde at samle på bar bund, men med en gammel bogsamlers erfaringer. Det kan have sin interesse at se, om der er nogen principiel forskel at spore mellem det første og det andet bibliotek. I tabel 5 er bogbestanden opstillet på samme måde som indholdet af det første bibliotek i tabel 1, og det er angivet, hvor stor en procentdel hver enkelt gruppe udgør af hele samlingen. Systematikken i denne katalog omfatter kun 12 grupper imod auktionskatalogens 23. For at få et sammenligningsgrundlag er derfor de 23 grupper, så vidt det har været muligt, reduceret til de samme 12 grupper, og procentsatsen er anført yderst til højre. Antallet af numre i det efterladte bibliotek er for de trykte bøgers vedkommende 1095. Der gælder dog det samme om dette bibliotek som om det første, at antallet af bibliografiske enheder er langt større, da en del af numrene består enten af samlingsbind eller af bundter. Hvis man sammenligner procentsatserne for de to biblioteker, ser man, at

DET EFTERLADTE BIBLIOTEK

Tabel 5 Oversigt over Indholdet af de trykte Bøger i det efterladte Bibliotek, sammenholdt med Auktionskatalogens trykte Bøger.

	Folio	Kvart	Oktav	Mindre Formater	i alt	pct. af det samlede Antal	tilsvarende Grupper i Auktionskatalogen	pct. af det samlede Antal i Auktions- katalogen
A. Teologi	15	69	67	32	183	16,7	1. 2. 3. 4. 5.	14,2
B. Retsvæsen	2	52	12	9	75	6,9	6.	2,2
C. Statsvidenskab og Etik	4	14	12	18	48	4,4	7.	2,2
D. Geografi, To- pografi, Rejser	7	14	3		24	2,2	8. 12	2,1
E. Kronologi og Genealogi	10	5	7	3	25	2,3	9. 14	3,6
F. Historie	51	164	69	17	201	18,3	10. 11. 13.	39,6
G. Naturvidenskab, Medicin, Øko- nomi og Botanik	15	32	40	10	97	8,9	15. 16. 21. L.	4,0
H. Filosofi		2	4	7	13	1,2	17.	6,3
I. Matematik	8	21	15	10	54	4,9	19.	1,7
K. Sprogvidenskab	8	23	83	20	134	12,2	20.	8,1
L. Poesi	2	56	72	20	150	13,7	22.	14,9
M. Filologisk Tekst- kritik og blan- dede Skrifter	9	19	52	11	91	8,3	23.	1,1
	131	471	436	157	1095			

historie stadig er den største gruppe, men at den procentvise andel er faldet til det halve, sprogvidenskaben er derimod steget med en tredjedel eller måske mere, hvis man regner gruppe M med. Poesien holder sig på omtrent samme standpunkt som i det første bibliotek, men de øvrige grupperes procenttal er så små, at udsvingene ikke betyder noget; kun er det måske værd at bemærke, at gruppen filosofi, der heller ikke i det første bibliotek var stor, nu skrumper ind til næsten intet, og så indeholder den endda sådanne ting som Ciceros værker, der kun med delvis ret er anbragt der, og morsomt nok et skrift om den moderne filosofis Scylla.

Vi får dog først en rigtig forestilling om forskellen mellem de to bibliotekers bogbestand ved at foretage en lignende analyse af en enkelt gruppe, hvortil vi på samme måde som ved det første bibliotek vælger historie. Ser man på tabel 4 side 105, viser der sig da en meget tydelig forskydning. Mens før kun en fjerdedel af bøgerne var fra de sidste 50 år (1676–1725), er nu over halvdelen fra de sidste 20 år (1726–1745); af inkunabler findes der kun én, og det er Rimkrøniken, som er overført fra det gamle bibliotek; og hele tiden indtil 1625 er kun repræsenteret ved 13 bøger. Hvis man ser på, hvilke bøger der findes i gruppen, er det iøjnefaldende, at langt den største del er bøger om den danske historie. Først og fremmest har han de almindelige værker, som delvis er overført fra det gamle bibliotek,

Saxo i Stephanius' udgave fra 1644 og Anders Sørensen Vedels oversættelse fra 1575, Svannings Chronologia Danica 1650, Huitfeldts Danmarks Krønike 1652, Niels Kraghs Christian III's Historie 1737. Han har også haft Holbergs Danmarks Riges Historie 1732-35. Men foruden disse større værker findes der talrige monografier til Danmarks historie, navnlig fra omkring 1700 og senere. Sin forkærlighed for ligtaler og hyldesttaler har han stadig bevaret, og de var jo også en personalhistorisk hovedkilde. Når vi sammenligner med den spredte og meget brogede samling i det første bibliotek, må vi indrømme, at der er blevet en langt klarere linje i det andet bibliotek. Grunden dertil kan være og var utvivlsomt af både ydre og indre art. Rostgaards horisont var ikke mere så vid; efter sin hjemkomst fra udenlandsrejsen forlod han ikke mere Danmark, og den livlige korrespondance, han førte med videnskabsmænd i udlandet straks efter hjemkomsten, var sygnet hen i de travle år, da han stræbte mod ærens tinde, og selv forbindelsen med de hjemlige lærde led noget under, at han boede på Krogerup. Bortset fra de besøg, han med mellemrum aflægger i København, er han næsten ganske henvist til, hvad Langebek fortæller ham i sine breve, og det er også Langebek, der må være mellemmand, så snart han skal have en bog købt. På den måde bliver det naturligvis navnlig den samtidige danske litteratur, han er henvist til. Men der er sikkert også en indre grund. Rostgaard var nu ældre

og ikke så glubsk på bøger som i sin ungdom; måske havde han også mistet ungdommens optimisme med hensyn til, hvor meget han kunne nå at læse; han anskaffede nu kun det daglige brød, og selv om stadig intet menneskeligt var ham fremmed, og biblioteket derfor udvidedes noget på alle områder (han fik virkelig Dethardings bog om de norske orme), så holder han sig nu til sine tre hovedinteresser historie, sprog og poesi. Men selv om dette andet bibliotek ikke har det vingefang og præg af eventyr som det første, så er det i sin beskedenhed et langt mere ægte udtryk for en højtdannet mands litterære behov.

Ved manuskriptsamlingen er historien endnu langt mere fremtrædende; af 534 manuskripter er 183 historiske, og deraf vedrører 172 Danmarks historie. Også om dem gælder det, at der ikke er sjældenheder som Minnesangerne eller Libanios eller Otfrid, men det er i al enkelhed dokumenter til Danmarks historie, som man er taknemmelig for er bevaret.

Hvis man vil sammenfatte disse betragtninger over Rostgaards forhold til bøgerne, må man indrømme, at han har taget et vældigt tilløb, men han sprang aldrig. Han har kunnet sætte arbejder i gang med dybt perspektiv, men selv kunne han ikke bringe dem ud over forarbejdernes stadium, og han formåede heller ikke at fordele og organisere arbejdet, således at det blev gennemført ved andres hjælp. Hvis vi betragter ham som bogsamler, kan vi heller ikke se, at han altid har købt de bøger, som vi synes burde

have stået i hans bibliotek, mens der fandtes mange, som han kunne have undværet. Men mellem alle de mange bøger og manuskripter, han på sin lange udenlandsrejse købte, findes også adskillige af dem, som vi synes kaster glans over vore nationale bogskatte; og det, som gør, at vi trods alt omfatter Rostgaard med sympati, er, at det ligger så klart for dagen, at han af hele sin sjæl hører til det broderskab, der usvækket har bestået gennem tiderne, og som holdes sammen af kærlighed til bøger.

Noter

De citerede håndskriftsamlinger: Rostgaards samling (citeret Rostg.), Gammel kongelig samling og Ny kongelig samling, findes i Det Kgl. Bibliotek. Chr. Bruun, Frederik Rostgaard og hans Samtid. Kbh. 1870-71. Bd. 1-2 er citeret Bruun I og II.

1: L'autobiographie de J. B. Winslow. Publ. par Vilhelm Maar. Copenhague et Paris, 1912. passim.

2: Gl. kgl. saml. 4°, 1338.

3: Forlaget Otto Zeller – Bibliooverlag, Osnabrück, annoncerer i sin Gesamtverzeichnis 1969/70, at en faksimileudgave af denne bog er under forberedelse.

4: Dansk Oversættelse af dend tredje Scena i dend tredje Act af Mr. Corneilles Franske Tragoedie, som kaldis Cid. Gioort for tids-fordrivs skyld af Fr. d'Anholt, som i 19. aar haver opholdet sig i Danmark. På sidste side står: Trykt i Paris M.DC.XCVI. I et andet tryk er tekstfordelingen på titelbladet ændret en smule, og Pariis 1696 står på titelbladet, men tillige på sidste side. Oversættelsen er optrykt i Jochum Wieland, Første bind til en Samling udaf smukke og udvalgte danske Vers. Kbh. 1725. Se nedenfor note 43.

5: E.-G. Ledos, Histoire des catalogues des livres imprimés de la Bibliothèque nationale. Paris 1936, p. 11.

6: Clément var ugift og boede neden under biblioteket. Han ofrede næsten hele sit liv i bibliotekets tjeneste; hans

eneste fritidssyssel var at samle og ordne portrætstik, hvoraf han efterhånden fik ca. 18.000. En trist begivenhed bragte uorden i hans ellers så harmoniske liv og forbitrede hans sidste år, måske navnlig, fordi den ramte ham på hans følsomste punkt. En præst ved navn Jean Aymont havde opgivet sit embede og bosat sig i Haag. Denne mand fik Clément tillid til og hjalp ham i 1706 til et pas, så han kunne vende tilbage til Frankrig. Aymont arbejdede meget i Bibliothèque royale, og Clément lod ham ofte være alene; men pludselig rejste Aymont igen til Holland, og det viste sig, at han fra biblioteket havde stjålet en halv snes meget værdifulde håndskrifter og desuden udrevet og udskåret blade og miniaturer af bibliotekets kostbare bøger. – Denne begivenhed kom Clément aldrig rigtigt over. For at bøde på det, så godt han formåede, testamenterede han biblioteket hele sin værdifulde portrætsamling. Biogr. univ.

7: Jean Boivin de Villeneuve (f. 1663) blev ansat i Bibliothèque royale 1692 og havde særlig med håndskrifterne at gøre. Hans Mémoires findes i Bibliothèque nationale, Dep. des manuscrits, Nouv. acq. 1328, fol. 215. Anført efter Ledos, op. cit. p. 11.

8: Rostg. 4°, 225, nr. 50, p. 257.

9: I Rostgaards papirer findes en fremstilling på latin, som i virkeligheden i kort form indeholder det samme som det franske skrift. Den er udateret, men stammer efter sin placering fra parisertiden:

Catalogum Bibliothecæ qui materiarum ordinem servare debet, in Folio maximo scribendum esse censeo; idque hac ratione ut ad aperturam voluminis quatuor columnæ perpendiculariter ductæ appareant, quarum duæ ad sinistram sunt, nempe a tergo prioris folij duæ vero ad dextram in facie sive prima pagina sequentis folij. Prima columna libros in Folio secunda qui in 4° sunt continet, tertia libris in 8° datur, quarta minoris formæ volumina sibi vendicat.

Usus hujus divisionis est, ut omnes ejusdem materiæ libros uno intuitu videre possimus non obstante formarum diversitate. Maximum autem artificium in hoc consistit ut in singulis articulis exactissimus materiæ ordo observe-tur ut generaliora scripta specialioribus præmittantur no-biliora magis communibus et in singulis libris antiquiores editiones sequioribus præponantur, non habito respectu ad formam voluminis ita ut interdum quarta columna articu-lum incipiat interdum secunda et sic de duabus reliquis. Idem autem hic fieri debet quod in Harmoniis 4 Evange-liorum obtinet, nimirum ut vacuum spatium relinquatur in illis columnis quæ nullos libros ejusdem materiæ illa for-ma impressos recensent et ea columna semper prima inci-piat quæ primos illius materiæ libros continet. Quando vero plures vel omnes 4. columnæ ejusdem naturæ libros agnoscunt, absque notabili differentia, conjunctim proce-dere possunt columnæ. (Rostg. 8°, 30, p. 3.)

10: Denne fremgangsmåde har han antagelig lært af Clément. Det var måske den bedste side ved Cléments før-ste katalog, at den gav en så fortrinlig oversigt over sam-lingsbind, deriblandt forøvrigt også samlede værker. I sin anden katalog har Clément forladt denne fremgangsmåde, vel sagtens fordi den første katalog stadig var anvendelig. Ledos, op. cit. p. 11.

11: Cf. Georg Leyh, Aus der älteren Bibliothekspraxis; i: Beiträge zum Bibliotheks- und Buchwesen. Festschrift für Paul Schwenke. Berlin 1913. p. 167.

12: Bruun I, 52.

13: Rostg. fol. 91 og 92 indeholder en håndskreven katalog over Rostgaards bøger, opstillet efter hans eget system. Heri er der ikke afsat plads til udvidelser; der er faktisk alligevel indføjet en del nye titler, enten presset ind med små bogstaver eller anbragt forkert og ved streger og pile ført derhen, hvor de hører til.

14: Gengivet efter Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque nationale, Tome 1. Paris 1897, Introduction par L. Delisle, p. viii-ix.

15: Det er en vis Schmid i Strasbourg, som giver udtryk for denne misforståelse i et brev til Clément. Afskrift i Rostg. 4°, 225, nr. 7.

16: Hvis Rostgaard havde lagt mærke til, at den sidste bogtitel i La nouvelle manière's eksempler angives som 8°, mens dens nummer er anbragt i kvart-kolonnen, havde han vel ikke nægtet sig fornøjelsen at gøre opmærksom på det.

17: J. E. Schlegels Werke. Bd. 5. Kbh. 1770, p. 36.

18: Chr. Bruun, Det danske Katalog i Det store kongelige Bibliothek. Kbh. 1875, p. 48.

19: Afskriften af Garniers system findes Rostg. 8°, 30, p. 101-281. Umiddelbart forud for denne, p. 31-98, findes en flygtig afskrift af et andet system, som p. 31 med en anden håndskrift åbenbart fejlagtigt kaldes: Dispositio bibliothecæ patrum Jesuitarum Parisiensium Collegii Claramontani, nunc Ludovici magni. Endelig findes en afskrift af et tredje system i Rostg. fol. 91.

20: Auktionskatalogen er opstillet efter samme system, kun i noget sammendraget form.

21: Sammenlign hertil tanken om at anvende en eller flere ordbøgers ordforråd som gruppebetegnelser. Haandbog i Bibliotekskundskab, udg. af Svend Dahl. 3. udg. Bd. 2. Kbh. 1927, p. 438. Cf. 2. udg. Kbh. 1916, p. 572, note 1. Notatet lyder: „Au lieu de mettre Aa, Bb qui ne peut nous mener qu'à 48 je prendroit la resolution de marque[r] chaque tablette ou classe ou matiere par un nom propre d'homme ou de femme tant de la bible que des noms communs ce qui fournira une quantite prodigieuse mais pourtant distincte car je suivrois l'ordre Alphabetique en mettant Aaron avant Abraham. Et a chaque nom je recommencerois un nouveau chiffre.“ Rostg. 8°, 30, p. 3.

22: Rostg. 8°, 30, p. 27.

23: Sammesteds. Pepys' bibliotek, som findes i Magdalene College i Cambridge, står endnu i de bogskabe, han taler om i sin Diary under 24. august 1666, og i den samme orden, d.v.s. efter størrelse, og i en dobbeltrække, således at de mindste står forrest. For at overkanten kan flugte, er der indskudt klodser under dem, der ikke når op i den rette højde.

24: *Cantilenæ veteres, Germanica lingua, quarum aliæ laudes Imperatorum Regum & aliorum illustrium virorum enarrant, aliæ amatorix & jucosæ de mulieribus, vino, variisque rebus tractant, aliæ paræneticæ morum doctrinam inculcant.* Gl. kgl. saml. fol. 439.

25: Til dette og det følgende se Bruun II, p. 57 ss.

26: Ny kgl. saml. 8°, 275 c.

27: Sammesteds.

28: Brevet er trykt hos Bruun II, 238 ss. Cf. I, 355.

29: Som et af de ældste dansksprogede antikvetryk er titelbladet gengivet i S. H. Steinberg: Det trykte ord gennem 500 år, 1968, p. 85. Se nedenfor note 43.

30: I 1903-27 udkom en samlet udgave af Libanios, udg. af Richard Förster. Bd. 10-11 indeholder brevene i et antal af 1544. Rostgaard havde et lignende antal, og selv om nogle har måttet udskydes som uægte, og andre er kommet til, viser det dog, at Rostgaards samling ikke har manglet meget.

31: Ny kgl. saml. fol. 1380.

32: *Bibliotheca Rostgardiana, in duas partes divisa, quarum prior impressos libros, altera manuscripta exhibet, Vendenda Hafniæ anno 1726 a.d. 7. Januarii & seqq. Hafniæ s.a. 552 pp. - Catalogi Bibliothecæ Rostgardianæ appendix, qva continentur I. Conciones funebres fere sexcentæ. II. Mantissa librorum omissorum; et III. Brevis suppellex rariorum tam naturalium quam artificialium, pagine-*

ret 553-622. Bibliotheca Danica nævner herudover en auk-tionskatalog fra 1712, der kun findes på Universitetsbiblio-tekets og ikke nævnes af Bruun: *Catalogus librorum varia-rum lingvarum et facultatum, Qvorum Auctio habebitur Hafniæ in ædibus Frederici Rostgaard In platea vulgo dicta Kiøbmagergade a. d. d. 31. Maji 1712* (datoen rettet med blæk til: 6. Junii horis pomeridianis). Denne katalog i kvartformat omfatter 1287 numre, deriblandt en del de-fekter. Det kunne være et salg af uønskede dubletter og andre bøger fra Rostgaards samling, men giver ikke ind-tryk deraf. Og da Bruun I s. 157 omtaler auktionen over Niels Benzon's bøger, der ifl. katalogens titelblad fandt sted „in ædibus Friderici Rostgaard“, må det formodes, at 1712-katalogen kun er blevet knyttet til hans navn, fordi bøgernes ejer er unævnt.

33: Rostg. fol. 91-92.

34: Rostg. fol. 93.

35: Rostg. fol. 89-90.

36: *Dänische Bibliothec*. Bd. 6. Kbh. 1745, p. 577.

37: Bogen er i helpergament med flere gamle tilskrif-ter. På en indhæftet seddel er noteret: „Denne Bog er uden mangel, og alle Ark vel heftede. F. Rostgaard.“ Det kgl. Bibl.s eksemplar er defekt, et tredje og komplet findes i Kungl. Bibl. i Stockholm. Se den formindskede facsimile i nærv. bogs kolofon.

38: Ny kgl. saml. 8°, 393 d under 1726.

39: Ny kgl. saml. 4°, 2042.

40: Ny kgl. saml. 4°, 2042, nr. 346.

41: Ny kgl. saml. 4°, 2042, nr. 349.

42: Ny kgl. saml. 4°, nr. 355, 359, 360.

43: Om denne side af Rostgaards interesser skriver R. Paulli følgende i afhandlingen *Den sejrende Antikva*, i: *Det trykte Ord*. Udg. af „Grafisk Cirkel“ i Anledning af 500-Aaret for Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Kbh. 1940.

„Men der er en Mand, som er værd at omtale lidt nærmere i denne Forbindelse, fordi han tidligere end nogen anden har haft Mod til at bryde med den gamle, faste Tradition, at dansk Tekst nødvendigvis skulde sættes med Fraktur; denne Mand er Frederik Rostgaard.

Fra den unge Rostgaards Udenlandsrejse i Aarene 1690–99 kan man datere Ændringen i hans typografiske Smag; de Smaating, han har faaet trykt før den Tid, afveg ikke fra de tilvante Begreber. Men medens han studerede i Oxford, lod han ved Aarsskiftet 1693–94 paa et Kwartblad trykke sin Oversættelse (som vi endnu benytter i Salmebogen) af den tyske Salme: „Hvo ikkun lader Herren raade“; Originalens Tekst er sat med Fraktur, og den danske Oversættelse lige overfor med Antikva.

Et tilsvarende lille Oversættelsesarbejde fra Fransk kan muligvis stamme fra Rostgaards Pariserophold; et Par franske Vers er sat med Kursiv paa et Oktavblad og den tilhørende danske Oversættelse „Fuglen' ej med bekymring plagis“ paa den modstaaende Side med Antikva. Lige det omvendte, altsaa en fransk Tekst med Antikva og en sideløbende dansk Oversættelse med Kursiv, har han 1696 forsøgt med en enkelt Scene af Corneilles „Le Cid“, bevaret i to forskellige Tryk, begge med Trykkested Paris, og sammesteds har han endelig 1697 ladet opsætte en Prøveside til en ny dansk Saxo-Oversættelse med Antikva og dobbeltspaltede Noter under Teksten med Kursiv.

Efter Hjemkomsten til Danmark fortsatte Rostgaard i samme Spor. 1705 udgav han i København en „Fortegnelse paa Anders Bordings danske Vers“, et lille Hæfte paa et halvt Oktavark, som 1706 efterfulgtes af en „Anden og formeeret Fortegnelse“. I begge Hæfter er Brødskriften Antikva og Rostgaards egne Bemærkninger Kursiv; i Fortegnelsen 1706 er Kursiv desuden benyttet til Navne, undtagen de kongelige Personer, der er sat med Antikva-Ver-

saler og saaledes markeret som højere Væsener. Rostgaard har ikke direkte sat sit Navn paa disse smaa Hæfter; men et Par Steder i Titelbladets Tekst har han fremhævet enkelte Versaler med Kursiv og saaledes paa en diskret Maade, der ikke var ualmindelig i Datiden, angivet Begyndelsesbogstaverne af sin Medarbejder Peder Terpagers og sit eget Navn. Disse Fortegnelser skulde forberede en samlet Bording-Udgave; da denne endelig saa Lyset 1736 (men med 1735 paa Titelbladet), var den trykt med Fraktur.

Derimod findes der et andet Værk, i hvilket det er lykkedes Rostgaard at faa gennemført Antikva til en dansk Tekst, ganske vist ikke i Bogtryk. I Aaret 1709 lod nemlig Frederik IV for første Gang offentliggøre den hemmelige Forfatningsakt, Kongeloven, hvormed hans Bedstefader Frederik III 1665 havde omgærdet sin nyskabte Enevælde. I dette Pragtværk, hvis 19 Blade kostede en efter Datidens Forhold saa stor Sum som henved 3000 Rigsdaler, var det Lovens danske Tekst, ikke den originale latinske, der valgtes til Offentliggørelse, men ikke desto mindre blev den gengivet i Antikva, dog vel at mærke: ikke blot Sidernes brede, dekorative Rammer blev stukket i Kobber, men paa Forslag af Rostgaard blev ogsaa Teksten, som man oprindelig havde tænkt sig trykt i Typografi, udført i Kobberstik. At Kobberstikkere altid har foretrukket Antikva eller Kursiv for Fraktur, er en velkendt Sag, og det er meget almindeligt, at kobberstukne Titelblade til frakturtrykte danske Bøger har Antikva- eller Kursivskrift, omend frakturstukne Titelblade ogsaa kendes. Men det er sikkert Rostgaards Antikva-Entusiasme, der har været den afgørende Faktor, og den har naturligvis været særlig levende i dette Tilfælde, hvor det galdt en saa fornem Publikation som Kongeloven. Den populære Udgave af Lovens Tekst (uden Udsmykning), han besørgede 1722, tryktes med Fraktur. Om Rostgaard og Antikvaen maa det endnu

tilføjes, at allerede ved hans Bryllup 1703 var hans to ældre Venner Thøger Reenberg og Laurids Thura saa opmærksomme at tage Hensyn til hans Forkærlighed for den ved at lade de Gratulationsdigte, hvormed de fejrede ham, trykke med Antikva. I de følgende Aar (1704-21) brugte Rostgaard selv Antikva til en Række Lejlighedstryk, Lykønskings- og Sørgevers, Stamtavler osv., og 1743, to Aar før sin Død, da han havde ladet forfærdige den Ligsten, som skulde dække hans Grav i Holmens Kirke, blev dens latinske Indskrift mangfoldiggjort i Kobberstik, den danske Oversættelse derimod i Bogtryk; den blev trykt med Antikva i Patentfolio. Kærligheden til Antikvaen fulgte saaledes i egentlig Forstand Rostgaard til Graven.“

Desuden kan henvises til Lauritz Nielsen: Den danske Bog, 1941, p. 90-91 med omtale og gengivelse af de første typer støbt i København i hvert fald i nyere tid. Når deres ophavsmand Joachim Wielandt benytter dem til en trykt hilsen til Rostgaard, vidner det om dennes (aktive?) interesse for sagen. Det er frakturtyper fra 1722-24 og bevaret i Rostgaards samling.

44: Ny kgl. saml. 4°, 2042, nr. 355.

45: Ny kgl. saml. 4°, 2042, nr. 326.

46: Overbibliotekar Ib Magnussen har gjort mig opmærksom på, at Rostgaards beskæftigelse med håndskrifter har efterladt sig spor helt ned til vor tid. I udgaverne af Longinos: „Peri hypsous“ af D. A. Russell (1964) og Reinhard Brandt (1966) drøftes forfatterskabet, der længe tillagdes Dionysios Longinos, og det nævnes, at Rostgaard i indholdsfortegnelsen til hovedhåndskriftet i Bibliothèque royale har fundet formen „Dionysios *eller* Longinos“. Denne opdagelse har bragt diskussionen om forfatterskabet ind i nye baner.

47: Ny kgl. saml. fol. 1380.

48: Universitetets arkiv nr. 1019 i Rigsarkivet.

Frederik Rostgaard and the Books

Frederik Rostgaard was born on an estate between Copenhagen and Elsinore on the 30th of August 1671. His father was fairly well-to-do, as the king had rewarded him generously for his services during the war with Sweden and the siege of Copenhagen. Frederik Rostgaard was educated first at the grammar school in Elsinore, later privately in Copenhagen, and at the age of 15 years he was admitted to the University of Copenhagen. It was not his intention to obtain any university degree but to acquire an all-round education including sciences, humanities and modern languages, and even such accomplishments as dancing and fencing.

Rostgaard's guardian was Willum Worm, professor of science, who introduced him into the best social circles, and acquainted him with professors and students who might influence him favourably.

Already during these years his interest in collecting books was aroused. Together with friends he browsed in the second-hand bookshops and visited the auction sales. These young people even paid commissions to an agent to nose out the books they wanted.

The university library contained numerous unpublished manuscripts, and Rostgaard found many of interest which

he paid students to copy for him, afterwards collating them himself. By this procedure he founded his collection of manuscripts which later developed to a considerable size.

The scope of his collections was very broad, but he was especially interested in the Danish poets, and of them Anders Bording was his favourite.

For centuries it had been normal practice for young people preparing for higher posts in government service, or for a university career, to study at the leading European universities, sometimes for many years, before they settled down. In the summer of 1690 Rostgaard set out on his travels, not to return again for nine years.

His first destination was Giessen where he studied law and other subjects, e.g. Arabic, but his literary interests were also cultivated. He had taken his collections of Danish poets with him, and now he prepared them for publication. Naturally he also took a vivid interest in books. Frankfort was one of the centres of the book trade and here he visited the semi-annual book fairs, as also the book shops, the second-hand booksellers, and even the private libraries of scholars.

Rostgaard's next place of study was Leiden. There he studied not only law but also classical philology, and in addition he followed a formal course of eloquence. At the same time he acquired books and manuscripts in the shops and at auction sales. His finest acquisition was a vellum manuscript of Rufinus' commentary to the Epistle of Paul to the Romans, which is now in the Danish Royal Library (see p. 21). In Leiden he published his collection of Danish poems *Deliciae quorundam poetarum collectae et in II tomos divisae a Frederico Rostgaard*. This was printed by Jordan Luchtmans in 1693 and dedicated to Willum Worm.

In the autumn of 1693 he travelled to Oxford together

with a countryman, Laurids Thurah. In the Bodleian Library he studied the Old High German and Anglo-Saxon manuscripts with great interest and copied from them. This led him to further studies of these languages supplemented with studies of Icelandic.

At the beginning of 1695 Rostgaard was in Paris. This city seems to have fascinated him more than any other city on his travels, and here he stayed for three years. He brought letters of recommendation from the Netherlands and from England and soon made contact with prominent orientalist, historians and polyhistor. The libraries were of course his chief interest, and particularly the Bibliothèque royale (now the Bibliothèque nationale). He soon enjoyed the confidence of the librarians and was authorized to take books and manuscripts home with him because of the very limited time the library was open to the public.

At that time one of the two librarians, Nicolas Clément, had just finished a hand-written classified catalogue of the books in the library and was contemplating the printing of this work. However, he was in doubt about the arrangement of the entries. The usual way was to divide them into three or four sections according to the format of the books. This entailed the drawback that books within one subject had to be found in three or four different sections. At the end of 1697 Rostgaard published an eight-page pamphlet in folio, *Projet d'une nouvelle méthode pour dresser un catalogue selon les matières, avec le plan* in which he demonstrated how this difficulty could be overcome. On each page of the ledger he drew a vertical line down the middle of the page. When the ledger is open four columns are visible (see pp. 32-33), end entries are made in the columns according to the formats: folio, quarto, octavo and smaller – but entering all books printed in the same year beside one another. Thus all the necessary in-

formation could be found in one place. Clément could well see the advantage of this arrangement, but he realized that for a printed catalogue there would be the disadvantage that there would never be equal numbers of books of each format, and thus there would be many gaps which would increase the cost of printing unreasonably. Shortly after Clément published another proposal. His idea was that all books should be entered on the page following one another in the usual way and without regard to format. However, at the left side of the page there should be three small columns representing the formats, and in these the book numbers would be entered. Thus it would be possible to save space, to survey the books without regard to format, and to take stock based on the catalogue. Nevertheless Rostgaard did not give up his idea. He published a second edition of the *Projet* which criticized Clément's proposal and adduced further items to support his own scheme. Rostgaard's own copies of the two editions of the *Projet* are found in the University Library of Copenhagen, and with them are bound some hand-written sheets showing that he made continued attempts to improve upon his scheme, but also showing that he was unable to improve on his original idea. Later when he wanted a catalogue for his own library he preferred his first scheme.

Neither in Paris nor in Denmark was his *Projet* a success. We only know of one case where it has been used (see p. 52). When the Royal Library in Copenhagen in the 1860's wanted to prepare a catalogue of its Danish collection Clément's scheme was used, and it cannot be denied that it is preferable if one wishes to distinguish between the formats.

Rostgaard also devoted his time to other library problems. He made profound studies of classification and co-

pied quite comprehensive classification schemes in various libraries. Regarding classification notation, he put forth rather an interesting idea: the use of alphabetically arranged names of persons to signify the divisions of a classification scheme, but he never returned to this. His interest in the arrangement of libraries is recorded in a careful description of a private library in which a gallery round the room does away with the use of ladders. He also made a note of a library in which two rows of books were placed on the same shelf, one behind the other. By means of a strip of wood the inner row was raised sufficiently to see the titles on the spines. Compare this with Pepys' library in Magdalene College, Cambridge (note 23).

All these investigations into library work may be considered as groundwork for the establishment of his own library, and this again was to form the basis of his scholarly work. We must admit that his preparations were profound, but these were only a small part of the preliminaries. A more essential, and in itself useful pursuit was the copying of manuscripts. He found many in the Bibliothèque royale and in the library of Colbert. One of the most interesting was a very fine illuminated parchment manuscript from the 13th century containing the largest known collection of the German minnesingers. Rostgaard copied it partly himself (see illustration p. 61) and collated the transcript. He also studied Greek manuscripts and made comprehensive excerpts of unpublished authors.

At that time there was much interest in the Greek author Libanios, a sophist and teacher of rhetoric from the 4th century of our era. Rostgaard was particularly interested in his letters. He started an extensive copying of the numerous letters he found, and he and his friends collated the copies. The intention was to edit and publish this material on his return to Denmark.

Time flew in Paris. According to plan he should have left by the autumn of 1695, but first in the spring of 1698 did he manage to move onward. Travelling by way of Lyons, Orange, Avignon, Nîmes, Montpellier, Arles, Aix, Marseilles, Nice, Monaco, and Genoa he arrived at Milan. There he had planned to stay for a couple of weeks, but he remained for three months due to his great interest in the Bibliotheca Ambrosiana. The librarian, Antonio Muratori, for his part was impressed by Rostgaard's thorough knowledge of manuscripts, and permitted him to copy from the library's collections. Rostgaard took advantage of this to copy many of the letters of Libanios.

Leaving Milan he travelled through Pisa, Parma, and Bologna to Florence. His main interest in this city was naturally the Bibliotheca Laurenziana. The librarian, Antonio Magliabecchi, received him with the same kindness as so many other librarians, and he soon started to copy manuscripts. In Florence he met Antonio Maria Salvini, a professor of Greek and student of Libanios, who gave Rostgaard his Latin translations of Libanios and assisted him with further translations.

In the autumn of 1698 Rostgaard was in Rome. The Libanios letters were still in the foreground, but he now took up again his studies of Old High German and hoped to publish his collection of the corresponding literature. However, like so many of his other plans, this was given up.

In the spring of 1699 he travelled south through Naples to Sicily and Malta, where he had hoped to find old manuscripts, but they had been removed by the Spaniards many years before.

His sojourn in Italy resulted in precious acquisitions for his library. In Rome he bought 30 manuscripts, mostly of classical authors, and some 200 books covering a variety

of subjects and remote languages. On his way back from Malta he stopped in Lucca, Florence and Venice to buy books, and particularly in Venice he was lucky. In the space of a few days he purchased an extraordinary collection of rarities which made up about a quarter of the rare books contained in his library.

In the autumn of 1699 he returned to Denmark. Looking at the results of these nine years of travel, we should have expected him to concentrate on some limited subject in which he wanted to become a scholar. But he had studied a little Greek, a little Arabic, a little Old High German and several other subjects without mastering any of them thoroughly. However, his knowledge of books and manuscripts was extensive, and his perpetual copying and collecting had given him a skill in that field which should have enabled him to become an ideal editor of old literature. Further he now had many scholarly friends all over Europe who could be of use to him in his work.

Rostgaard would have liked to stay longer abroad, but his guardian, Willum Worm, called him back when he saw an opening for him in the civil service after Frederik IV succeeded to the throne in 1699. We know nothing about this unexpected break in Rostgaard's career. Maybe Worm was disappointed that the nine years of travel had not resulted in any piece of work which could qualify him for a scholarly career. At any rate he was soon appointed head of the State Archives, a post for which he was well qualified.

During the following years he was ennobled, given the title of "justitsraad", and married advantageously.

As a married man of 32 years he moved into a large house in the centre of Copenhagen. Here all the books and manuscripts collected on his travels were housed in a hall designed by himself for this purpose. Unfortunately

we do not know whether it was furnished with a gallery like the French library which had appealed so much to him.

Of course Rostgaard never ceased to buy books and manuscripts, both from abroad and from any Danish auction. In addition gifts played a part in his acquisitions as may be seen from his gift-book where the names of the famous collectors of books appear, sometimes with the addition "for another book" (*pro alio libro*). He also adds descriptions of the books and mentions previous prominent owners of them. It might be expected that he was interested in bindings, but this was not so. His bindings are rather simple, but he instructed the binder not to cut them more than necessary.

The catalogue of the library was a very important matter. It was established according to his own system, but as this was not suitable for an expanding collection it had to be re-written several times.

With his library now well stocked and in good order, it could be expected that the time had come for the editing and publishing of his collections of Libanios letters and of Old High German literature, but Rostgaard never succeeded in finishing this task. It is true that his work as a civil servant occupied most of his time, but this was not the real cause of his inability to complete such tasks. The preparatory work of whatsoever Rostgaard started grew to such dimensions that he could never see an end to it, and then he gave up rather than realize the feasible.

A typical example is Rostgaard's collection of the poems of Anders Bording. Although these had to be traced in newspapers or found on broadside sheets, he succeeded in finding a good many. Rostgaard then discovered that Peder Terpager had also collected the poems of Bording for most of his life, so he convinced Terpager that the

two collections should be united. Printed lists of their collections were circulated to others to obtain supplements, producing a satisfactory result. However, instead of printing this large collection Rostgaard sent out a new list of the poems three years later. In the meantime he had shifted to other interests, and first in 1735 were the poems published, mainly due to the assistance of Hans Gram.

The same fate or even worse befell his collection of materials for a dictionary of the Danish language and a directory of the Danish nobility. Finally he planned a bio-bibliographical dictionary, but this never got further than the planning stage.

A task assigned to him in his capacity of director of the State Archives was the publication of the Danish constitution of 1665 (Kongeloven) which had not previously been accessible to the citizen. Rostgaard was deeply interested in this task, and a stately copper-engraved edition was brought out. Its text was engraved with Roman faces, and several of his ephemera were printed likewise; these were the first efforts to break the tradition of using Gothic faces for the Danish language (see p. 84, 24-25, and note 43).

His scholarly friends from his travels abroad waited impatiently for his edition of the Libanios letters, but he told them he had no time to pursue this task. This was partly true, but considering all the other works he started it is evident that he could more or less have completed this task had he concentrated all his efforts on it alone. However, he still believed that he would "get time" later on. A German philologist, Joh. Christian Wolf, had also collected Libanios letters, but not so many as Rostgaard. On the other hand, he had been able to consult certain manuscripts in England that were unknown to Rostgaard. Wolf was eager to merge the two collections and have them published, but Rostgaard would not give up his

dearest treasure. Only when he had to sell his library were the Libanios manuscripts bought by a private collector, and a few years later came into the possession of the Royal Library. Here Wolf had access to them and thus his edition of the Libanios letters appeared in Amsterdam 1734-38. In many other cases Rostgaard generously gave scholars access to his books and manuscripts, probably remembering the generosity he himself had met with on his travels.

Rostgaard was rightly considered an expert on books and manuscripts, and his opinion was often asked in cases requiring such knowledge. One case must be mentioned since it throws some light on the prices of books at that time. Rostgaard assisted at the sale of Christian Reitzer's library which contained 15 000 volumes, mostly of historical literature. Reitzer had counted on his books to provide for his old age, and in 1717 he proposed that the king should take over the library, in return granting Reitzer an annuity of 600 rigsdaler* and exempting him from taxes. Reitzer asked for a prompt decision to be taken regarding this proposal because he had been offered £ 2000 from England for the whole collection. Nevertheless, it was six months before two men were appointed to value the library - one being Rostgaard. He made the following valuation: Reitzer had drawn up two lists - A containing an enumeration of the books by subject and format, B containing a specification of the rarest and most expensive books. According to list A, the number of books was: folio 2859, quarto 5800, octavo 4600, duodecimo and smaller format 2199. Of the folios, Rostgaard deleted 433 orations and tracts as they were too small for consideration. The remaining 2426 he valued at 1 rdlr. each. Of the

* 1 rigsdaler (rixdollar) = 6 mark = 96 skilling. 1 rigsdaler corresponded to 4 sh. 8 p. at that time.

quartos, he eliminated 800, the remaining 5000 being valued at 4 mk. each; in all 3333 rdlr. 2 mk. The octavos he estimated at 2 mk. each; in all 1553 rdlr. 2 mk. The smaller formats he put at 1 mk.; in all 366 rdlr. 2 mk. By this calculation the whole library was worth 7659 rdlr. 1 mk. Regarding this evaluation Rostgaard pointed out that the binding of the large books had cost more than the estimated value, but that of the remaining books had cost the estimated value. It would therefore be fair to make allowance for list B, containing 626 volumes in folio and 107 in quarto. If these were valued individually their value would be 3309 rdlr., the average being 4 rdlr. 4 mk. Rostgaard found that they were worth the full valuation, and added 2612 rdlr. to the valuation of the library, after deducting the 697 rdlr. with which these items were already entered. The total valuation price was then 10271 rdlr., but even this moderate sum was not accepted. The negotiations with England broke down, and Reitzer had to sell his books to a Norwegian, we do not know at what price. Later this man sold them to the Danish king for 9000 rdlr. Although civil servants were forbidden to take bribes, it was common practice for them to accept 'presents', and later Reitzer sent Rostgaard 500 rdlr. for his assistance.

In 1721 Rostgaard was promoted head of the Danish Chancellery. This was the highest post in the government service, and all matters regarding legislation, appointments and petitions to the king had to be endorsed by the head of the Chancellery. Rostgaard was a very careful civil servant but it was impossible for him to please everybody, and thus he made enemies who tried to overthrow him by accusing him of taking bribes. The authorities connived at this practice, but when an accusation was brought against Rostgaard legal action had to be taken. The result was that he was dismissed from all his posts.

After this hard blow he decided to sell his house in Copenhagen, put his library up for sale, and settle on his estate Krogerup.

Rostgaard published a catalogue of the books and manuscripts for sale by auction. The catalogue was printed by the university printer Joh. Georg Høpfner, and comprised two parts, printed books and manuscripts. It was printed on a small sheet of paper and is in quarto, even if the size of the page is only 16×9 cm (see p. 113-17). The books are first divided by format into four sections, and within each in 23 classes according to a somewhat abridged form of his usual classification. The entries are very carefully drawn up. The names of famous printers are mentioned. In many cases the books are characterized by Latin notes, rare (*rarus*), or very rare (*rarissimus*), incomplete (*desunt non pauca*), in a single case with an outburst of feeling: which is very unfortunate (*quod valde dolendum est*). They may be called pretty (*nitidus*), very pretty (*nitidissimus*), or even splendid (*exemplar splendidum*). The paper may be called extra fine (*charta optimâ*), or large-sized (*charta maximâ*), the binding splendid (*ligaturâ splendidâ*), or with even more detail – e.g. for Kongeloven – splendid binding in scarlet Turkish leather, gold-tooled (*ligaturâ splendidâ corio Turcico rubrâ deauratâ*). The descriptions of the manuscripts are sometimes very extensive, and in all cases satisfactory, e.g. "Psalterium Arabicum translated from the Syrian translation and thus differing from those published, copied by the hand of Jacob Salomon for Frederik Rostgaard in Paris 1697, paper-codex neatly written and splendidly bound, in small octavo". There are several supplements, among them a list of his unusual collection of funeral sermons which was not to be sold at the auction as it had already been sold privately.

An appraisal of the library based on this catalogue may

be made from two points of view: as a working tool or as a bibliophile collection. From the first point of view, we may notice how the subject classes are represented. There are 23 classes to which is added a collection of funeral sermons. From table 1 we may see that history is predominant with 3252 volumes. This is surprising, as philology seemed to be his main interest, but it must be remembered that the number of books on history is far larger than of philology. However, as these volumes represent 43 percent of the library, Rostgaard must have considered them a very important group. In order to get an impression of this historical collection, the books may be divided into groups by the date of printing. Only books which are entered with the year of printing are included, composite volumes are analysed, and where works are in several volumes each volume is reckoned individually (see table 2). It is notable that the period 1701-1725 is only represented by a small number. We should have expected him to acquire the essential books published at home and abroad during this period, but that was not the case. He purchased many books during this period, but mostly at auction sales and these were chiefly the older literature. Even purchases made on his travels were mainly second-hand books, and therefore it is not surprising that the majority dates from 25-50 years before his own time. If we consider the individual books we receive the same impression of fortuitousness. All countries and historical periods are represented by an arbitrary choice of books which were too special for Rostgaard and only of interest to the specialist.

We may make a spot test from another field, philology, in which Rostgaard was no expert, but in which he at least had gained some knowledge during his travels. Taking the class of philology in the catalogue, we may add Scholia

and Comments which also belong to this field. Table 3 shows the result. The largest number is found in the group from 1676 - 1700, which probably means that Rostgaard tried to buy the recent literature, but the majority of the books are from before 1650. We receive the same impression as from the historical collection. About twenty languages are represented, showing his broad field of interest but lack of ability to concentrate on what he could cope with.

Another field in which he had a large collection is poetry. He was a poet himself and was interested in the works of other poets. He possessed many editions and translations of the ancient poets, but also the poetry of the following centuries.

Considering the library as a working tool, we must ask: for whom and for what? Of course, Rostgaard, who was interested in everything, could find entertainment of a sufficiently high standard in the library, but if it was to be used as a scholarly tool it was too incomplete.

From another point of view we may ask if it contained many rare books. Naturally it contains many books which now are rare. There are more than a hundred incunabula. However, it is more relevant to point out the books which were rare at Rostgaard's time. This may be difficult to determine today, but, as mentioned above, Rostgaard and Hans Gram, both experts, indicated in the catalogue which books were rare or very rare. 153 have the indication "rare" and 29 "very rare". This is not impressive and shows that Rostgaard did not buy books from the point of view of rarity. Of the books considered as rare or very rare, there are some from the 16th and especially from the 17th century which are of no particular interest today. The books which attract our attention are those from the 15th and the beginning of the 16th century.

The auction of these books lasted from the 7th of January to the 28th of February 1726. In a copy of the catalogue in which the buyers' names are added to each entry, we find the names of scholars and prominent collectors of books. One buyer is missing – the Royal Library – and we do not know why. However, the lives of libraries are long, and the lives of men short. In some cases the books were to spend some time with different owners, but eventually all the more precious ones ended up in the Royal Library. Before the auction Rostgaard removed some books for himself, after the printing of the catalogue he removed further items, and even at the auction itself he bought back a few more by means of helpers.

According to a note by Rostgaard the auction brought in 6673 rigsdaler. Rostgaard's feelings on the loss of his beloved library have not been handed down to us, but the previous paragraph gives some hints. Seen in the light of subsequent events the auction was of benefit for future generations since in 1728 large parts of Copenhagen were destroyed by fire, and among them Rostgaard's former house.

The severe sentence was soon tempered, and in 1727 Rostgaard was appointed prefect (amtmand) of the shires (amter) Antvorskov and Korsør. Three years later he was promoted interpreter at the customs house responsible for collecting the dues levied on ships saling through the Sound. However, he found this task too onerous and soon retired to Krogerup with an annual pension of 600 rigsdaler. Here he spent the last 15 years of his life and died on the 25th of April 1745.

The library he collected after the sale of his books was left in his will to the University of Copenhagen. A catalogue of this library is still in existence. It is interesting to compare it with that of the first library to see if there

is any fundamental difference between the two. Rostgaard had had the chance to start anew with the experience of an old collector. The table 5 shows that history is still the largest class, but in percentage it has decreased to half. Philology has increased by one third if we include class M. Poetry remains the same. In other classes, percentages are so small that they are negligible. It is worth noting that philosophy, represented in the first library by a small percentage, has now diminished almost to zero. Making the same spot test (see table 4) as for the first library, we find a marked change. While formerly only a quarter of the books were printed in the previous fifty years, now more than half dates from the previous twenty years. The majority of the books are on Danish history. Compared with the first library, it must be agreed that the second is more sensible. The reasons for this may be both external and internal. Rostgaard's intellectual horizon had narrowed. He did not leave Denmark again after returning from his travels, and his lively correspondence with scholars abroad has waned while he was striving for the pinnacle of glory. Even his communication with scholars of Copenhagen suffered because he lived so far away. Apart from visits to Copenhagen, he was dependant on Langebek to keep him informed of scolarly developments and assist him whenever he wanted to buy a book. Consequently he had to confine himself to the contemporary Danish literature. There was probably a further reason. Rostgaard was older now and possibly not so optimistic about the number of books he could read in the time left to him. Even if nothing human was foreign to him (he ardently wished to possess Detharding's book on Norwegian worms and obtained it), he now kept to his three main interests: history, philology, and poetry. Although this second library has not the span and air of adventure of the first, it is much

more a genuine expression of the needs of a highly cultivated man.

In the collection of manuscripts history is even more predominant. Of the 534 manuscripts, 183 are historical and 172 of these treat the history of Denmark. Also here it is characteristic that we find no rarities such as the minnesingers and Libanios; the manuscripts are simply contributions to the history of Denmark, and we are grateful that they have been preserved.

Summing up these reflections on Rostgaard and books, and considering his collections as a working tool for scholarly activities, it must be agreed that he took a long preliminary run, but never actually jumped. He embarked upon works with a deep perspective, but could hardly ever bring them beyond the initial stage, and he was seldom able to let others help him carry through tasks that he could not manage himself. Considered as a collector of books, we cannot see that Rostgaard always bought the books which we find that his library should have contained, and we find many which he could have been without. Nevertheless among the books and manuscripts he brought back from his travels there are many which lend lustre to our national literary treasure. If we entertain kindly feeling towards him, in spite of all his shortcomings, it is because he wholeheartedly belongs to the brotherhood which has been unfailingly united throughout the ages by their love of books.

Bogens skrift er Janson, en typisk barokskrift tegnet i Amsterdam i 1690'erne af ungaren Miklós Kis (Nicolaus Kisch) i samarbejde med Anton Janson og i vor tid revideret af Hermann Zapf (her i amerikansk Linotype). Bogtrykket er udført af Philips Bogtryk med klicheer fra F. Hendriksens Eftf. Reproduktionsatelier. Illustrationerne er trykt i offset af Bogtrykkeriet Atlas, København, efter fotografier fra Det kongelige Biblioteks atelier. Erik Dal har været bogens billedredaktør og tilrettelægger. Papiret er matglittet Dalum offsetpapir fra De forenede Papirfabrikker, omslaget håndgjort bakkemarmor, fremstillet til bogen af Klavs Encke.

Om vignetten her se note 37.

*Druer Bog er idan
mangne, og alle derf
vne Gøstede.*

F. Rostgaard.

KNUD LARSEN
1895 · 18.1. · 1970

DIS-Danmark